

100. ROCZNICA ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI PRZEZ POLSKĘ

1918-2018

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

4/257

2018

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinia – 1,15, maksymalna objętość tekstu – 15 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta; marginesy – 2,5 cm.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 250 znaków) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł i „Summary” w języku angielskim (do 250 znaków). W przypadku recenzji należy tylko dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim (tamże, dz. cyt., zob.), czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15; w przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992; w przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przystąpieniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: pomnik Józefa Piłsudskiego w Sierpcu
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/257
OCTOBER – DECEMBER
2018

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 71, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

4/257
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2018

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 71, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI THE WILL OF FATHER STANISŁAW MALANOWSKI	3
EWA HORODYSKA-GIZIŃSKA HALINA RUTSKA NÉE HORODYSKA (1868–1932) PERSON OF MERIT FOR PŁOCK CULTURE	7
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI JANUSZ PIWOWAR WŁADYSŁAW NOWICKI (1892-1940) – PEOWIAK, HERO DEFENSE OF PŁOCK IN 1920, VICTIM THE GERMAN REPRESSION	17
KRZYSZTOF SOBOCIŃSKI THE FIGHT FOR INDEPENDENCE OF THE INHABITANTS OF SANNIKI	28
AGNIESZKA CIECHOMSKA GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI HISTORY OF FORMING THE 3 RD SQUADRON OF THE 4 TH UHLAN REGIMENT (FROM OCTOBER 1918 TO MID-FEBRUARY 1919).	38
REVIEWS ANDRZEJ ZAKRZEWSKI <i>UNDER ST. FLORIAN'S PROTECTION.</i> <i>FIRE BRIGADES IN SIERPC COUNTY</i> (Rev. Leszek Smoliński)	44
HANNA KOWALSKA (ED) <i>CAMP MEMORIES 1983-2018</i> (Rev. Magdalena Staniszevska)	47
CHRONICLE 150 TH BIRTH ANNIVERSARY OF HALINA RUTSKA. SHE DESERVED TO BE REMEMBERED... Barbara Konarska-Pabiniak	50
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2017	52
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI TESTAMENT KS. STANISŁAWA MALANOWSKIEGO	3
EWA HORODYSKA-GIZIŃSKA HALINA Z HORODYSKICH RUTSKA (1868–1932) ZASŁUŻONA DLA KULTURY PŁOCKA	7
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI JANUSZ PIWOWAR WŁADYSŁAW NOWICKI (1892-1940) – PEOWIAK, BOHATER OBRONY PŁOCKA W 1920 R., OFIARA REPRESJI NIEMIECKICH	17
KRZYSZTOF SOBOCIŃSKI WALKA O NIEPODLEGŁOŚĆ MIESZKAŃCÓW SANNIK	28
AGNIESZKA CIECHOMSKA GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI DZIEJE FORMOWANIA 3-GO SZWADRONU PUŁKU 4-GO UŁANÓW (OD PAŹDZIERNIKA 1918 ROKU DO POŁOWY LUTEGO 1919 ROKU)	38
RECENZJE ANDRZEJ ZAKRZEWSKI <i>W PRZYJAŹNI ZE ŚW. FLORIANEM.</i> <i>STRAŻE POŻARNE W POWIECIE SIERPECKIM</i> (Rec. Leszek Smoliński)	44
HANNA KOWALSKA (RED.) <i>OBOZOWE WSPOMINKI 1983-2018</i> (Rec. Magdalena Staniszevska)	47
KORNIKA 150. ROCZNICA URODZIN HALINY RUTSKIEJ. ZASŁUŻYŁA NA DOBRĄ PAMIĘĆ... Barbara Konarska-Pabiniak	50
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 X 2017 R.	52
NASI AUTORZY	72

TESTAMENT KS. STANISŁAWA MALANOWSKIEGO

Abstrakt

Artykuł przedstawia testament spisany przez ks. Stanisława Malanowskiego z Sierpca. Autor testamentu szczegółowo wylicza jakie sumy pieniędzy i ruchomości przeznacza wymienionym osobom obdarowanym, oczekując w zamian m.in. mszy w jego intencji. Jest to przykład testamentu duchownego z XVIII w.

Słowa kluczowe: testament, osoby obdarowane, sumy przekazane, ks. Stanisław Malanowski, kościół św. Ducha w Sierpcu, XVIII w.

Testamentem nazywamy akt ostatniej woli, zawierający rozporządzenie całością lub częścią majątku na wypadek śmierci. Prawa polskie uznawały testamenty sądowe i prywatne. Testament sądowy, czyli urzędowy, był podyktowany i zapisany do ksiąg urzędowych. Testament prywatny powinien być sporządzony przy świadkach, których często nazywano „pieczętarzami”, bowiem przykładali do tekstu swoje pieczęcie. Często takie testamenty duchownych wpisywano do ksiąg urzędowych w konsystorzach.

Testamenty sporządzali duchowni, zwłaszcza możniejsi, którzy dysponowali większym majątkiem. Znane są testamenty biskupów, prałatów, kanoników, a także duchownych pracujących w duszpasterstwie parafialnym, a nawet prepozytów, czyli przełożonych różnych struktur kościelnych.

Przykładem takiego testamentu jest ostatnia wola prepozyta, czyli rządcy kościoła szpitalnego, jakim był kościół szpitalny św. Ducha w Sierpcu. Zwykle takie kościoły miały swoje uposażenie, które zapewniało był osobom biednym, korzystającym z tej pomocy. W tym wypadku była to wieś Wilczogóra, bardzo dobrze zarządzana przez ówczesnego opiekuna tego kościoła, czyli ks. Stanisława Malanowskiego. Oprócz sum, jakie przeznaczał na utrzymanie kościoła, pomieszczeń i osób tam przebywających, potrafił zaoszczędzić spore kwoty, które były jego własnością.

Kim był Stanisław Malanowski? Urodził się w 1712 r. w rodzinie szlacheckiej we wsi Paprotki Bryskie, w parafii Sobowo. Kształcił się w seminarium duchownym w Płocku. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1738 r. W 1739 r. otrzymał probostwo w Pilichowie, zaś w 1760 r. otrzymał instytucję na probostwo szpitalne przy kościele św. Ducha w Sierpcu, w tym czasie pełnił jednocześnie funkcję dziekana dekanatu sierpeckiego. W zabudowaniach szpitalnych przy kościele św. Ducha mieszkali ubodzy. Proboszcz ich żywił oraz starał się

o przydziewek. Probostwo szpitalne miało znaczne uposażenie, które stanowiła wieś Wilczogóra, tam wystawił kilka domów dla gospodarzy, nowy spichrz, sporo pola przygotował do uprawy *wykurdowawszy wiele pola onychże powiększyłem*. Dobrze gospodarując w folwarku Wilczogóra zostawił sporo inwentarza. Z przeprowadzonych wizytacji widać, że ubodzy byli dobrze traktowani, a prepozyt miał nadto spory dochód¹.

Na świadków testamentu prosił ks. Dionizego Korteza, ówczesnego dziekana sierpeckiego, ks. Józefa Rościszewskiego, proboszcza sierpeckiego, panów Macieja Mazowieckiego, komornika płockiego i Wawrzyńca Bromirskiego, burgrabiego płockiego. Testament sporządzono 1 maja 1779 r. w Sierpcu. 10 maja tegoż roku ks. Malanowski dopisał do tekstu, że zakonom przepisane sumy przekazał, a nadto dekanatom sierpeckiemu, bielskiemu i bieżuńskiemu po 10 czerwonych złotych rozesał, aby kapłani w dekanatach po 10 mszy odprawili wraz z nabożeństwem żałobnym.

Na wstępie uznawał prawdę o przemijalności wszystkiego w życiu człowieka i o nieuniknionej konieczności śmierci. Dlatego polecał się Bożemu Miłosierdziu Matki Najświętszej i św. Patronów prosząc o protekcję na drogę wieczności. Życzył, aby był pochowany w kościele św. Ducha, gdzie pracował. Wykonawcą testamentu był jego brat i synowcowie.

Wszystkim duchownym zakonnym i świeckim biorącym udział w pogrzebie wyznaczył 600 zł na stypendia mszalne za jego duszę. Spore sumy przeznaczył zakonnikom z płockiej diecezji:

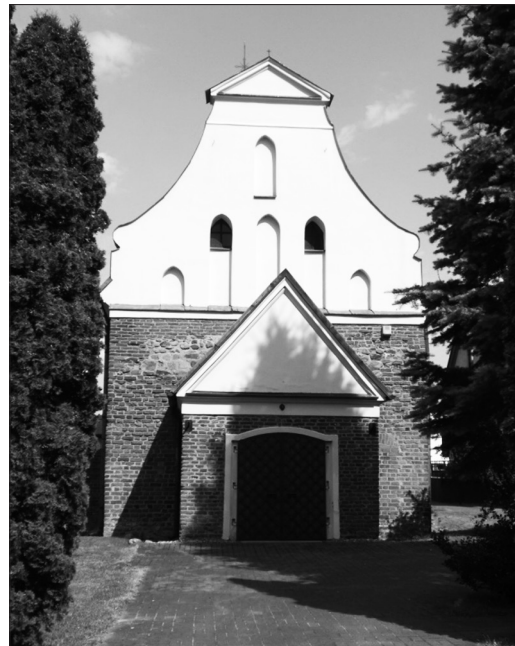
- bernardynom w Skępem – 120 zł na odprawienie 100 mszy;
- bernardynom w Ratowie – 120 zł na 100 mszy;
- karmelitom w Płońsku – 120 zł na 100 mszy;

¹ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej*, t. 5, Płock 2016, s. 165

- kanonikom regularnym w Czerwińsku – 120 zł na 100 mszy;
- franciszkanom w Wyszogrodzie – 120 zł na 100 mszy;
- dominikanom w Płocku – 120 zł na 100 mszy;
- misjonarzom w Płocku – 120 zł na 100 mszy;
- benedyktynom w Płocku – 120 zł na 100 mszy;
- reformatom w Płocku – 120 zł na 100 mszy;
- księżom emerytom w Płocku – 240 zł.

Kościół św. Ducha w Sierpcu – widok od wschodu
Fot. G. Gołębiowski

Kościół św. Ducha w Sierpcu – widok od zachodu
Fot. G. Gołębiowski

Testament ks. Stanisława Malanowskiego, prepozyta szpitala i kościoła św. Ducha w Sierpcu

W imię Trójcy Przenajświętszej. Od pierwszych życia mego początków nieuchybnie śmiertelność czytając na sobie z wyroków Wszzechmożności charakter, że *cui nesci contigit, restat mori*², tym i ja Wszzechmogącego Boga na cały naród ferowanym śmiertelności wyrokom znając się bydz podległym poddając kark mój pod jarzmo nieuchronnej śmierci lubo przy słabości zdrowia mego w doskonałej jednak zmysłów moich zostając czerstwości, przedsięwziętem do pewnej w niespodzianą godzinę przypadającej śmierci jak najgruntowniejsze wcześniej uczynić przygotowanie, a oraz duszy ciała i fortuny mojej ruchomej od Boga mi powierzonej doskonałe rozporządzenie.

A naprzód zaczynając od początku uniwersalnego, który jest Bóg a ja nikczemna kreatura i dzieło rąk Jego wielbiąc i adorując w wyprowadzeniu mię z niczego na podziwienie świata Jego wszechmocność w wyswobodzaniu mię droższym nad złoto okupem z niewoli czartowskiej mądrość,

² kto nie wie, że jest przejściowy, pozostaje śmiertelnym

Szczegółowo wyliczone kwoty stanowiły sporą sumę, która została zapisana testamentem, a nawet częściowo wypłacona. Nie były to jednak nagminne wypadki, większość testamentów duchownych była o wiele uboższa i nie obfitowała w tak liczne zapisy.

Tekst testamentu został zapisany w Aktach Oficjalatu Płockiego i przechowywany jest w Archiwum Diecezjalnym w Płocku, sygn. 236/214, k. 173-177.

w obdarzeniu mnie wszelkimi w tym doczesnym życiu natury darami i łaskami dobroć, za które *in vic-timam gratitudinis*³ całego mię oddając jak najpokorniejsze czynię dzięki, a oraz w wierze świętej katolickiej rzymskiej, w której się urodziłem i od początku życia mego *habitu infusum*⁴ z Ducha Świętego wziętem umierać pragnę i w tym przedsięwzięciu nieodmiennym zostając, gdy bowiem w życiu moim największym majestatowi Boskiemu znam się bydz dłużnikiem, ile że *peccata habendo, merita nescio*⁵.

Przezo w nieskończonym walorze męki i śmierci Zbawiciela mego wszelką zbawienia mego pokładając ufność, duszę moją grzeszną w ranach Jezusa Chrystusa jako w żywej odkupienia ludzkiego fontannie zanurzam i lokuję, mając nadzieję w miłosierdziu Boga mego, że mnie grzesznemu

³ w ofierze wdzięczności

⁴ nam wpojone

⁵ mając grzech, nie ma nagrody

z szczególnego miłosierdzia swojego miłościw będzie, którego dla tym skuteczniej dostąpienia wzywam na pomoc protektorki największych grzeszników Najświętszej Marii Panny, tudzież świętych patronów moich oraz świętego Anioła Stróża, ażeby przed majestatem Boskim za mną niegodnym odpuszczenia grzechów przyczynić się raczyli, przy której protekcji i obronie świętymi na drogę wieczności uzbrojeni sakramentami, duszę moją w zupełnej ufności w ręce Boga mego polecam i oddaję. Ciało zaś jako żywność robactwa ziemi i zgniliźnie ofiaruję, które oby było w kościele świętego Ducha tu w Sierpcu będącym (do którego z łaski kolatorskiej będąc *presentatus*⁶, a z dobroczynnego *officii*⁷ respektu *institutus*⁸) pochowane.

Wielmożnych Ichmościów niżej wyrażonych egzekutorów, tudzież brata i synowców moich rodzonych upraszam, gdzie na pochowanie ciała mego, dzwonne, wille, msze święte i kondukt tudzież pro *stipendiis*⁹ Ichmościom Księżom tak świeckim jako i zakonnym *cuius ordinis*¹⁰ ile ich tylko przy pochowaniu ciała mego Pan Bóg mieć pozwoli złotych polskich sześćset dysponuję.

*In suffragium zaś animae*¹¹ Wielbnym Ojcom bernardynom do Skępego złotych polskich sto dwadzieścia na sto mszy, Wielbnym Ojcom bernardynom do Ratowa złotych polskich sto dwadzieścia na sto mszy, Wielbnym Ojcom karmelitom do Płońska na sto mszy złotych tyleż. Jegomościom księżom Kanonikom regularnym do Czerwińska na sto mszy złotych polskich sto dwadzieścia, Wielbnym Ojcom franciszkanom do Wyszogrodu na sto mszy złotych tyleż, Wielbnym Ojcom dominikanom do Płocka na sto mszy złotych sto dwadzieścia. Ichmościom misjonarzom *Seminarii Plocensi in suffragium animae*¹² złotych sto dwadzieścia, bydlę dla kuchni i zboża forę. Ojcom benedyktynom *monasterii Plocensi*¹³ także *in suffragium animae*¹⁴ złotych sto dwadzieścia, zboża forę i bydlę na kuchnię *ratione confraternitatis*¹⁵, której *instrument una cum praemissis*¹⁶ suplikuję aby był odesłany do nich.

Wielbnym Ojcom reformatom płockiego konwentu *pro suffragiis animae* złotych polskich sto dwadzieścia, *pro invalidis ad Seminarium*

⁶ prezentowany, wyznaczony

⁷ służbowego stanowiska

⁸ ze względu na przepis

⁹ na stypendia mszalne, ofiara na mszę św.

¹⁰ według porządku

¹¹ na pomoc duszy

¹² seminarium płockiego na pomoc duszy

¹³ opactwa płockiego

¹⁴ na pomoc duszy

¹⁵ z racji braterstwa

¹⁶ jedno pismo zapowiedziane

*Plocensae*¹⁷ złotych polskich dwieście czterdzieści na najpotrzebniejsze reparacje kościoła Matki Najświętszej w Sierpcu wyznaczam złotych polskich sześćset, tudzież do bractwa miłosierdzia na wybudowanie szpitala w Sierpcu dysponuję złotych polskich pięćset od aprobacji niniejszego *instrumento Illustrissimo Officio Plocensi*¹⁸ złotych polskich sto dwadzieścia suplikując o nieodwłoczną tej mojej ostatniej dyspozycji aprobacji łatwość, na którą przez nieudolną moją jako *filus obedientiae*¹⁹ starałem się zestugować aplikacją w życiu doczesnym *et post mea fata spondeo* przed majestatem Boskim bydz pamiętnym.

Te bowiem wyżej dysponowane na ratunek duszy mojej *suffragia*, skoro mię tylko Pan Bóg z tym światem rozłączy lmość brata i synowca moich rodzonych niemniej Jegomościów egzekutorów niżej położonych obliguję aby z sumy trzech tysięcy złotych polskich w gotowiznie teraz będącej, tudzież sprzedawszy skopy i zboże w spichrzu pozostałe, w jak najprędszym czasie nieodwłocznie nie czyniąc ciężkości duszy mojej wyptacić raczyli. A ponieważ *in pacifica post introductionem possessione*²⁰ trzymając rzeczony kościół św. Ducha w Sierpcu z funduszami do niego należącemi, upadkowi i znacznej ruinie podległy, który podług możności mojej providencją Boga mego wsparty przez usilną moją staranność wyreperowałem, tudzież we wsi Wilczygórze nazwanej do tegoż probostwa świętoduskiego należącej w czasie posesji mojej, kilka chałup chłopotom oraz stodołę z spichlerzem nowe we dworze wystawiłem, zasiewy tak ozimne jako i jare w tej wsi oraz na Sierpcu wprowadziłem, a wykrudowawszy²¹ wiele pola onychże powiększyłem i toż całe probostwo zupełnie wyreperowałem, a po wyzdychaniu bydlęta koni par trzy chłopotom na załogi do Wilczygory za swoje pieniądze kupiłem. Więc co tylko *in reparationem proemissorum*²² i na pomienione załogi *expensowałem*²³, to wszystko tę ostatnią woli mojej dyspozycją gruntownie aplikuję obowiązując na miłość Boga sukcesorów moich, aby żadnej z tej okoliczności pretensji do rzeczzonego probostwa sobie nie formowali, które ja w posesję moją odbierając, gdy w tym probostwie czyli raczej rzeczzonej wsi Wilczogorze zastałem z inwentarza dworskiego wołów roboczych parę, krów dwie, koni parę w czasie której mojej posesji, że mi się Bóg pozwolił dochować znacznego inwentarza zaczym obowiązuję tychże

¹⁷ dla księży emerytów Seminarium Płockiego

¹⁸ pismem oficjalatu płockiego

¹⁹ sposób postuszeństwa

²⁰ w spokoju po wprowadzeniu

²¹ wykarczować

²² ze względu na reparacje wydałem

²³ poniosłem koszty

moich sukcesorów, aby z rzeczonych moich inwentarzędów pro *commodo fundi*²⁴ zostawili wołów cztery, krów trzy, koni parę, świni pięcioro, gęsi ośmioro, kaczek tyleż, kur dziesięć, wóz jeden, pług z żelazami jeden, radło okowane jedno, bron parę, siekierę jedną, kos dwie, sierpów cztery, siekaczów dwa, kopernacz²⁵ i świder. Niemniej aby odmierzywszy proporcjonalnie na sustentację²⁶ czeladzi dworskiej każdego zboża podług proporcji ku gruntowej potrzebie to wszystko *grato meo successori*²⁷ oddali. Reszta zaś inwentarzędów tudzież i krescencję pozostałą mimo wyżej gruntowi aplikowanych i *in suffragium animae*²⁸ do klasztorów dysponowanych, niemniej ruchome rzeczy i *mobilia*²⁹ dla sukcesorów moich dysponuję. A ponieważ Imć pani Franciszka z Miecznikowskich Ojrzyńska siostrzenica moja rodzona z Marianny Malanowski z Marcinem Miecznikowskim w pierwszym małżeństwie spółdzona z dóbr ojczystych i macierzystych przeze mnie i memi pieniędzy jest wyposażona. Więc z tej okoliczności, że ma zupełną co się jej z prawa natury po mnie należy satysfakcję do sukcesji po mnie należeć nie ma. Innych zaś sukcesorów moich tak co do sum u różnych kredytorów będących jako też do wyżej wspomnianych krescencji mobilów i inwentarzędów zostających, każdego z osobna *distinctim*³⁰ podług prawa natury zostawuję, uczyniwszy tedy duszy, ciała i fortuny mojej ruchomej rozporządzenie, za egzekutorów testamentu Wielmożnych Ichmciów księży Dionizego Korteza, dziekana sieprskiego, Józefa Rościszewskiego, proboszcza sieprskiego, panów Macieja Mazowieckiego, komornika płockiego i Wawrzyńca Bromirskiego, burgrabiego grodzkiego płockiego naznaczam, upraszając ich na afekt, aby się z tej chrześcijańskiej nie wymawiali usługi, ale i owszem tę ostatnią woli mojej dyspozycję do skutku przyprowadzić raczyli, obligując oraz na wszystkie obowiązki i sukcesorów moich żeby się w niczym tej ostatniej woli mojej dyspozycji niesprzeciwiając do uskutecznienia jak najprędzszego onej że pośrednikami byli, a teraz wybierając się w drogę

²⁴ okazali się uprzejmi

²⁵ narzędzie do kopania warzyw

²⁶ zadowolenie

²⁷ oddali następcy

²⁸ na zbawienie duszy

²⁹ sprzęty ruchome

³⁰ różnie

wieczności żegnam was wszystkich bliskością krwi złączonych tudzież łaskawych egzekutorów i przyjaciół moich życząc im od Boga zastępów jak najpomyślniejszych sukcesów a tym pożegnaniu Boga ducha mego oddając ten testament przeze mnie uczyniony jeżelibym miał w prędcie z tym się rozłączyć światem za niewzruszony mieć chęć *a cum contravenientibus*³¹ jemu na straszny Pana Boga trybunał apeluję i te wszystkie w tym testamencie wyraźne rozporządzenia ratyfikując ręką moją własną podpisuję. Działo się w Sierpcu dnia pierwszego maja roku Pańskiego tysięcznego siedemsetnego siedemdziesiątego dziewiątego, ksiądz Stanisław Malanowski, proboszcz Świętego Ducha ręką własną, Dionizy Kortez, dziekan sieprski *exekutor manu propria*³², Josephus Rościszewski, proboszcz sieprski, *exekutor manu propria*. Dnia dziesiątego maja roku Pańskiego tysięcznego siedemsetnego siedemdziesiątego dziewiątego. Kiedy mię Pan Bóg jeszcze przy rozumnie dobrym zachowuje a widząc się być bardzo słabym życzyłem sobie, abym dla prędkiego poratowania duszy mojej pieniądze w testamencie wyrażone konwentom na msze święte i miejscom *ad pios usus*³³ aplikowane jeszcze za życia mojego ciepłą ręką oddał, jako że to rozdysonował i już są przez synowców moich oddane za rewersami. Także według zbawienego postanowienia J. O. Imci Księcia Naszego na dekanaty trzy to jest sieprski, bielski, biezuński, po czerwonych złotych dziesięć każdemu rozesłałem obligując Imć księży dziekanów, aby każdy w swoim dekanacie każdemu Imć księdzu w dekanacie zostającemu po czerwonych złotych jednym na dziesięć mszy świętych i jedną śpiewaną *cum officio trium nocturnorum*³⁴ oddał, a gdyby w którym dekanacie księży dziesięciu nie było, to niech dziekan innemu któremu duchownemu z obowiązkiem już wyrażonym odda, o co proszę i obliguję jak nausilniej za co przed Panem Bogiem będę pamiętnym, gdy mi się tej woli mojej we wszystkim zadosyć stanie jakom to sprawiedliwie uczynił własną ręką moją tę powtórną dyspozycję podpisuję, ksiądz Stanisław Malanowski, *manu propria*, ksiądz Jacek Brzeziński przy tym będący *manu propria*.

³¹ z wychodzącymi naprzeciw

³² wykonawca (testamentu) ręką własną

³³ do pobożnego użytku

³⁴ z nabożeństwem trzech noktornów

THE WILL OF FATHER STANISŁAW MALANOWSKI

Summary

The will of father St. Malanowski is a good example of proper management of disposable property that provided income for a designated unit and its administrator.

EWA HORODYSKA-GIZIŃSKA

HALINA Z HORODYSKICH RUTSKA
(1868–1932)
ZASŁUŻONA DLA KULTURY PŁOCKA

Abstrakt

Sto pięćdziesiąt lat temu urodziła się Halina Rutska, działaczka społeczna, Członek Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego, administratorka nieruchomości TNP, organizatorka Biblioteki im. Zielińskich TNP, twórczyni Muzeum Mazowsza Płockiego Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz pierwsza kustosz tego Muzeum.

Słowa kluczowe: Halina Rutska, Stefan Rutski, Towarzystwo Naukowe Płockie, Muzeum Mazowsza Płockiego, Biblioteka im. Zielińskich TNP

Helena Zofia Ludwika¹, córka Józefa i Joanny Izabeli Horodyskich, urodziła się 30 lipca 1868 r. w majątku Kadyjówka² na Podolu (obecnie Ukraina), w rodzinie ziemiańskiej. Dzieciństwo spędziła w podolskim dworze w Jaśkowcach³, należącym do rodziny Bernatowiczów, spokrewnionej z jej matką. Około 1880 r. wraz z matką i bratem wyjechała do Warszawy, gdzie, po ukończeniu w 1885 r. żeńskiej pensji Joanny Krzywobłockiej⁴, uczestniczyła w tajnych kursach naukowo-literackich, tzw. Uniwersytetu Latającego. 23 grudnia 1887 r. poślubiła⁵ Stefana Rutskiego⁶ w miejscowości Połonne na Wołyniu

i w następnym roku przyjechała do Płocka, dołączając do męża. Stefan Rutski, nauczyciel Gimnazjum Gubernialnego, humanista, rozbudził u małżonki zainteresowania bibliofilskie oraz wprowadził ją w arkana bibliotekarstwa, a w późniejszych latach niezmiennie służył radą i wsparciem. Halina Rutska zaangażowała się w pomoc mężowi w prowadzeniu biblioteki gimnazjalnej. Od 1904 małżonkowie wspólnie podjęli się ambitnego zadania – przyjęcia daru rodziny Gustawa Zielińskiego⁷ dla mieszkańców Płocka w postaci jednego z najcenniejszych prywatnych zbiorów bibliofilskich w Polsce, tzw. Biblioteki Skępskiej. Zakres prac dotyczył uporządkowania i rozlokowania księgozbioru przywożonego sukcesywnie z Łączyzna do Płocka. Reaktywowane w 1907 r. Towarzystwo Naukowe Płockie przejęło zbiory na własność i umieściło w zakupionym budynku przy Rynku Kanonicznym 8 (obecnie Plac

¹ Archiwum Państwowe Chmielnicki, Ukraina (dalej APCh), fond 685, opis 1, dieło 1015, księga metrykalna Kościoła Parafialnego w Jarmolińcach, akt chrztu, nr 79 z 1868 r., Imię Helena funkcjonowało wymiennie z imieniem Halina. Datę urodzenia, 31 lipca 1868 r., w późniejszych dokumentach konsekwentnie zmieniano na 30 lipca 1868 r. Ojciec chrzestny Haliny, Ludwik Bernatowicz, oficer Powstania Listopadowego, był właścicielem majątku Jaśkowce na Podolu.

² Wieś w powiecie proskurowskim, w parafii Jarmolińce, należąca do rodziny Bernatowiczów, *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, słowiańskich*, t. III, Warszawa 1881, s. 662.

³ Opis dworu w Jaśkowcach znajduje się m.in. w *Dziejach rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej* Romana Aftanazego, Wrocław 1996, t. IX, s. 125-126. Patrz także *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. III, Warszawa 1881, s. 486.

⁴ Joanna Krzywobłocka (1830–1896), właścicielka sześcioletniej pensji żeńskiej działającej w latach 1876–1886 przy ul. Mazowieckiej 4 w Warszawie. Wykładali tam m.in. historyk literatury Piotr Chmielowski, historyk Tadeusz Korzon, geograf Waclaw Natkowski, historyk Władysław Smoleński oraz powieściopisarz i publicysta Adolf Dygasiński. Placówka ta została opisana przez Bolesława Prusa w *Emancypantkach 1800–1914*, Warszawa 1985, s. 371-372.

⁵ APCh, fond 101, opis 1, dieło 343, akt małżeństwa nr 69 z 1887 r. Małżeństwo zostało zawarte w Kościele Rzymskokatolickim w Połonnem, w powiecie Nowogród Wołyński.

⁶ Stefan Maksymilian Rutski (2 IX 1855–22 II 1932),

absolwent Wydziału Historyczno-Filologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1880 r. został nauczycielem w męskim Gimnazjum Gubernialnym w Płocku, gdzie wykładał łacinę i grekę, a w latach 1882–1886 także literaturę polską. Od 1899 r. pełnił dodatkowo obowiązki bibliotekarza szkolnego. Do śmierci wraz z żoną (od 1907 r. jako wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego i pierwszy dyrektor Biblioteki im. Zielińskich TNP) opiekował się zbiorami bibliotecznymi TNP. Był też pierwszym dyrektorem utworzonego w 1919 r. Archiwum Państwowego w Płocku. Po przejściu na emeryturę w 1924 r. pełnił honorowo funkcję dyrektora Biblioteki im. Zielińskich, katalogował zgromadzone książki, opracowywał stare druki, dostarczał czytelnikom informacji bibliograficznych. Pochowany został na cmentarzu parafii św. Bartłomieja w Płocku. A. Maciesza, *Stefan i Halina Rutsy. Zasługi ich na polu organizacji nauki w Płocku*, Płock 1933.

⁷ A. M. Stogowska, *Dzieje i funkcje Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1994; też: *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820–1830, 1907–1939*, Płock 1998, oraz I. Nyckowska, *Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego – jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, „Notatki Płockie” 1981, nr 4, s. 47-51.

Młoda Halina Rutska.

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego

Narutowicza 8). Jak podaje Maria Kieffer-Kostaneczka, to właśnie staraniom Haliny Rutskiej Towarzystwo zawdzięcza swoją siedzibę⁸.

Przez 25 lat obowiązków bibliotekarskie, administracyjne i gospodarcze na rzecz Towarzystwa Naukowego Płockiego Rutska wypełniała społecznie, bez żadnego wynagrodzenia. Księgozbiór Biblioteki im. Zielińskich TNP rozrósł się w tym czasie z 15 tys. do blisko 50 tys. woluminów⁹, w znacznej mierze dzięki jej zapobiegliwości. Pozyskała między innymi cenne zbiory swego profesora Władysława Smoleńskiego¹⁰, liczące około 3 tys. tomów. Były pośród nich starodruki, liczne rękopisy i materiały źródłowe. Umieściła je w siedzibie TNP, gdzie odtworzyła

⁸ M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie*, Płock 1957, s. 30.

⁹ Tamże, s. 41.

¹⁰ Władysław Smoleński (1851–1926), historyk i bibliofil. Uczeń gimnazjum gubernialnego w Płocku. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1878–1918, nauczał historii Polski na warszawskich pensjach żeńskich oraz na tzw. Uniwersytecie Latającym. Szerzej: J. Michalski, *Polski Słownik Biograficzny 1999–2000*, T. XXXIX. Zob. także A. M. Stogowska, *Dzieje i funkcje Biblioteki... dz. cyt.*; też *Profesor Władysław Smoleński (1851–1926) – darczyńca Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1996, nr 1. Przekazanie do TNP kolekcji profesora Smoleńskiego i odtworzenie jego pracowni w Płocku zostało opisane w artykule E. Horodyskiej-Gizińskiej, *Władysław Smoleński i jego testament. W dziewięćdziesiątą rocznicę śmierci*, „Notatki Płockie” 2016, nr 3.

Halina i Stefan Rutsy w Biblioteki im. Zielińskich TNP.

Źródło: „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 39

warszawską pracownię uczonego, dziś nieistniejącą. Na ścianie wisiał portret olejny profesora Smoleńskiego, na jego biurku obok fajek i ołówków stała lampa, przy której zmarł w swoim mieszkaniu w Warszawie w nocy z 6 na 7 maja 1926 r.

W imieniu Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego Halina Rutska występowała o subsydia¹¹, reprezentowała Towarzystwo przed instytucjami lokalnymi i centralnymi, a także prowadziła księgowość i odpowiadała za bieżącą działalność TNP. Utrzymywała kontakty z uczonymi i artystami. Korespondowała m.in. z historykiem i archiwistą Włodzimierzem Budką, archeologiem i muzeologiem Romanem Jakimowiczem, historykiem Tadeuszem Korzonem, bibliotekarzem i bibliofilem Kazimierzem Piekarskim oraz artystką Wandą Szrajberówną. Na szczególną uwagę zasługują ponad 20-letnia prywatna korespondencja Rutskiej z Janem Kochanowskim¹², historykiem, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego.

Obok pracy w Bibliotece im. Zielińskich TNP Halina Rutska zajęła się organizowaniem Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego. Dziełem jej życia stało się właśnie to Muzeum, które stworzyła od podstaw kosztem swojego zdrowia, czasu,

¹¹ E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy na rzecz Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Perspektywy regionalnych towarzystw naukowych w Polsce*, Warszawa 2015, s. 89 i 106; Akta TNP.

¹² Jan Karol Kochanowski (Korwin Kochanowski) (1869–1949), historyk, profesor i rektor Uniwersytetu Warszawskiego w r. akad. 1920/21, członek Polskiej Akademii Umiejętności, prezes Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w latach 1918–1925, poseł na Sejm III kadencji w II RP z listy BBWR. Kilkakrotnie przebywał w Płocku w celach badawczych. Zob. A. Gieysztor, *Kochanowski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław 1967, t. XIII, s. 190–192; H. Rutska, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820–1830 – 1907–1928. Notatka historyczna*, Płock 1929, s. 7.

Halina Rutska według portretu Konrada Krzyżanowskiego
Źródło: Archiwum rodzinne Ewy Horodyskiej-Gizińskiej

niedosypiania i wysiłku, nierzadko fizycznego. Muzeum zostało oficjalnie otwarte dla publiczności w 1912 r. Na działalność wystawienniczą Towarzystwo Naukowe Płockie początkowo przeznaczyło w swojej siedzibie tylko dwa pokoje na parterze. W pierwszym pokoju zgromadzono „okazy geologiczne, paleontologiczne, mineralogiczne i petrograficzne mapy itp.". W sali drugiej umieszczono „okazy dotyczące człowieka, świata zwierzęcego i roślinnego na ziemi Płockiej"¹³. Wkrótce znalazły się tam także obrazy, meble i broń oraz inne przedmioty.

Muzeum rozrastało się systematycznie dzięki nieustannym zabiegom Rutskiej i ofiarności społeczeństwa. Jak twierdził wieloletni przyjaciel małżonków Rutskich, prałat Ignacy Lasocki¹⁴, „Rusia” potrafiła

¹³ *Przewodnik po Płocku*, Płock 1914, s. 16-22; por. wyd. III z 1922 r., s. 37-44. Por. I. Lasocki, *Zbiory Muzealne Towarzystwa Naukowego w Płocku*, Płock 1917. Wystawy i inne wydarzenia organizowane przez TNP spisał Kazimierz Czarnecki. Patrz: K. Czarnecki, *Płockie życie artystyczne w latach 1900–1939*, Płock 1990.

¹⁴ Ignacy Lasocki (1860–1933), prałat kapituły katedralnej płockiej, jeden z najwybitniejszych działaczy społecznych w historii Płocka. Organizator wielu stowarzyszeń, m.in. Towarzystwa Pomocy dla Uczącej się Młodzieży. W 1914 r. utworzył zakład „Stanisławówka”. Popierał rozwój kultury i sztuki. Wspierał Halinę Rutską w pracy na rzecz Towarzystwa Naukowego Płockiego. Przekazał liczne pamiątki rodzinne do Muzeum TNP. M. M. Grzybowski, *Wkład księdza Ignacego Lasockiego w powstanie i rozwój Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w początkach XX wieku*, „Studia Mazowieckie” Pułtusk 2012, nr 2; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani*, Płock 2002, s. 335-336.

Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego na piętrze siedziby TNP przy Rynku Kanonicznym 8.

Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

zdołać wszystko, na czym jej zależało, aby wzbogacić zbiory muzealne. Nikt nie odmawiał jej prośbom¹⁵. Podobnego zdania był Jan Michalski, warszawski bibliofil, który w czasie kilkakrotnych wizyt w Płocku poznał Halinę Rutską i był pełen podziwu dla pracy „kustoszki, a właściwie twórczyni zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego, która przedziwnie wydobywała książki, rękopisy i inne pamiątki naszej przeszłości z przeróżnych lamusów i innych zakamarków"¹⁶.

Halina Rutska w listach do rodziny i przyjaciół opisywała, jak zmieniało się Muzeum. „Wedle tradycji i w tym roku rozszerzyliśmy Muzeum o 2 pokoje na II piętrze dla działu ludowego. Trzeba je było odświeżyć, co przy dzisiejszych rzemieślnikach – jaśnie wielmożnych towarzyszach niezbyt łatwe; potem rzeczy poprzemienić, wykombinować, bo i tak dość ciasno, dopasować, ustawić. Rok przyszedł, da Bóg doczekać, jeśli lokatorka¹⁷ ustąpi, znów przyniesie remont mieszkania na I piętrze nad biblioteką, która w ten sposób swój lokal podwoi"¹⁸. „Kluczem zagadki jest wielka ciasnota, więc co tylko przybędzie, wywołuje taką rumację, taką przeprowadzkę świętojańską, że wybrnąć z niej trudno. Zdaje się, że szpilki nie ma już gdzie wpiąć, przybawają całe szafy, paki [...]”¹⁹. W 1925 r.

¹⁵ I. Lasocki, *Kochana Rusia (Halina z Horodyskich Stefanowa Welamin Rutska)*, Płock 1932, s. 15. Patrz także: M. M. Grzybowski, *Wkład księdza Ignacego Lasockiego... dz. cyt.*

¹⁶ J. Michalski, *55 lat wśród książek*, Wrocław 1976, s. 11.

¹⁷ W budynku Towarzystwa Naukowego Płockiego przy Rynku Kanonicznym mieszkało wielu lokatorów. Jednak w oparciu o zachowane księgi meldunkowe (Zbiory Specjalne TNP, sygn. 288) trudno ustalić, kogo Rutska miała na myśli.

¹⁸ List do Bronisławy i Hieronima Kondratowiczów ze stycznia 1920 r., już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 87.

¹⁹ List do Bohdana Bernatowicza i jego żony Heleny z 28 XI 1923 r., już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina*

Izba sklepiona na parterze budynku przy Rynku Kanonicznym 8. Obraz olejny Michaliny Krzyżanowskiej z 1919 r.
Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

relacjonowała profesorowi Janowi Kochanowskiemu: „Teraz trochę statystyki, to przecież choroba nagminna... Z owych 4 znanych Panu bibliotecznych pokoiów Towarzystwo Naukowe rozrosło się do 18^{tu} rozrzuconych na 3 piętrach o 90-kilku schodach, 9^{ciu} drzwiach i 12^{tu} zamkach zewnętrznych do otwierania i zamykania, gdyż korytarz na dole otwarty [...]”²⁰.

O tym, jak wyglądały aranżowane przez Ruską wnętrza, dowiadujemy się z kilku źródeł.

Przedwojenne sale muzealne szczegółowo opisał²¹ Bolesław Jędrzejewski, związany z Towarzystwem Naukowym Płockim od 1919 r., prezes Towarzystwa w latach 1945–1949, podkreślając, że „Halina Rutska – obok swojego męża, prof. Stefana Welamin-Rutskiego, klasyka, bibliofila i numizmatyka, wiceprezesa TNP, oraz doktora Aleksandra Macieszy, prezesa – była najbardziej czynna we wszystkich poczynaniach Towarzystwa od początku jego powstania w 1907 r. Była kierowniczką Biblioteki i kustoszem zbiorów muzealnych, bardzo skromnych w tamtym okresie. Obdarzona talentem organizacyjnym i zdolnościami pedagogicznymi, była predestynowana do kierowania obu placówkami, przede wszystkim Muzeum”²².

Rutska o swojej pracy... dz. cyt., s. 87.

²⁰ List do J. K. Kochanowskiego, pisany od lipca do grudnia 1924 r. i w marcu 1925 r., co świadczy niewątpliwie o zapracowaniu Haliny Rutskiej, już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt., s. 88.*

²¹ B. Jędrzejewski, *Moje wspomnienia i refleksje z pracy w Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1932–1939 i 1945–1949*, [w:] *Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku*, Warszawa 1986, nr 11. Patrz także B. Jędrzejewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1919–1947*, „Notatki Płockie” 1970, nr 3, s. 10–17.

²² B. Jędrzejewski, *Moje wspomnienia i refleksje... dz. cyt., s. 113.*

Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego na piętrze budynku przy Rynku Kanonicznym 8. Akwarela Witolda Poray-Kuczewskiego z 1929 r.

Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Zachowały się dwa obrazy olejne, namalowane przez Michalinę Krzyżanowską w 1919 r., przedstawiające jedną z pierwszych sal muzealnych, tzw. izbę sklepioną.

Cennym źródłem ikonograficznym dla prowadzonego przez Halinę Ruską Muzeum są także akwarele Witolda Poray-Kuczewskiego²³, który z fotograficzną dokładnością utrwalił ekspozycje historyczno-kulturalne z lat 1927–1932. Siedem z jego prac znajduje się do dziś w Muzeum Mazowieckim w Płocku.

Brak miejsca powodował, że pomieszczenia muzealne i biblioteczne wykorzystywane były także na potrzeby bieżącej działalności Towarzystwa. Taką funkcję pełniła m.in. Sala Posiedzeń Zarządu TNP na pierwszym piętrze budynku przy Rynku Kanonicznym 8. W liście do Bronistawy Kondratowiczowej Halina Rutska opisuje jej utworzenie: „Skończyłam odświeżanie 2 pokoiów, z których ustąpiła

²³ Witold Poray-Kuczewski (1876–1953), podpułkownik, działacz Klubu Artystycznego Płocczan, autor karykatur, akwarel, kukietek do Szopek Płockich, dekoracji teatralnych. K. Czarnecki, *Ikonomia Płocka w malarstwie, rysunku i grafice do roku 1939*, Płock 1989, s. 83–91.

Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego na piętrze budynku przy Rynku Kanonicznym 8. Akwarela Witolda Poray-Kuczewskiego z 1932 r.

Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Ekspozycja historyczno-kulturalna Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w siedzibie TNP. Na ścianie widoczny gobelin z domu dziadków Haliny Rutskiej.

Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

lokatorce²⁴. Do jednego już przenosimy bibliotekę, w drugim pokoju urządzam zwolna Muzeum, a raczej salę posiedzeń, pragnę, o ile możliwości, w stylu empire i biedermaier; przydałoby się nasze antyki odświeżyć i pokryć, ale tak bardzo ciężkie czasy, że muszą poczekać do lepszych. Widok cudowny: balkon z widokiem na wieżę zegarową, weneckie okno i okno na ogrody i Wisłę [...]”²⁵. Sala Posiedzeń Zarządu TNP została wiernie odtworzona w Muzeum Mazowieckim w Płocku przy ul. Tumskiej 8 i to ona otwiera ekspozycję regionalną „X Wieków Płocka”.

Halina Rutska starała się uatrakcyjnić codzienne życie Płocczan – organizowała odczyty a także okolicznościowe akademie, szopki i jasełka. Szczególnie zaangażowała się w przygotowanie wystawy poświęconej Tadeuszowi Kościuszce w październiku 1917 r. Dwudniowe obchody setnej rocznicy śmierci bohatera narodowego miały w mieście duży rozmach. Obyła się akademie, wystawiono sztukę „Kościuszkę pod Racławicami”, odprawiono uroczyste nabożeństwa, a ulicę Warszawską przemianowano na Tadeusza Kościuszki. Miasto zostało odświętnie udekorowane. W Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego została otwarta ekspozycja „Czego w Płocku można dowiedzieć się o Kościuszcze?”. Zgromadzone pamiątki prezentowano w trzech salach na parterze siedziby TNP. Halina Rutska wraz z Wandą Szrajberówną, autorką dekoracji, udzielały informacji zwiedzającym. W liście do profesora Jana Kochanowskiego w styczniu 1918 r. Rutska pisała: „Niepoprawna i nienasycona długoletnim doświadczeniem popełniłam jednak wystawę Kościuszkowską. Znalazła się para równie

niepoczytalnych osób, które nam dopomogły w urzędzeniu i bez zaślepienia, złożyła się całość skromna, bezpretensjonalna, ale świeża i sympatyczna. Ci, którzy byli, wychodzili zadowoleni. Przeciętny obywatel niepodległej Polski mógł się nawet niejednego nauczyć, dzięki zasobom Biblioteki Zielińskich [...]”²⁶.

W czerwcu 1929 r. w Gimnazjum Męskim im. Władysława Jagiełły otwarto Pierwszą Okręgową Wystawę Regionalną, obejmującą pięć powiatów Mazowsza Płockiego i prezentującą dorobek niepodległego państwa w 10. rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę. Halina Rutska przygotowała ekspozycję etnograficzną dla tej wystawy²⁷.

Nie wszystkie jej wysiłki kończyły się sukcesem. Kilkuletnia batalia o pozyskanie dla Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego wyjątkowej kolekcji dzieł sztuki, zgromadzonej w Petersburgu przez Stanisława Krosnowskiego²⁸ zakończyła się niepowodzeniem²⁹. Zbiory te znajdują się obecnie m.in. w Zamkach Królewskich w Warszawie i na Wawelu oraz w Muzeum Narodowym w Warszawie.

W ciągu kilku lat Muzeum stało się jedną z wiodących polskich placówek kulturalnych, odwiedzaną przez liczne wycieczki i wiele osób

²⁶ List do J. Kochanowskiego, już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 102. Obchód Kościuszkowski był szeroko relacjonowany w prasie lokalnej. „Kurier Płocki” 1917, nr 234, 236, 248 i 260. T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego 1932*, s. 228-230.

²⁷ Szerzej: E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 103-104.

²⁸ Stanisław Maciej Krosnowski (1865–1933) inżynier chemik, przedsiębiorca i kolekcjoner dzieł sztuki.

²⁹ Szerzej na temat jej starań: M. Sołtyśiak, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Historia i funkcje społeczne*, Płock 1989, s. 38-40.

²⁴ Patrz przypis 17

²⁵ List z 20 V 1925 r., już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 88.

indywidualnych z całego kraju. Prominentnymi gośćmi, oprowadzanymi po muzealnych salach przez Halinę Ruską byli m.in. nuncjusz apostolski Achilles Ratti, późniejszy papież Pius XI oraz prezydent II RP Ignacy Mościcki³⁰.

W związku z wizytą Prezydenta RP w Płocku, w 1928 r., placówce nadano nazwę „Muzeum Mazowska Płockiego im. Profesora Ignacego Mościckiego, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej”.

Ponieważ eksponatów stale przybywało, Towarzystwo Naukowe Płockie zakupiło w 1930 r. dom „Pod Opatrznością” przy Rynku Kanonicznym 2 i tam został przeniesiony dział etnograficzno-przyrodniczy, którym zajmował się Kazimierz Gelinek³¹. Natomiast zbiory historyczno-kulturalne pozostały przy Rynku Kanonicznym 8, pod opieką Rutskiej.

Tworzenie Muzeum Halina Rutska uważała za swój patriotyczny obowiązek. Starła się każdy najdrobniejszy element narodowej kultury i historii zachować dla przyszłych pokoleń, mając świadomość, jak ogromną rolę spełnia prowadzona przez nią placówka. W 1925 roku tak pisała do Bohdana i Heleny Bernatowiczów: „Zamknąwszy Muzeum, mam jednak stałych, coniedzielnych bywalców: Wojsko Polskie! Parę lat napracowałam się nad tym, ale nareszcie doczekałam, iż urzędownie, po kościele, pluton około 30 żołnierzy z porucznikiem lub podobną szarżą przychodzi na 1 ½ godziny. Uczę ich, po co są muzea, jak należy szanować pracę minionych pokoleń, jak ochraniać zabytki, jakie mają znaczenie i jaka stąd korzyść, jak ludzie walczyli o największe dobro – wolność i jak za nią cierpieli. Przeszła już szkoła podoficerska, teraz idą szeregowcy; słuchają uważnie i rozumieją [...] należę do pokolenia, które w znacznej części dobrowolnie, zwłaszcza w Kongresówce, niczym się nie wywdzięczyło Bogu za oglądanie Cudu Zmartwychwstania, ani pomogło w Ojczyźnie ład zaprowadzić i kochać Ją nauczyć. Jest to więc mój tak prosty obowiązek, jak względem matki rodzonej. To są moje Okopy Świętej Trójcy [...]”³².

³⁰ M. M. Grzybowski, *Ignacy Mościcki, Prezydent Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Honorowi obywatele miasta Płocka 1921–1985*, Płock 1989, s. 28-30; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008, s. 44 i 92. Patrz także: *Księga Pamiątkowa Towarzystwa Naukowego Płockiego*, prowadzona od 1912 r.

³¹ Kazimierz Gelinek (1882–1969) geograf, nauczyciel, archeolog-amator, od 1926 r. pracownik Towarzystwa Naukowego Płockiego, od 1930 r. kustosz Działu Przyrodniczo-Ludoznawczego w Muzeum Mazowska Płockiego TNP. T. Kordala, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Kazimierz Gelinek – niezwykły kustosz Muzeum Mazowska Płockiego*, „*Studia Mazowieckie*” 2012, nr 2.

³² List z 25 II – 27 II 1925 r., już publikowany, E. Horody-

Halina Rutska miała niespożyte siły i chęć działania. Płocczanie znali ją także z zaangażowania w pracę wielu innych organizacji społecznych, m.in. Towarzystwa Dobroczynności, Koła Miłośników Płocka i Zarządu Chrześcijańskiego Towarzystwa Ochrony Kobiet w Płocku. Kiedy wybuchła I wojna światowa, działała w Czerwonym Krzyżu. W 1916 r. weszła do Zarządu Związku Obrony Ojczyzny. W latach 1918–1920 pracowała społecznie w Płockim Komitecie Obrony Lwowa i Służbie Narodowej Kobiet Polskich. W przeddzień najazdu bolszewickiego w sierpniu 1920 r. razem z innymi kopata okopy i sypała szanice, zachęcała cywilów do organizowania obrony miasta. Na każdy możliwy sposób, także materialnie, wspierała żołnierzy. Zarówno w czasie I wojny światowej, jak i podczas ataku na Płock w 1920 r. stała na straży zbiorów Biblioteki im. Zielińskich i Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego, chroniąc je przed wywiezieniem i zniszczeniem³³.

Szczególnie dramatycznym doświadczeniem dla Haliny Ruskiej i jej zbiorów okazały się działania wojenne w roku 1920. Oto fragmenty jej listu do Hieronima i Bronisławy Kondratowiczów, opisujące ten okres: „Sypało się barykady, chodziło, mówiło, ale serce ścisnęła niewymowna trwoga – o Warszawę, o wszystko, co z martwych powstało i znów rozpadło się w gruzy – o to, nareszcie co się z takim trudem zgromadziło w Tow.[arzystwie] Nauk.[owym] i co jeden szrapnel mógł zniszczyć, co w jednej chwili wyjąca horda mogła w niwecz obrócić. [...] W naszym mieszkaniu³⁴ kula bolszewicka wpadła przez okno i w drugim pokoju, szarpnąwszy ramę starego obrazu Dzieciątka Jezus, utkwiała w murze – tyle, ile potrzeba, aby Tow.[arzystwo] Nauk.[owe] miało swoją historyczną pamiątkę – oby taką ostatnią. [...] Na parterze, gdzie wszyscy domowi mieszkańcy i ci, co już nie zdążyli do domów i szukali schronienia z ulicy, w naszym korytarzu – zesłi, w Muzeum – okna zabarykadowane czasopismami, aby chociaż trochę zabezpieczyć moje biedne, śliczne szafki, porcelanę, szkło stare, a także, aby bolszewicy nie zobaczyli światła z okien i nie wyrznęli rannych, jak w szpitalu załogi. Bo mieliśmy

ska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 96.

³³ M. M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990, s. 30, 32, 52; M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie*, Płock 1957, s. 33; A. M. Stogowska, *Te dzielne Płocczanki*, [w:] *Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny*, t. I, Płock 1995, s. 65-77; też: *Edukacja, emancypacja, charytatywność*, Płock 2016, s. 34-40.

³⁴ W opisywanym okresie Rutsy mieszkali w budynku przy Rynku Kanonicznym (obecnie plac Gabriela Narutowicza) nr 8, należącym do Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Kopanie okopów w sierpniu 1920 r. W pierwszym rzędzie, ósma od prawej, Halina Rutska.

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego

i rannych: pod Orłami Napoleońskimi, pod bustem Ks. Józefa, pod szafką z r. 63 leżeli i siedzieli ranni z r. 1920...³⁵ Żywa, nieprzerwana tradycja... krwią pisana nowa karta... na podłodze kałuża krwi, krwawe bandaże pod zegarem, który liczył napoleońskich bitew godziny – czy ja śnię? czy czytam jaką bohaterską epopeję? czy będzie bohaterska, aż do końca? czy honor ojczyzny oddamy tylko Bogu, czy wywieziemy gdzieś po kryjomu wraz z regaliai, jako przedmioty kosztowne, ale nikomu niepotrzebne. [...] Od tego czasu, kiedy burza przewaliła w inne strony, zabrałam się do roboty w Tow.[arzystwie]. Załatwiam odwieczne zaległości, przeniosłam i zmieniałam układ 16 szaf, urządziłam o tyle o ile empirowy pokój – a nadzwyczaj skromniutki drugi pokój jest z 63 r. i nie tylko co do pamiątek, ale i co do urządzenia, powiększyło się Muzeum wojenne, utworzyła się pokaźna bibl.[ioteka] rosyjska – rok nie poszedł na marne – co do ilości pracy, gdyż co do przybytków, te są i będą b.[ardzo] niewielkie, bo płockie zdewastowane, wszystkie stare gniazda zburzone, zniszczone, z połamanymi meblami, co do kawałka, podartymi bibliotekami, co do kartki [...]”³⁶.

Współcześni docenili zaangażowanie i ogrom pracy kustosz Haliny Rutskiej. Za wkład w tworzenie Muzeum została w 1925 r. odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta, a w 1931 r. Złotym Krzyżem Zasługi³⁷. Wrażeniami

³⁵ Por. R. 1920. Wyciąg z dziennika Janiny Śmieciuszewskiej w chwili najścia bolszewików na Płock: „Rozestaliśmy koc, położyli na nim rannego i w czworo przebiegli na drugą stronę ulicy, a potem odnieśli rannego do państwa Rutskich”. Zbiory Specjalne TNP, sygn. R 634, k. 17.

³⁶ List z 20 V 1925 r., już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Sierpień 1920 roku w Płocku w korespondencji Haliny Rutskiej*, „Notatki Płockie” 2011, nr 4, s. 27-28.

³⁷ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/8 Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1917-1939, część X. Patrz

Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego na piętrze budynku przy Rynku Kanonicznym 8. Akwarela Witolda Poray-Kuczewskiego z 1928 r.

Źródło: Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

z uroczystości nadania Krzyża Oficerskiego Rutska dzieliła się m.in. z Bohdanem i Heleną Bernatowiczami: „[...] odbyło się uroczyste udekorowanie mnie Krzyżem Oficerskim Polski Odrodzonej. Ludzie okazali mi dużo uznania, sympatii, serdeczności, wieszowali mi [...] Broniłam się, jak tylko mogłam od tego odznaczenia, ale za późno się dowiedziałam i dekret był już podpisany, więc musiałam się pogodzić z zaszczytem, który nie odpowiada ani memu charakterowi, ani linii ogólnej mojego życia [...]”³⁸.

Zajęta sprawami organizacyjnymi i codzienną pracą na rzecz Towarzystwa nie miała czasu na działalność naukową. Jedyńą pracę, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820–1830 - 1907–1928: notatka historyczna*, opublikowała w „Księdze Pamiątkowej Płocczan” w 1929 r.

Roman Jakimowicz³⁹, twórca i dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, często goszczący w Płocku, pisał z podziwem o prowadzonej przez Ruską placówce: „By taką rzecz stworzyć w warunkach ciężkich, na prowincji [...], przeżyć w okres wielkiej wojny, okupacji niemieckiej i ataku bolszewickiego, ba nie tylko przeżyć, lecz rozwijać się w tym czasie – na to trzeba pracować tak, jak Pani Rutska z zapamiętaniem i entuzjazmem, często po 20 godzin na dobę,

także: E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... op. cit.*, s. 106.

³⁸ List z 18 X 1925, już publikowany, E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy... dz. cyt.*, s. 106.

³⁹ Roman Jakimowicz (1889–1951), archeolog i muzeolog, dyrektor (1928–1939) Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, od 1946 profesor Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. K. Przewoźna-Armon, *Życie poświęcone ochronie zabytków archeologicznych i studiom nad wczesnym średniowieczem. Roman Jakimowicz (1889–1951)*, *Slavia Antiqua*, t. XXXIII, 1991–1992, s. 187-218.

Halina Rutska. Witraż w Siedzibie TNP. wyk. w 1979 r. przez Elżbietę i Andrzeja Bednarskich z Rypina.

a i w tych czterech pozostałych godzinach snu – snuć w marzeniach plan dalszego rozwoju, rozbudowy, zmian i ulepszeń⁴⁰.

Halina Rutska zmarła w Instytucie Radowym w Warszawie dnia 24 kwietnia 1932 r. Została pochowana boku męża na cmentarzu parafii św. Bartłomieja w Płocku.

Po jej śmierci do Towarzystwa Naukowego Płockiego napłynęły kondolencje z całej Polski, m.in. z Polskiej Akademii Umiejętności, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Uniwersytetu Poznańskiego, Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, Centralnej Biblioteki Wojskowej, Muzeum Tatrzańskiego, Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu oraz od profesora Jana Kochanowskiego, Włodzimierza Budki i wicewojewody warszawskiego Stefana Łopatto.

O tym, kim Rutska była dla miasta i jego mieszkańców, najlepiej świadczą słowa jej współczesnych. Cytowany wcześniej Bolesław Jędrzejewski, tak ją zapamiętał: „Wiosną 1919 r. poznałem Halinę Ruską, członka Zarządu Płockiego Towarzystwa Naukowego, kierowniczkę wszystkich zbiorów, sekretarkę i skarbniczkę, przewodniczkę i bibliotekarkę. Była właściwie pierwszą osobą w niewielkiej grupie oddanych Towarzystwu przedstawicieli płockiej inteligencji zawodowej. Na niej ciążyły wszystkie

⁴⁰ R. Jakimowicz, *Pamięci Haliny Rutskiej*, „Służba Nauce” 1933, nr 2.

Stempel do stemplowania katorżników 1863 r. z opisem wykonanym przez Halinę Ruską. Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Fot. Ewa Horodyska-Gizińska

obowiązki połączone z prowadzeniem spraw Towarzystwa⁴¹.

Aleksander Maciesza powiedział w mowie pogrzebowej 26 IV 1932 r.: „Imię Jej będzie zapisane niezatartymi zgłoskami w dziejach kulturalnego rozwoju naszego miasta. [...] Unikająca wszelkiego rozgłosu za życia, pozostawiła po sobie pomnik w murach Tow. Naukowego w postaci zbiorów bibliotecznych i muzealnych, świadczących o dawnej i obecnej kulturze Mazowsza Płockiego, nadających naszemu miastu charakter większego ośrodka kulturalnego⁴².

Władysław Mąkowski, wiceprezes TNP w latach 1932–1939, podkreślał: „Muzeum Towarzystwa Naukowego, ozdoba Płocka, jest przeważnie dziełem śp. Haliny. Tam każdy kamyczek, każdy okaz [...] przywodzi nam na pamięć jej zabiegi, dreptania, przemawiania się [...]. I sądzę, że w przyszłości zbiory owe jej imieniem zwać się będą⁴³.

Ksiądz Ignacy Lasocki, obserwator i uczestnik dzieła stworzenia tej placówki kulturalnej, deklarował po śmierci małżonków Ruskich: „Dla najdłuższego pielęgnowania w Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego tak nam drogiego „Ducha Ruskich” zachowujemy możliwie nienaruszalnie – rozstawienie tam i umieszczenie przedmiotów i mebli – pracowitą, a pełną znanstwa ręką pp. Ruskich dokonane,

⁴¹ B. Jędrzejewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie... dz. cyt.*, s.10.

⁴² „Dziennik Płocki” 1932, nr 99 z 28 IV, s. 2.

⁴³ Tamże, s. 3.

którym się znawcy zachwycali⁴⁴. Aleksander Maciesza utrwalił na zdjęciach wnętrza ekspozycji historyczno-kulturalnej Muzeum, które przetrwały w prawie niezmiennym stanie do 1949 r.⁴⁵

Zbiory Muzeum Mazowsza Płockiego TNP dnia 9 grudnia 1949 r. na mocy Decyzji Ministra Kultury i Sztuki, przejęło Muzeum Mazowieckie. Duch Haliny Rutskiej wciąż mieszka pośród tych zbiorów, tworzących ekspozycję regionalną „X Wieków Płocka”. Tam jest jej portret, tam są gromadzone przez nią eksponaty, rozmieszczone według jej pomysłu. W magazynie muzealnym znajdują się gobeliny z domu jej dziadków, które zdobiły niegdyś sale muzeum TNP. Zachowały się haftowane białe rękawki do sukni z okresu żałoby narodowej jej ciotki Idalii Bałasanowiczowej, a także podarowane Rutskiej obrazy, m.in. prace Eugenii Godlewskiej i Wacława Żaboklickiego.

Płock docenia zasługi małżeństwa Ruskich – twórczych i pracowitych działaczy Towarzystwa Naukowego Płockiego. Już w rok po ich śmierci zorganizowano dwudniową uroczystość wspomnieniową⁴⁶. Dnia 23 IV 1933 r. w Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego odbyła się akademia, na której Aleksander Maciesza, prezes

⁴⁴ I. Lasocki, *Kochana Rusia... op. cit.*, s. 19. Patrz także M. M. Grzybowski, *Wkład księdza Ignacego Lasockiego... dz. cyt.*

⁴⁵ B. Jędrzejewski, *Moje wspomnienia i refleksje... dz. cyt.*

⁴⁶ „Dziennik Płocki” 1933, nr 96 z 25 IV, s. 3. „Tygodnik Ilustrowany” 1933, t. 25, s. 518.

TNP i Marcelina Rościszewska, przełożona gimnazjum im. Reginy Żółkiewskiej, przypomnieli zasługi zmarłych. Nazajutrz w Katedrze odprawiono nabożeństwo za ich dusze, po czym odsłonięto marmurową tablicę pamiątkową według projektu Czesława Idźkiewicza. W uroczystości uczestniczył Stanisław Michalski, dyrektor Funduszu Kultury Narodowej.

W czterdziątą rocznicę ich śmierci (w 1972 r.), z inicjatywy ówczesnego Prezesa TNP Jakuba Chojnackiego, imieniem Haliny i Stefana Ruskich nazwano jedną z ulic Płocka⁴⁷.

W roku 2018 grobowiec małżonków Ruskich na cmentarzu parafii św. Bartłomieja w Płocku został odnowiony przez Stowarzyszenie „Starówka Płocka”.

W ramach „Nocy Muzeów”, w dniach 19 i 20 maja 2018 r., w odtworzonej Sali Posiedzeń Zarządu TNP w Muzeum Mazowieckim w Płocku pojawiła się postać Haliny Rutskiej, która oprowadzała zwiedzających po swoim domu, opowiadając o sobie i mężu oraz o pozyskanych dla TNP eksponatach. Dnia 4 października 2018 w Towarzystwie Naukowym Płockim otwarto wystawę poświęconą niezwyklej kustosz. Autorka niniejszego tekstu wystąpiła z prezentacją „Halina z Horodyskich Rutska (1868–1932), zasłużona dla kultury Płocka w 150. rocznicę urodzin”.

⁴⁷ Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Płocku nr XXI/85/72 z 28 VI 1972 r.

Bibliografia

- K. Beylin, *Warszawy dni powszednie 1800–1914*, Warszawa 1985.
- K. Czarnecki, *Ikonaografia Płocka w malarstwie, rysunku i grafice do roku 1939. Katalog zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku*, Płock 1989.
- K. Czarnecki, *Płockie życie artystyczne w latach 1900–1939*, Płock 1990.
- G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008.
- M. M. Grzybowski, *Ignacy Mościcki, Prezydent Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Honorowi obywatele miasta Płocka 1921–1985*, Płock 1989.
- M. M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno-pastoralne*, Płock 1990.
- M. M. Grzybowski, *Wkład księdza Ignacego Lasockiego w powstanie i rozwój Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w początkach XX wieku*, „Studia Mazowieckie” Pułtusk 2012.
- E. Horodyska-Gizińska, *Sierpień 1920 roku w Płocku w korespondencji Haliny Rutskiej*, „Notatki Płockie” 2011, nr 4.
- E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutska o swojej pracy na rzecz Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Perspektywy regionalnych towarzystw naukowych w Polsce*, Warszawa 2015.
- E. Horodyska-Gizińska, *Władysław Smoleński i jego testament. W dziewięćdziesiątą rocznicę śmierci*, „Notatki Płockie” 2016, nr 3.
- R. Jakimowicz, *Pamięci Haliny Rutskiej*, „Służba Nauce” 1933, nr 2.
- B. Jędrzejewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1919–1947*, „Notatki Płockie” 1970, nr 3.
- B. Jędrzejewski, *Moje wspomnienia i refleksje z pracy w muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1932–1939 i 1945–1949*, [w:] *Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku*, Warszawa 1986, nr 11.
- M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie*, Płock 1957.
- T. Kordala, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Kazimierz Gelinek – niezwyklej kustosz Muzeum Mazowsza Płockiego*, „Studia Mazowieckie” 2012, nr 2.

- I. Lasocki, *Zbiory Muzealne Towarzystwa Naukowego w Płocku*, Płock 1917.
- I. Lasocki, *Kochana Rusia (Halina z Horodyskich Stefanowa Welamin Rutska)*, Płock 1932.
- A. Maciesza, *Stefan i Halina Rutsy. Zaslugi ich na polu organizacji nauki w Płocku*, Płock 1933.
- M. Macieszyna, A. Maciesza, *Przewodnik po Płocku*, Płock 1922.
- I. Nyckowska, *Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego – jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, „Notatki Płockie 1981, nr 4.
- A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002.
- K. Przewoźna-Armon, *Życie poświęcone ochronie zabytków archeologicznych i studiom nad wczesnym średniowieczem. Roman Jakimowicz (1889–1951)*, *Slavia Antiqua*, t. XXXIII, 1991–1992.
- H. Rutska, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820–1830 - 1907–1928, Notatka historyczna*, Płock 1929.
- M. Sołtyśiak, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Historia i funkcje społeczne*, Płock 1989.
- A. M. Stogowska, *Dzieje i funkcje Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1994.
- A. M. Stogowska, *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820–1830, 1907–1939*, Płock 1998.
- A. M. Stogowska, *Edukacja, emancypacja, charytatywność*, Płock 2016.
- „Dziennik Płocki” 1932, nr 99 z 28 IV, s. 2.
- „Dziennik Płocki” 1933, nr 96 z 25 IV.
- Listy Haliny Rutskiej, *Zbiory Specjalne TNP*, sygn. 883 i 884.
- „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1929, nr 5.
- Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław 1967, t. XIII.
- Przewodnik po Płocku wydany nakładem Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1914.
- R. 1920. *Wyciąg z dziennika Janiny Śmieciuszewskiej w chwili najścia bolszewików na Płock*, *Zbiory Specjalne TNP*, sygn. R 634.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. III, Warszawa. 1881
- „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 39.
- „Tygodnik Ilustrowany” 1933 nr 26.
- Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Płocku nr XXI/85/72 z 28 VI 1972 r.

HALINA RUTSKA NÉE HORODYSKA (1868–1932)
PERSON OF MERIT FOR PŁOCK CULTURE

Summary

The article recalls Halina Rutska on the occasion of her 150th birth anniversary. She lived in Płock from 1888 to her death in 1932 and worked for the Scientific Society of Płock for 25 years without any remuneration. Rutska devoted all her life to the preservation of the Polish cultural heritage. She was the Member of the Board of the Scientific Society of Płock, the guardian and the librarian of the Zieliński Library, the organizer and the first curator of the Museum at the Scientific Society of Płock (officially opened in 1912) and the administrator of the Society's assets. Halina Rutska was also involved in charitable activity.

WŁADYSŁAW NOWICKI (1892-1940) – PEOWIAK, BOHATER OBRONY PŁOCKA W 1920 R., OFIARA REPRESJI NIEMIECKICH

Abstrakt

Władysław Nowicki, pochodzący z Podlasia, przed wybuchem I wojny światowej osiadł w Płocku, gdzie zaangażował się w działalność w POW. Aresztowany w 1917 r. przez Niemców był więziony w obozie w Szczypiornie, a potem w Havelbergu. Po uwolnieniu z obozu W. Nowicki uczestniczył w rozbrajaniu Niemców w Płocku w listopadzie 1918 r. W czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. służył w 6 pp Leg. i walczył w obronie Płocka, za co otrzymał Krzyż Walecznych. W okresie międzywojennym prowadził duże gospodarstwo ogrodnicze oraz działał społecznie w ochotniczej straży pożarnej, Związku Peowiaków i Polskim Związku Zachodnim. W lutym 1940 r. aresztowany przez Gestapo, został rozstrzelany w lasach łąckich pod Płockiem.

Słowa kluczowe: Płock, Podolszyce, POW, obrona Płocka w 1920 r., płocczanie rozstrzelani w 1940 r., Władysław Nowicki

W końcu sierpnia 2017 r. Rada Miasta Płocka, wykonując ustawę Sejmu z 1 kwietnia 2016 r. o dekomunizacji przestrzeni publicznej zmieniła nazwy kilku ulic w Płocku. Między innymi ul. Władysława Mazura¹ na osiedlu Podolszyce zyskała nowego patrona – Władysława Nowickiego². Jest to dobra okazja, aby bliżej przyjrzeć się sylwetce patrona. Wprawdzie jego krótkie biografie były już publikowane³, jednak można je uzupełnić i zweryfikować w oparciu o niewykorzystane wcześniej źródła archiwalne i artykuły prasowe.

1. Działalność w Polskiej Organizacji Wojskowej

Władysław Nowicki urodził się 6 lutego 1892 r. we wsi Żelizna, gm. Żerocin, pow. Radzyń Podlaski w guberni siedleckiej. Jego rodzicami byli Józef i Karolina z Rybackich. Ojciec był dyrektorem gorzelnii. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Brześciu nad Bugiem. Następnie ukończył szkołę ogrodniczą Gir-dwojna w Warszawie, a potem kształcił się w szkole

rolniczej w Natęczowie, którą ukończył w 1911 r. W 1914 r. rodzina przeniosta się do Płocka, gdzie Władysław Nowicki prowadził gospodarstwo ogrodnicze⁴.

Po przeniesieniu się do Płocka szybko zaangażował się w pracę niepodległościową, najpierw w Drużynach Strzeleckich, a następnie od 1914 r. w Polskiej Organizacji Wojskowej. Nosił tam pseudonim „Przyjaciół”. W jego mieszkaniu odbywały się zbiórki, wykłady i ćwiczenia członków POW. W ogrodzie, gdzie później znajdowała się Szkoła Handlowa, w specjalnie zbudowanej skrytce pod inspektami przechowywał broń, amunicję i nielegalne wydawnictwa, tzw. bibułę. W grudniu 1916 r., po przeprowadzonym kursie podoficerskim, komendant Okręgu wnioskował do Komendy Naczelnej o mianowanie ośmiu członków POW – wśród nich „Przyjaciół”, czyli W. Nowickiego – podoficerami. Jak czytamy w raporcie „Wszyscy ci ludzie skończyli normalny kurs podof., a gorącym oddaniem się sprawie i pełnieniem funkcji podoficer. zasługują na nominację”⁵.

Jako jeden z bardziej czynnych członków POW został w 1917 r. zdekonspirowany przez niemieckich

¹ Władysław Mazur (1918-1968), w II RP działacz ZMW RP „Wici” i SL, w czasie okupacji niemieckiej związał się z PPR, dowódca GL i AL w okręgu płockim, po 1945 r. w aparacie bezpieczeństwa w Olsztynie i Wrocławiu.

² Uchwała Rady Miasta Płocka nr 570/XXXIII/2017 z dnia 27 czerwca 2017 r. w sprawie zmiany nazwy ulicy; http://bip.ump.pl/index.php?show_cat=7Cw2SV6m [dostęp: 08.12.2018 r.]

³ L. Szatkowska, *Szara legenda*, Płock 2000, s. 217-218; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 433-434.

⁴ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932, kwestionariusze osobowe z 6 kwietnia 1932 r. i 19 czerwca 1934 r.

⁵ CAW, Polska Organizacja Wojskowa, sygn. I.124.1.3, raport Nr 8 Komendy Okręgu II do Komendy Naczelnej za grudzień 1916 r., k. 172.

szpicli, aresztowany i osadzony w płockim więzieniu. Mimo brutalnego śledztwa nie zdradził skrytki z bronią i amunicją. Później został przewieziony do obozu w Szczypiornie, gdzie przebywali już legionści, którzy odmówili złożenia przysięgi na wierność cesarzom Austro-Węgier i Niemiec. Stamtąd przeniesiono go do obozu jenieckiego w Hevelbergu w Saksonii, gdzie znalazło się także 33 POW-iaków z terenu Mazowsza Płockiego⁶.

W tym miejscu pojawiają się pierwsze wątpliwości w biografii W. Nowickiego, bowiem według relacji Ireny Nowakowej miał wstąpić do III Brygady Legionów Józefa Piłsudskiego, służyć w 6 pułku piechoty Legionów i po odmowie przysięgi zostać internowany w Szczypiornie⁷. Wydaje się to mało wiarygodne, bowiem we własnoręcznie napisanym życiorysie nigdzie nie wspomniał o służbie w III Brygadzie Legionów, a poza tym Tadeusz Świecki i Franciszek Wybult w swoim opracowaniu zamieścili zdjęcie płocczan – POW-iaków, internowanych w obozie w Hevelbergu. Także w monografii Polskiej Organizacji Wojskowej autorstwa Tomasza Nałęcza jest fragment o represjach okupanta niemieckiego wobec członków POW po tzw. kryzysie przysięgowym⁸. Zresztą, kiedy miałby wstąpić do Legionów, skoro jako POW-iak został aresztowany.

Po zwolnieniu z obozu w 1918 r. zdążył jeszcze – wraz z kolegami z POW – uczestniczyć w akcji rozbrajania Niemców w Płocku, choć nie znamy szczegółów jego udziału w tych wydarzeniach, rozgrywających się 10-11 listopada 1918 r. Zapewne wtedy przydała się broń i amunicja, ukryte pod inspektami w ogrodzie. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Władysław Nowicki wstąpił do wojska, gdzie w 1920 r. dosłużył się stopnia sierżanta sztabowego. Służył w stacjonującym w Płocku batalionie zapasowym 6 pułku piechoty Legionów⁹.

⁶ Tamże, zgłoszenie do Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości i własnoręczny życiorys W. Nowickiego z marca 1931 r.; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 263 (foto internowanych POW-iaków z Płocka); K. Lipiński, *Garść wspomnień*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 2, s. 27; A. J. Papierowski, *Powstanie i działalność w Płocku Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Notatki Płockie” 2009, nr 2, s. 23.

⁷ CAW, akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932, kwestionariusze osobowe z 6 kwietnia 1932 r., 17 marca 1932 r. i 19 czerwca 1934 r.; L. Szatkowska, dz. cyt., s. 217.

⁸ T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914-1918*, Warszawa 1984, s. 136-141.

⁹ CAW, akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932, wniosek na Krzyż Niepodległości (b.d.).

2. Udział w obronie Płocka 18 sierpnia 1920 r. i odznaczenie Krzyżem Walecznych

W czasie ataku III Korpusu Konnego Gaja Bżyskiana na Płock 18 sierpnia 1920 r. znajdował się w okopach na północnych krańcach Płocka w rejonie ochronki dla chłopców pw. św. Stanisława Kostki, tzw. Stanisławówki. Zastaniając się karabinem przed uderzeniem szabłą, stracił lewą dłoń, odrąbaną przez kozaka. Poza tym był cięty szabłą przez głowę i w drugą rękę. Mimo tych ran, zębami odbezpieczał granaty i rzucał je w zbliżających się żołnierzy bolszewickich. Ranny i wyczerpany stracił przytomność z upływu krwi. Obudziły go głosy kozaków i krzyki dobijanych bagnietami rannych żołnierzy polskich. On sam uniknął podobnego losu, bo przechodzący obok zabójcy uznali go za martwego. W nocy znowu się ocknął, kiedy łasica spięła zakrzepłą krew z jego głowy. Z trudem doczołgał się do „Stanisławówki”, gdzie – mimo obecności bolszewików – zaopiekowały się nim siostry zakonne, opatrzyły rany i skutecznie ukryły. Według niego z pogromu ocalał tylko jeszcze jeden żołnierz. Po zakończeniu wojny z powodu utraty ręki jako invalida został zwolniony z wojska¹⁰.

Za swoją bohaterską postawę w czasie obrony Płocka został odznaczony Krzyżem Walecznych, co – według przekazów rodzinnych – miało nastąpić podczas wizyty J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 r. Naczelnik Państwa w czasie odznaczania złożył mu jednocześnie życzenia z okazji ślubu, bowiem tego dnia Władysław Nowicki żenił się z Eugenią Cybalską. Z tego związku urodziło się dwoje dzieci: Danuta (ur. 1922, z męża Hetkowska) oraz Władysław Kazimierz (ur. 1928)¹¹.

Niestety, na zachowanych zdjęciach z wizyty marsz. J. Piłsudskiego w Płocku nie widać W. Nowickiego. Nie ma go też wśród kilkudziesięciu osób, odznaczonych wtedy Krzyżami Walecznych, a wymienionych w obszernym artykule w „Kurierze Płockim”¹². Natomiast – co ciekawe – jego odznaczenie zostało odnotowane w prasie, ale dopiero

¹⁰ Tamże, zgłoszenie do Krzyża i Medalu Niepodległości i własnoręczny życiorys W. Nowickiego z marca 1931 r.; K. Bolesta-Modliński, *Obrona Płocka*, „Miesięcznik Ilustrowany Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 11, s. 75; L. Szatkowska, dz. cyt., s. 217-218; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 97-98.

¹¹ L. Szatkowska, dz. cyt., s. 218; A. J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 434. KW nr 25 162. Szerzej nt. wizyty J. Piłsudskiego zob.: G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939*, Płock 2008, s. 61-76.

¹² *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki”, nr 82 z 12 kwietnia 1921 r., s. 2.

Eugenia i Władysław Nowiccy ok. 1921 r.
Źródło: archiwum rodzinne Piotra Nowickiego

w październiku 1921 r. Jednocześnie w tej krótkiej notce zapowiadano też nadanie mu orderu *Virtuti Militari*, co chyba ostatecznie nie nastąpiło¹³.

Możliwości tych rozbieżności w przekazach jest kilka: albo odznaczenie go przez J. Piłsudskiego jest rodzinną legendą, albo istotnie takie wydarzenie miało miejsce, tylko „*Kurier Płocki*” tego nie odnotował, a formalne zatwierdzenie odznaczenia nastąpiło kilka miesięcy później. Jest także możliwe, że odznaczenie nastąpiło w innym terminie i miejscu. Sprawę mógłby rozstrzygnąć wniosek odznaczeniowy, ale ten niestety chyba się nie zachował – w katalogach Centralnego Archiwum Wojskowego go nie ma.

Uzczenie bohaterstwa. Z prawdziwą przyjemnością zaznaczamy, że p. Nowicki, który w bohaterkiej obronie Płocka odniósł ciężkie rany i postradał rękę, odznaczony obecnie został „Krzyżem Waleczności”, wkrótce podobno pierś jego mężną ozdobi klejnot rycerski i krzyż „Virtuti Militari”. Ofiara krwi nie została przeto bez słusznej nagrody.

Notatka prasowa na temat odznaczenia W. Nowickiego Krzyżem Walecznych

Źródło: „*Kurier Płocki*”, nr 232 z 12 października 1921, s. 3

3. Praca zawodowa i społeczna w latach 20. i 30.

Mimo swego kalectwa W. Nowicki starał się normalnie funkcjonować, choć – jak czytamy w aktach Krzyża Niepodległości – utrata ręki była dla niego tragedią i „przez długi czas nie mógł znaleźć

środków utrzymania i przeszedł nędzę”¹⁴. Dokładnie nie wiadomo, kiedy zaczął prowadzić gospodarstwo ogrodnicze w podpłockich Podolszycach. Prawdopodobnie z jego inicjatywy w marcu 1922 r. w Podolszycach została założona ochotnicza straż pożarna¹⁵. Wprawdzie nie mógł się angażować w akcje gaśnicze i nie jest jasne jaką funkcję tam sprawował, jednak był aktywnym działaczem straży. Kiedy w maju 1924 r. podolszyscy strażacy wspólnie z płockimi aktorami urządzili letni teatr w Podolszycach, to właśnie Władysław Nowicki na łamach prasy składał podziękowania osobom zaangażowanym w zorganizowanie przedstawienia. Podpisał je jako „Prezes Straży Ogniowej Ochotniczej w Podolszycach”¹⁶. Jest to pewną zagadką, gdyż prezesem był wtedy raczej Teofil Szymborski¹⁷. Mimo tych wątpliwości pozostaje faktem zaangażowanie Władysława Nowickiego w działalność podolszyckiej OSP. Tak więc mundur wojskowy zamienił na strażacki.

Nie zapomniał także o swojej wcześniejszej działalności niepodległościowej i kiedy 13 lipca 1930 r. na zebraniu organizacyjnym w Płocku jego uczestnicy powołali koło Związku Peowiaków, aktywnie włączył się w jego prace. Prezesem został Bolesław Graczyk, natomiast W. Nowicki wszedł do 7-osobowego Zarządu, co było docenieniem jego roli w działaniach POW w latach I wojny światowej. Wkrótce Związek zaczął poszerzać swoją działalność na inne miejscowości powiatu płockiego¹⁸.

Najbardziej jednak zaangażował się w rozwój swojego gospodarstwa ogrodniczego, które stale rozwijał. Według relacji Ireny Nowak „w krótkim czasie tworzy i organizuje duże przedsiębiorstwo ogrodniczo-szkółkarskie. Buduje 15 szklarni, zatrudnia około 100 osób, w tym wielu praktykantów – przyszłych wykwalifikowanych ogrodników.

¹⁴ CAW, akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932, wniosek na Krzyż Niepodległości (b. d.).

¹⁵ K. Cholewiński, *Podolszyce – tu wracałem*, Płock [bdw.], s. 91. Gwoli ścisłości należy jednak dodać, że K. Cholewiński pisze o ogrodniku Włodzimierzu Nowickim, ale w pisanych po latach wspomnieniach mógł pomylić imiona. Aczkolwiek w pierwszym wydaniu wspomnień o OSP w Podolszycach pisał o Włodzimierzu Łowickim.

¹⁶ *Komunikaty. Podziękowanie*, „*Dziennik Płocki*”, nr 124 z 30 maja 1924, s. 3. Zob. też: *Teatr Letni w Podolszycach*, „*Dziennik Płocki*”, nr 111 z 14 maja 1924, s. 2; nr 117 z 21 maja 1924, s. 2; *Korespondencja. Teatr letni w Podolszycach*, „*Dziennik Płocki*”, nr 144 z 25 czerwca 1924, s. 2.

¹⁷ K. Cholewiński, dz. cyt., s. 91.

¹⁸ *W Okręgu Woj. Warszawskiego. W Płocku*, „*Peowiak*” 1930, nr 1, s. 34; P. Piotrowski, *Działalność Związku Peowiaków na Mazowszu Płockim i Kujawach w latach 1930-1939*. Poza W. Nowickim do Zarządu weszli: Henryk Gałkowski jako sekretarz, Konstanty Lipiński, Zygmunt Brzosko, Marian Kowalski, Czesław Domaradzki i Jerzy Łęski.

¹³ *Uzczenie bohaterstwa*, „*Kurier Płocki*”, nr 232 z 12 października 1921, s. 3.

Na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu za swoje ekspozycje zdobywa dwa Wielkie Złote Medale i jeden Srebrny¹⁹. Ten opis odnosi się zapewne dopiero do lat 30., kiedy istotnie jego gospodarstwo stało się jedną z największych firm tego typu w Płocku. W. Nowicki ściągnął do Podolszyc fachowych ogrodników z Torunia i Krakowa. Samochód ciężarowy regularnie zawoził do Warszawy kwiaty i sadzonki²⁰.

Świadectwem dobrej prosperity w latach 30. może być założenie pierwszej w Płocku kwaciarni przy ul. Tumskiej 3 oraz reklamy firmy w prasie płockiej²¹. Otwarcie kwaciarni na swoich łamach zapowiadały obie płockie gazety. W „Głosie Mazowieckim” czytamy: „Jutro odbędzie się otwarcie i poświęcenie pierwszej kwaciarni w Płocku, urządzonej przez p. Wł. Nowickiego vis á vis stacji autobusowej. Otwarcie poprzedzi msza św. o godzinie 9 rano w kościele farnym.

Po otwarciu nastąpi złożenie wieńca na Płycie Poległych²².

Podobną informację zamieścił „Dziennik Płocki”: „W dniu 17 sierpnia o godz. 10-ej rano odbędzie się otwarcie i poświęcenie pierwszej kwaciarni w Płocku przy ul. Tumskiej obok piekarni p. Kurowskiego. Założycielem kwaciarni jest ogrodnik, znany na gruncie płockim, p. Władysław Nowicki.

Po uroczystym poświęceniu lokalu zostanie złożony na mogile bohaterów piękny wieniec, jako pierwsza praca tejże kwaciarni. Otwarcie poprzedzi nabożeństwo w kościele farnym o godz. 9-ej. rano²³.

**OTWARCIE PIERWSZEJ KWIACIARNI
WŁ. NOWICKIEGO**
w Płocku, przy ul. Tumskiej obok piekarni p. Kurowskiego. Telefon 250.

Kwaciarnia posiada wszelkiego rodzaju rośliny kwitnące, palmy, paprocie, areukarje i inne.
Wykonuje wiązanki, kosze, wieńce, oraz wszelkie inne upiększenia, związane z kwaciarstwem.

Reklama otwarcia kwaciarni

Źródło: „Dziennik Płocki”, nr 187 z 16 sierpnia 1933, s. 3, nr 188 z 17 sierpnia 1933, s.1, nr 189 z 18 sierpnia 1933, s. 1

¹⁹ Cyt. za: L. Szatkowska, dz. cyt., s. 218.

²⁰ Relacja Piotra Nowickiego

²¹ A. J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s.433.

²² Otwarcie pierwszej kwaciarni w Płocku, „Głos Mazowiecki”, nr 183 z 16 sierpnia 1933, s. 1.

²³ Otwarcie pierwszej kwaciarni w Płocku, „Dziennik Płocki”, nr 187 z 16 sierpnia 1933, s. 3.

Władysław Nowicki ok. 1932 r.

Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

W wydaniu z 17 sierpnia „Głos Mazowiecki” jeszcze raz anonsował otwarcie kwaciarni, dodając, że będzie urządzone „według wszelkich nowoczesnych wymagań²⁴.

Zgodnie z zapowiedzią kwaciarnia została uroczystie otwarta 17 sierpnia 1933 r. Data nie została wybrana przypadkowo – było to w przeddzień 13. rocznicy ataku bolszewickiego na Płock, w czasie którego W. Nowicki tak chlubnie się zapisał i jednocześnie był to dla niego dzień bardzo dramatyczny z powodu ciężkich ran i utraty ręki. Otwarcie kwaciarni zostało odnotowane artykułami w „Głosie Mazowieckim” i „Dzienniku Płockim”, które warto przytoczyć w całości: „Na bardzo fortunny sposób wpadł właściciel ogrodów i szkółek pod Płockiem, inwalida wojenny, jeden z bohaterskich obrońców Płocka w pamiętne dni sierpniowe 1920 roku, p. Władysław Nowicki, zakładając w śródmieściu Płocka sklep kwaciarski. W Płocku był brak takiej placówki handlowej. Gdy ktoś chciał kupić kwiat jako prezent imiennowy, czy z innej okoliczności musiał go szukać po ogrodach na peryferiach miasta.

Sklep swój p. Nowicki urządził rzeczywiście po europejsku: z dużym gustem i z dużym doбором kwiatów doniczkowych i ciętych.

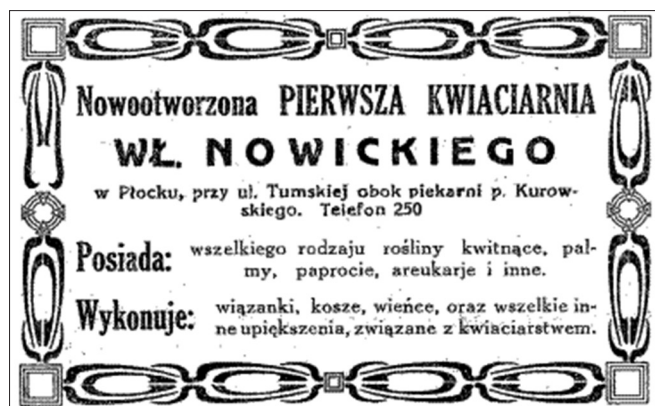
Wczoraj rano po mszy św. na intencję rozwoju nowej placówki odbyło się poświęcenie i otwarcie nowej

²⁴ Pierwszy wieniec nowej kwaciarni na płytę Poległych Bohaterów, „Gos Mazowiecki”, nr 184 z 17 sierpnia 1933, s. 1.

kwiaciarni. Na miłą tę uroczystość przybyło duże grono zaproszonych osób i miłośników kwiatów. Byli m.in. ks. prof. Artke, naczelnik urzędu skarbowego p. Dobrzyński, pp.: dr Netzer, prof. Wilk, dyr. Dorobek, mag. Lipiński, p. Przedpeński i inni. Aktu poświęcenia dokonał ks. prał. Modzelewski, który wygłosił również okolicznościowe przemówienie, składając p. Nowickiemu życzenia pomyślnego rozwoju nowej tak pięknej placówki. Imieniem obrońców Ojczyzny i Związku Inwalidów złożył życzenia p. mag. Lipiński, kreśląc sylwetkę p. Nowickiego jako jednego z tych, którzy szlachetnie własną krwią zapisali się na karcie pamiętnych dni bohaterskiej obrony Płocka w sierpniu 1920 roku.

Po przemówieniach wszyscy uczestnicy udali się do Płyty Poległych, gdzie p. Nowicki złożył wspaniały wieniec z róż, jako dowód pamięci o tych, z którymi walczył w obronie Płocka, a którzy legli śmiercią bohaterską. Modlitwa za spokój dusz poległych zakończyła tę miłą wczorajszą uroczystość.

Przed nowootwartą kwiaciarnią przez wczorajszą całą dzień zbierały się gromady ludzi, podziwiając wspaniale urządzoną wystawę²⁵.

Reklama kwiaciarni W. Nowickiego

Źródło: „Dziennik Płocki”, nr 190 z 19 sierpnia 1933, s. 1, nr 191, s. 1, nr 192, nr 199, s. 1

„Dziennik Płocki” pisał: „W dniu wczorajszym o godz. 10-ej rano odbyło się poświęcenie i otwarcie pierwszej kwiaciarni w Płocku p. Władysława Nowickiego, mieszczącej się przy ul. Tumskiej) obok piekarni p. Kurowskiego). Otwarcie poprzedziło nabożeństwo w kościele farnym o godzinie 9 rano.

Kwiaciarnia została urządzona styl warszawski i jest zaopatrzona we wszelkiego rodzaju rośliny kwitnące, palmy, paprocie, araukarie; wykonuje wiązanki, kosze, wieńce oraz wszelkie inne upiększenia związane z kwiaciarstwem.

Poświęcenie dokonał ks. prałat Modzelewski w towarzystwie ks. prof. Artke oraz szeregu zaproszonych

²⁵ Pierwsza kwiaciarnia w Płocku. Otwarcie odbyło się wczoraj, „Głos Mazowiecki”, nr 185 z 18 sierpnia 1933, s. 3.

gości, życząc placówce jak największego rozwoju i zaznaczając, iż kto z Bogiem rozpoczyna swa prace nigdy nie zginie, przystosowując staropolskie przysłowie: z Bogiem, z Bogiem każda sprawa. Następnie imieniem Federacji P.Z.O.O. zabrał głos prezes K. Lipiński, który w swym przemówieniu podniósł zasługi p. Władysława Nowickiego z czasów walk o niepodległość, w obronie Płocka, gdzie został ranny w głowę i utracił rękę, za co został odznaczony krzyżem walecznych i niepodległościowym oraz jego wytrwałej pracy na niwie zawodowej – ogrodniczej.

Po przemówieniach p. Wł. Nowicki złożył śliczny wieniec z czerwonych róż na płycie bohaterów, dziękując zebranych za życzenia oraz za łaskawe przybycie. Następnie p. Władysław Nowicki podejmował swych przyjaciół i kolegów obiadem w restauracji hotelu Angielskiego, gdzie w b. miłym i serdecznym nastroju spędzono kilka godzin. Podczas obiadu wznoszono szereg toastów za pomyślność nowo utworzonej jedynej placówki w naszym mieście²⁶.

Po raz kolejny „Dziennik Płocki” napisał o kwiaciarni w końcu sierpnia 1933 r.: „Przy ul. Tumskiej obok piekarni p. Kurowskiego otwarta została niedawno nowoczesna kwiaciarnia p. Wł. Nowickiego. Kwiaciarnia znajduje się w specjalnie zbudowanym i gustownie urządzonym lokalu.

Na odpowiedniej wystawie znajdują się kwiaty, palmy, kaktusy arekarie oraz wyborowe owoce. Kwiaciarnia sprzedaje owoce i kwiaty oraz wykonuje wiązanki, kosze, wieńce oraz wszelkie dekoracje kwiaciarskie. Kwiaciarnia p. Wł. Nowickiego należy do pierwszorzędných zakładów i jest obiektem wielkiego zainteresowania ze strony publiczności.

Obywatelska przedsiębiorczość i przemysłowość p. Wł. Nowickiego zasługuje na uwagę i poparcie [oraz] uznanie społeczeństwa²⁷.

Otwarcu kwiaciarni towarzyszyła intensywna akcja reklamowa w prasie, trwająca nieprzerwanie aż do 22 września 1933 r. Kwiaciarnia cieszyła się dużym zainteresowaniem płocczan i prasy. We wrześniu „Dziennik Płocki” po raz kolejny pisał o kwiaciarni, zachwalając W. Nowickiego: „Nie brak w naszym mieście ludzi o nowoczesnej przedsiębiorczości, świadczy o tym wymownie nowo otwarta kwiaciarnia p. W. Nowickiego przy ul. Tumskiej. Kwiaciarnia mieści się w sympatycznym lokalu ze specjalnymi urządzeniami. W kwiaciarni można kupić wszelkie gatunki kwiatów od

²⁶ Otwarcie pierwszej kwiaciarni w Płocku, „Dziennik Płocki”, nr 189 z 18 sierpnia 1933, s. 3.

²⁷ Nowoczesna i artystyczna kwiaciarnia, „Dziennik Płocki”, nr 199 z 30 sierpnia 1933, s. 3.

najskromniejszych do najwykwintniejszych po cenach bardzo przystępnych.

Oprócz tego firma posiada najprzedniejsze gatunki owoców krajowych, również po tanich cenach.

Nowa ta placówka handlowa, której zależy nie tylko na zyskach, ile raczej na uwzględnieniu życzeń i gustów Klienteli – rozwija się pomyślnie. Bardzo efektownie prezentuje się sklep p. Nowickiego przy wieczorowym oświetleniu elektrycznym. Przepych wystawy i różnokolorowe światła ściągają co wieczór liczne grupy publiczności²⁸.

Jak już wspomniano w latach 30. przedsiębiorstwo ogrodnicze W. Nowickiego należało do czołowych tego typu firm nie tylko w Płocku, ale i w Polsce. Firma reklamowała się także w prasie warszawskiej i dostarczała kwiaty na tamtejszy rynek, a być może także do innych miast. Sądząc po rozmiarach szklarni i ofercie sprzedaży rynek płocki był dla niej za mały²⁹.

Kiedy we wrześniu 1934 r. do Płocka przyjechała z Warszawy wycieczka 30 członków Polskiego Centralnego Związku Ogrodniczego, wśród oczekujących na przystani nad Wisłą na statek z gośćmi czekali najważniejsi płockcy ogrodnicy: Ignacy Korda, Mirosław Koźlakowski, Władysław Nowicki, Stanisław Przedpeński i W. Żaglewski. W programie było zwiedzanie zakładów spółki Koźlakowski-Żaglewski, W. Nowickiego, I. Kordy, Żeńskiej Szkoły Ogrodniczej i zakładu S. Przedpeńskiego. Goście podkreślali wysoki poziom kwaciarstwa doniczkowego W. Nowickiego, działu drzew i krzewów parkowo-ogrodowych S. Przedpeńskiego oraz szkółki drzew owocowych W. Żaglewskiego i I. Kordy³⁰.

Kilka dni później płockie Towarzystwo Ogrodnico – Pszczelarskie w Żeńskiej Szkole Ogrodniczej urządziło wystawę kwiatów jesiennych, owoców i przetworów owocowych. Wystawa spotkała się z dużym zainteresowaniem mieszkańców. Wśród wystawców byli wszyscy wymienieni wyżej właściciele firm ogrodniczych, wśród nich oczywiście i W. Nowicki, który prawdopodobnie ufundował kosze kwiatów dekoracyjnych, będące nagrodami za najładniejsze dekoracje balkonów i ogródki kwiatowe³¹.

Trzeba przyznać, że Władysław Nowicki wyróżniał się nowoczesnym marketingiem, o czym świadczą cykliczne reklamy firmy w płockiej prasie oraz

²⁸ *Kwiaty i owoce*, „Dziennik Płocki”, nr 215 z 17 września 1933, s. 3.

²⁹ Informacje Piotra Nowickiego.

³⁰ *Ogrodnicy warszawscy zwiedzili Płock*, „Głos Mazowiecki”, nr 214 z 18 września 1934, s. 3.

³¹ *Pokaz kwiatów, owoców i przetworów owocowych w Płocku*, „Głos Mazowiecki”, nr 219 z 24 września 1934, s. 1.

akcje specjalne, mające przyciągnąć klientów. Przykładem tego typu działań może być promocja przed Świątami Wielkanocnymi w kwietniu 1936 r., co zostało odnotowane osobnym artykułem w „Kurierze Mazowieckim”. Tekst jest o tyle cenny, że znajdujemy tam opis gospodarstwa ogrodniczego: „Czytamy na plantacjach miejskich tabliczki z miłymi napisami »kochajmy kwiaty«. Do zrealizowania tego pięknego hasła przyczynia się niewątpliwie w dużej mierze firma p. Władysława Nowickiego, urządzając przedświąteczny tydzień taniej wyprzedaży kwiatów.

Zaintrygowany niskimi cenami kwiatów, pojechałem do Podolszyc i przekonałem się, że mamy pod Płockiem istne królestwo kwiatów. Ile pracy, ile pieczołowitości wymaga wyhodowanie pięknego kwiatu, który zachwyca nasze oczy, przekonałem się o tym, zwiedzając wzorowo urządzone cieplarnie i inspekta p. Nowickiego.

Najpierw mamy tzw. mnożarkę, gdzie z nasion hodują się w najnowszych odmianach hiacynty, żonkile, azalie, tulipany, cynerarie, itd. Następnie zwiedzamy specjalną cieplarnię dla hortensji i dali, których mamy w przeszło 200 odmianach. Nad mnożarką znajduje się cieplarnia, w której kwiaty zakorzeniają się. Rozwinięte już kwiaty wędrują do chłodni o średniej temperaturze, następnie do lodowni, skąd zahartowane idą na sprzedaż.

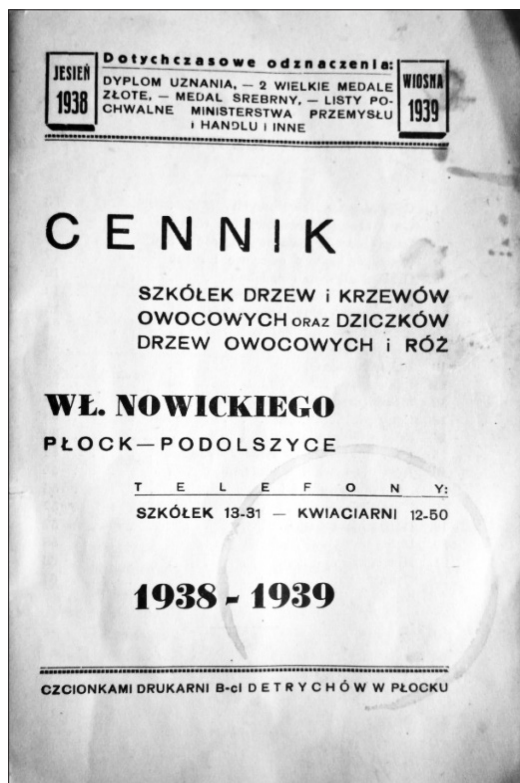
Podziwiamy specjalną cieplarnię, w której hodują się już na przyszłą zimę fiołki alpejskie. Są tu już również znakomicie rozwinięte pomidory. Zachwycałyśmy się olbrzymim wyborem najnowszych odmian petunii balkonowych i rabatowych oraz prymulek. Podziwiamy również masę niezwykłych odmian pelargonii bluszczowej i zwykłej. W ispektach znajdują się znakomicie rozwinięte już lewkonie, które składać będziemy nadobnym Zosiom³².

W archiwum rodzinnym Piotra Nowickiego zachował się profesjonalny „Cennik szkółek drzew i krzewów owocowych oraz dziczków drzew owocowych i róż” na jesień 1938 – wiosnę 1939 r., wydany przez drukarnię braci Dytrychów w Płocku. Na ponad sześćdziesięciu stronach znajdujemy szczegółowy katalog drzewek i kwiatów, jakie można było nabyć w firmie W. Nowickiego.

Na przykład samych tylko dali dekoracyjnych różnej wysokości i barwy firma oferowała 57 gatunków w cenie od 40 gr do 2,30 zł. Były wśród nich takie odmiany jak: Andulka w barwie pomarańczowo-szkarłatnej i cenie 0,75 zł, Elite Glory – karminowo-czerwona z liliowym nalotem (0,65 zł), Maria Magdalena – czysto-biała z odcieniem

³² *Królestwo kwiatów pod Płockiem*, „Kurjer Mazowiecki”, nr 81 z 6 kwietnia 1936, s. 3.

Cennik firmy ogrodniczej W. Nowickiego na sezon jesień 1938 – wiosna 1939

Źródło: Archiwum rodzinne P. Nowickiego

ametystowym (9,40 zł), czy 700-lecie Torunia – najciemniejsza z czerwonych (2,30 zł)³³.

Wprawdzie płocki ogrodnicy – jak w każdym zawodzie – konkurowali ze sobą, to każdy z nich miał nieco inny profil działalności³⁴, co nieco łagodziło konkurencję. Bywało też, że łączyły ich też bliższe relacje, czego przykładem jest fakt, że miejski ogrodnik Ignacy Korda był szwagrem Władysława Nowickiego.

Z innych organizacji społecznych – poza strażą pożarną – należał do płockiego Towarzystwa Ogrodniczo -Pszczelarskiego, od 1932 r. zaangażował się też w działalność w Związku Peowików oraz Polskim Związku Zachodnim. Według relacji syna Władysława Kazimierza ojciec zabierał go na zjazdy legionistów do Krakowa, aczkolwiek przed wojną prawdopodobnie został skreślony z listy członków Związku Peowików za niepłacenie składek i nieuczestniczenie w zebraniach³⁵.

Zanim to nastąpiło za swoje zasługi w walce o niepodległość, tzn. działalność w POW, udział

³³ Archiwum rodzinne Piotra Nowickiego, *Cennik szkółek drzew i krzewów owocowych oraz dziczek drzew owocowych i róż Wł. Nowickiego*, Płock – Podolszyce, jesień 1938 – wiosna 1939, s. 60-62.

³⁴ Zob. np. artykuł na temat firmy ogrodniczej Stanisława Przedpeńskiego – *Znana w całej Polsce płocka firma ogrodnicza*, „Kurier Mazowiecki”, nr 217 z 18 września 1936, s. 3.

³⁵ Relacja Piotra Nowickiego.

w rozbrajaniu Niemców w listopadzie 1918 r. oraz udział w obronie Płocka w 1920 r., komisja kwalifikacyjna przy Kole Powiatowym Związku Peowików w Płocku zgłosiła go do odznaczenia Krzyżem Niepodległości. Po opisie jego pracy niepodległościowej przewodniczący Koła Konstancy Lipiński potwierdził ich wiarygodność, a były kolega W. Nowickiego z POW dopisał: „Zasługuje w zupełności. Pełen poświęcenia i wytrwałości w pracy niepodległościowej – zasłużył sobie na Krzyż Niepodległości”³⁶.

W przestany do Zarządu Okręgu wykazie 25 zgłoszonych płockich peowików W. Nowicki figuruje na pierwszym miejscu, co jednoznacznie świadczy o jego zasługach. Zgodnie z przyjętymi procedurami wniosek zaakceptowano na posiedzeniu Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości 20 października 1931 r., 30 stycznia 1932 r. wojewoda warszawski Stanisław Twardo nie wniósł żadnych zastrzeżeń, więc 17 marca 1932 r. prezydent RP Ignacy Mościcki formalnie nadał mu Krzyż Niepodległości³⁷. Z innych medali posiadał jeszcze Krzyż POW oraz Złoty Krzyż Zasługi.

4. Aresztowanie przez Gestapo i rozstrzelanie w lasach łąckich 10 lutego 1940 r.

Po wybuchu wojny W. Nowicki w obawie przed represjami okupanta niemieckiego uciekł z Płocka, docierając aż do Zaleszczyk na południowo-wschodnich krańcach Polski. Jednak w październiku 1939 r. wrócił do Płocka, angażując się w działalność konspiracyjną w powołanej właśnie Służbie Zwycięstwu Polski. W Płocku jej organizatorem i dowódcą był kierownik Szkoły Powszechnej Nr 1, były peowiak, por. rez. Eugeniusz Gessek. Jednymi z pierwszych, którzy zgłosili się do jej szeregów byli dawni peowicy i członkowie Polskiego Związku Zachodniego. Oprócz Władysława Nowickiego byli to: rejent Stanisław Zieliński, kierownik Szkoły Powszechnej Nr 5 Leon Dorobek, farmaceuta i prezes Związku Peowików Konstancy Lipiński, redaktor „Głosu Mazowieckiego” Michał Niemir³⁸.

W styczniu 1940 r. W. Nowicki został ostrzeżony, że grozi mu aresztowanie. Zaczął się ukrywać,

³⁶ CAW, akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932, zgłoszenie na Krzyż i Medal Niepodległości z 28 marca 1931 r.

³⁷ CAW, akta odznaczeniowe W. Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932; pismo Powiatowego Koła Związku Peowików w Płocku z 29 września 1931 r. do Zarządu Okręgu Warszawskiego Związku Peowików z listą nazwisk płockich peowików, proponowanych do odznaczenia; wniosek na Krzyż Niepodległości (b.d.); „Monitor Polski” z 18 marca 1932, nr 64, poz. 82, s.1, odznaczony nr 347.

³⁸ M. Krajewski, *Płock w okresie okupacji 1939-1945*, Płock-Włocławek 2001, s.217.

przygotowując jednocześnie ucieczkę do Generalnego Gubernatorstwa. Na dzień przed planowanym wyjazdem do Warszawy – 2 lutego 1940 r. – przyszedł do domu pożegnać się z rodziną i wtedy został aresztowany. Przyszło po niego dwóch gestapowców i jeden sąsiad – Volksdeutsch. Według przekazów rodzinnych dziwne było to, że w trakcie aresztowania W. Nowicki rozmawiał z pracownikiem Wiśniewskim na drugim piętrze domu, a Niemcy nawet go nie wylegitymowali. Gestapowcy byli absolwentami polonistyki w Krakowie i biegle mówili biegle polsku. Na terenie posesji Nowickich Niemcy poszukiwali najprawdopodobniej broni. Towarzyszący gestapowcom kolonista niemiecki, pozostał w domu razem z żoną W. Nowickiego – Eugenią. Pokazał jej wówczas życiorys W. Nowickiego, w którym opisał on swoją rolę w rozbrajaniu Niemców w 1918 r., mówiąc: „niech pani sama przekona się, za co męża aresztujemy, skoro był niedobry dla tamtych Niemców w osiemnastym roku, to nie będzie dobry i dla tych” Aresztowanie W. Nowickiego było elementem szerszej akcji Gestapo, której funkcjonariusze dosyć szybko wpadli na trop tajnej organizacji i na przełomie stycznia i lutego 1940 r. aresztowali całą płocką czołówkę SZP, w tym także W. Nowickiego³⁹.

Doszło do tego w następujący sposób: otóż, 24 stycznia 1940 r. w siedzibie gestapo w Płocku zjawił się Volksdeutsch Ludwig Friedrich (ur. 5 sierpnia 1886 r. we wsi Czerniewo, gm. Radzanowo, pow. płocki) żonaty ewangelik, ojciec szóstki dzieci, zamieszkały w Boryszewie Nowym k. Płocka. Złożył tam dobrowolne zeznanie wobec SS Oberscharführera Lercha. Najważniejszy jego fragment brzmiał: „Jako Niemiec czuję się zobowiązany złożyć meldunek o agitatorskiej działalności pewnego starego germanofoba. Chodzi niniejszym o inwalidę wojennego i właściciela zakładu ogrodniczego. Nowiecki zamieszkały jest w Płocku.

Te zajścia miały miejsce jeszcze przed wybuchem wojny. Nowiecki uważany jest przez wszystkich tutaj Volksdeutsche za kierownika niemieckich prześladowań. Już wiosną ubiegłego roku u wielu rodzin niemieckich zbito szyby, co można jemu wyłącznie nieomal wszystko udowodnić. Poza tym nosił on przy sobie stale broń i mówi się powszechnie, że u niego w domu miał znajdować się skład broni. W jego domu panuje stale ożywiony ruch i mogą

³⁹ AIPN, Oddział w Łodzi, sygn. Ds. 5/67, t. 45, k. 13-16, zeznanie Eugenii Nowickiej z d. Cybulskiej z dnia 19 V 1970 r. złożone w Płocku przed Marianem Walewskim, podprokuratorem powiatowym delegowanym do Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie, akta śledcze w sprawie zbrodni hitlerowskich popełnionych na terenie miasta Płocka; L. Szatkowska, dz. cyt., s. 219; mail od Piotra Nowickiego z 20 września 2017 r.

tam być uknute także wszelkie plany przeciwko niemieckości. Znam N. już od 1923 r. i od tego czasu zawsze był nastawiony antyniemiecko. Z pewnością N. może podać wszelkie dane o życiu politycznym w Płocku.

Również jego szwagier Korda, który był powiatowym mistrzem ogrodniczym w Płocku, może podać wszelkie takie dane. U Kordy pracował swego czasu robotnik sezonowy Gregorzik Josip⁴⁰ junior, zamieszkały w Płocku przy ul. Wyszogrodzkiej (Wyschogroderstr.), który następująco wyraził się: »Wy hitlerowskie psy, wy przeklęte Szwaby, powinien was wziąć diabli, powinno się was zapędzić do Wisły i utopić jak psy«. Przy tym pokazał ręką ruch podcinania gardła. Ponadto pewien parobek Kordy zwrócił mi na to uwagę, iż Gregorzik ma licznych braci i że są to niebezpieczni ludzie. Nowiecki i Korda mieli poza tym bardzo dobre powiązania z płocką inteligencją, jak również z polskim starostą w Płocku⁴¹. Gregorzik był zawsze wyjątkowym germanofobem, miałby on jednak mniej powiązań. Bliższych danych nie mogę podać, ale ważne polityczne informacje można wydobyć od powyższych osób⁴².

Z kolei według Eugenii Nowickiej jeszcze przed aresztowaniem, w styczniu 1940 r. zjawił się u nich w towarzystwie gestapowca Ludwik Pamiński vel Pamin, który zatrudniony był u Nowickich w okresie przedwojennym jako stolarz. Po wkroczeniu Niemców okazał się Volksdeutchem. Zażądał od W. Nowickiego wydania futra, którego nie otrzymał. Pamiński „udał się do domu mojej teściowej i jej powiedział, że mąż mój a jej syn pożatuje jeszcze odmowy wydania futra⁴³.

Zeznanie L. Friedricha przesądziło o losie W. Nowickiego, który aresztowany został przez funkcjonariuszy niemieckiej tajnej policji państwowej z komisariatu granicznego w Płocku (Geheime Staatspolizei, Grenzpolizeikommissariat Plock) 2 lutego 1940 r. i osadzony w miejscowym zakładzie karnym. Jeszcze tego samego dnia przesłuchany został przez Lercha.

⁴⁰ Zapewne w polskim brzmieniu nazwiska Józef Grzegorzyc.

⁴¹ Chodzi o starostę płockiego Leona Rożałowskiego. Jego żona Regina Thomas była siostrą żony marsz. E. Śmigłego-Rydza.

⁴² AIPN, Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Zichenau/Schröttersburg (Tajna Policja Państwowa, Placówka Policji Państwowej w Ciechanowie/Płocku, dalej: GS SZS), sygn. GK 629/4166, k. 7, donos L. Friedricha z 24 stycznia 1940 r. (w oryginale dokumentu błędna data roczna – 1939 r.).

⁴³ AIPN Oddział w Łodzi, Ds. 5/67, t. 45, k. 13; informację tę należy powiązać z doniesieniem złożonym na gestapo przez Ludwiga Friedricha, istotnym szczegółem jest fakt, iż Nowicka stwierdziła, iż Pamiński miał 6 dzieci, co podał również Friedrich. Zatem chodzi w tym przypadku o tę samą osobę.

W trakcie przesłuchania poza podaniem danych personalnych zeznał: „W 1918 r. wstąpiłem do polskiej armii i uczestniczyłem w walkach przeciwko bolszewikom. W 1920 r. straciłem lewą rękę i wskutek tego wystąpiłem z armii. Oprócz tego odniosłem jeszcze rany prawej ręki i głowy. Wskutek odniesionych ran została mi przyznana od państwa zapomoga. Od 1920 r. do 1931 względnie 1932 r. nie należałem do żadnych innych związków, stowarzyszeń lub partii, oprócz Związku Ogrodników. W 1931 lub 1932 r. zostałem członkiem POW względnie Związku Legionistów. W tej organizacji nie pełniłem żadnej funkcji. Już około 2 lata temu zostałem wykluczony z organizacji, ponieważ nie płaciłem punktualnie składek i nie uczęszczałem na zebrania. Oprócz tej organizacji, nie należałem do żadnej innej. Wniesione przeciwko mnie oskarżenie Volksdeutscha o zdradę, posiadanie broni i agitacji zdecydowanie odrzucam. Dokładne informacje o moim życiu i prowadzeniu się mogą podać obaj niemieccy sołtysi Ratz i Bäcker, jak również pozostali niemieccy mieszkańcy wsi. Mogę tylko sobie myśleć, iż zostałem całkowicie bezpodstawnie oczerniony. Powiedziałem szczerą prawdę⁴⁴.

Mimo tych wyjaśnień Władysław Nowicki został skazany przez policyjny sąd doraźny Gestapo w Płocku (Das Standgericht der Geheimen Staatspolizei) na karę śmierci 8 lutego 1940 r. Przewodniczącym sądu był inspektor Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa (Sipo i SD) w Królewcu SS-Oberführer dr Otton Rasch, natomiast ławnikami sekretarz kryminalny SS-Untersturmführer Max Hugo Bandow i asesor kryminalny SS Oberscharführer Lerch. Tłumaczem był Adolf Biegelman. Posiedzenie sądu odbyło się w siedzibie Gestapo w Płocku. Uzasadnienie wyroku było stosunkowo krótkie, mianowicie czytamy w nim, że „Polak Władysław Nowicki, ur. 2 II 1892 r., zam. Niederdorf⁴⁵ koło Płocka jest od 1932 r. członkiem POW, był aktywny w POW i także dzisiaj odbywają się zebrania w jego mieszkaniu. Doniesienie Volksdeutscha wiarygodne. Znalaziono u niego pisma odnoszące się do POW, co uchodzi za propagandę⁴⁶.

Jak napisał w swoich wspomnieniach w komentarzu do tego wyroku prokurator Zygmunt Kozancki, który znał W. Nowickiego osobiście „skazany więc został za należenie do POW i to było prawdą, a wszystkie inne wiadomości zgoła zmyślane, bo nie był aktywnym członkiem POW, co stwierdzam

⁴⁴ AIPN, GS SZS, GK 629/4166, k. 5, zeznanie W. Nowickiego z 2 lutego 1940 r. Tłumaczem był Adolf Biegelman.

⁴⁵ Niemiecka nazwa Podolszyc.

⁴⁶ AIPN, GS SZS, sygn. GK 629/4166, k. 8. Także: Z. Kozancki, dz. cyt., s.293.

na podstawie znajomości pracy w Związku POW. Nie było zebrania w jego mieszkaniu, a w czasie rewizji u niego prócz jakiegoś pisma POW, nie znaleziono nic, co wskazywałoby na prowadzenie propagandy lub posiadanie broni, o której nawet już w wyroku nie ma wzmianki⁴⁷.

Czytając zarzuty i treść wyroku odnosi się wrażenie, że dotyczy to czasów I wojny światowej, kiedy W. Nowicki był istotnie aktywnym działaczem POW, w jego mieszkaniu odbywały się potajemne zebrania członków organizacji, w ogrodzie przechowywał broń, a i sam zapewne też chodził z bronią. Znalezione w czasie rewizji pismo POW mogło być np. zwykłym zaproszeniem na jakąś imprezę powoiacką, a może było to wydawane przed wojną czasopismo „Żołnierz Legionów i POW”?

Tak czy inaczej hitlerowskiemu sądowi oczywiście nie chodziło o udowodnienie winy W. Nowickiego i innych aresztowanych, ale wyeliminowanie potencjalnych przeciwników i ludzi, którzy mieli doświadczenia konspiracyjnej walki o niepodległą Polskę i mogli organizować walkę z okupantem. Poza tym wyroki ferowano na podstawie niepotwierdzonych doniesień i podejrzeń bez udowodnienia zarzucanych czynów, które zresztą odnosiły się często do czasów sprzed września 1939 r. Tak więc były to tylko pozory praworządności, które miały ukryć bezprawie hitlerowskiego państwa⁴⁸.

Bezpośrednio po wydaniu wyroku W. Nowicki został przekazany do dyspozycji niemieckiej Samoobronie (Selbstschutz) celem wykonania orzeczonej kary śmierci. Dzień później tj. 9 lutego 1940 r., funkcjonariusz gestapo SS-Untersturmführer Bandow, sporządził krótką notatkę o Władysławie Nowickim, która przesłana została do placówki gestapo w Ciechanowie (Geheime Staatspolizei Staatspolizeistelle Zichenau). Obok bliższych danych osobowych, podania miejsca zamieszkania, wyznania oraz stanu cywilnego W. Nowickiego, funkcjonariusz gestapo opisał pokrótce jego działalność, podając m.in. za donosem Friedricha, iż przed wojną stale nosił przy sobie broń i posiadał w mieszkaniu jej skład⁴⁹.

Władysław Nowicki został rozstrzelany 10 lutego 1940 r. w zbiorowej egzekucji przedstawicieli inteligencji polskiej w lasach łęckich koło Wincentowa na południe od Płocka. Oprócz niego w egzekucji rozstrzelani zostali znani w Płocku działacze społeczni: Tadeusz Czapliński, Konstanty Lipiński, Michał Niemir, Mieczysław Pawlicki, Szczepan Praszkiwicz i inni. 3 marca 1940 r. rozstrzelana została

⁴⁷ Tamże, s. 293-294.

⁴⁸ Tamże, s.288-290.

⁴⁹ AIPN, GS SZS, sygn. GK 629/4166, k. 9, kartoteka osobowa.

następna grupa, w której byli m.in. Eugeniusz Gessek, Leon Dorobek i Stefan Zieliński. Zwłoki ofiar zakopano w miejscu egzekucji. Prawdopodobnie istotną rolę w ich aresztowaniu i zamordowaniu odegrał niemiecki pastor ewangelicki w Płocku Adolf Schendel, współpracujący z Gestapo⁵⁰.

10 lutego 1940 r. w godzinach rannych w domu E. Nowickiej zjawiała się kobieta w wieku lat 40, która oznajmiła jej, iż „pani i mojego męża rozstrzelali dzisiaj w łąckim lesie koloniści niemieccy”⁵¹.

Żona Władysława – Eugenia Nowicka chcąc ustalić los aresztowanego męża, poszukiwała go za pomocą Międzynarodowego Czerwonego Krzyża w Genewie, zwracając się doń pismem z 27 sierpnia 1940 r. Na zapytanie MCK do Niemieckiego Czerwonego Krzyża w Berlinie, Gestapo w Ciechanowie kłamliwie odpowiedziało, iż nie jest znane miejsce pobytu Władysława Nowickiego, gdyż został on „wydalony” do Generalnego Gubernatorstwa⁵².

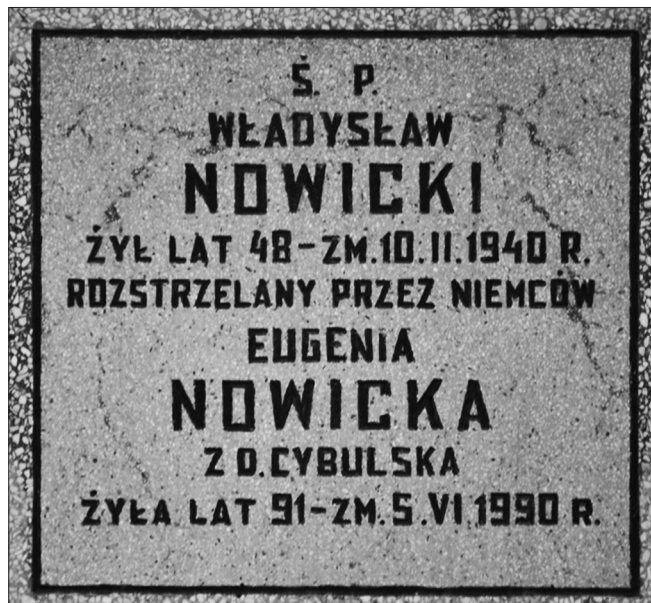
Latem 1941 r. E. Nowicka otrzymała wezwanie do Urzędu Gminnego w Rogozinie, gdzie na polecenie władz niemieckich oddano jej kieszonkowy zegarek męża, nadal utrzymując, iż mąż jest w GG⁵³.

⁵⁰ AIPN, *Materiały alertu harcerskiego na temat miejsc zbrodni hitlerowskich w Polsce*, sygn. GK 195/XV/3, k. 36-38, IPN BU 2448/941 (ankiety Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce); *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945, woj. płockie*, Warszawa 1985, s. 53, (Rejestr podaje błędną datę egzekucji – styczeń 1940 r. oraz zawiera błąd w imieniu – Stanisław zamiast Władysław); I. Nowak, J. Nowak, dz. cyt., s. 33; Z. Kozanecki, *Wiek walki o dwie wolności*, Płock 2001, oprac. i przygot. do druku W. Koński, A. Papierowski, J. Stefański, s. 279-280; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s.434; M. Krajewski, dz. cyt., s. 217-218.

⁵¹ AIPN, Oddział Łódź, sygn. Ds. 5/67, t. 45, k. 16, E. Nowicka nie spytała się o nazwisko tej kobiety.

⁵² AIPN, GS SZS, sygn. GK 629/4166 – adnotacje placówki gestapo w Ciechanowie z października 1940 r., k. 6, 12 (akta nie zawierają samej korespondencji gestapo z Niemiec-kim Czerwonym Krzyżem) L. Szatkowska, dz. cyt., s.219.

⁵³ AIPN, Oddział w Łodzi, sygn. Ds. 5/67, t. 45, k.16.

Tablica nagrobna na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego w Płocku
Fot. G. Gołębiewski

Prawda o śmierci W. Nowickiego i innych aresztowanych wtedy płocczan wyszła na jaw dopiero po ucieczce Niemców z Płocka w styczniu 1945 r. pod naporem ofensywy styczniowej Armii Czerwonej, kiedy odnaleziono miejsce zbiorowej egzekucji. W ekshumacji nie uczestniczyła E. Nowicka, wziął w niej udział jej syn i kuzyn. Na prośbę rodzin trumny wykonano z drzewa pochodzącego z posesji Nowickich. W kwietniu 1945 r., po ekshumacji i rozpoznaniu zwłok W. Nowicki został pochowany na cmentarzu katolickim w Płocku⁵⁴.

Dzisiaj warto pamiętać o dzielnym peowiaku, uczestniku rozbrajania Niemców w 1918 r., bohater-skim obrońcy Płocka w sierpniu 1920 r., jednym z najlepszych płockich ogrodników, który padł ofiarą niemieckich represji w latach II wojny światowej.

⁵⁴ Tamże, t. 45, k.16, k. 39-43, zeznanie Eugenii Nowickiej z dnia 20 III 1973 r. złożone przed sędzią Felicją Wilkowską-Neffe, w zeznaniu tym E. Nowicka podała „Zwłoki męża rozpoznałam po ogólnym wyglądzie zewnętrznym jak też po kożuchu, w który był ubrany i chusteczkach. Chusteczki, które wówczas zabrałam z kieszeni męża mam dotychczas jako pamiątkę”.

Bibliografia

Archiwalia:

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

- Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Zichenau/Schröttersburg (Tajna Policja Państwowa, Placówka Policji Państwowej w Ciechanowie/Płocku, sygn. GK 629/4166
- Materiały alertu harcerskiego na temat miejsc zbrodni hitlerowskich w Polsce, sygn. GK 195/XV/3
- ankiety Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, sygn. IPN BU 2448/941
- Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Łodzi, akta śledcze ws. zbrodni popełnionych na terenie Płocka, sygn. Ds. 5/67, k. 13-16, 39-43, t. 45 (lasy łąckie)

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

• akta odznaczeniowe Władysława Nowickiego na Krzyż Niepodległości, sygn. KN – 17.03.1932

Archiwum rodzinne Piotra Nowickiego

Prasa

„Dziennik Płocki” 1924, 1933

„Głos Mazowiecki” 1933, 1934

„Kurier Mazowiecki” 1935, 1936, 1937

„Kurier Płocki” 1921

Wspomnienia

K. Cholewiński, *Podolszyce – tu wracałem*, Płock [b.d.w].

Z. Kozanecki, *Wiek walki o dwie wolności*, oprac. Wiesław Koński, Andrzej Papierowski, Jerzy Stefański, Płock 2001.

K. Lipiński, *Garść wspomnień*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 2.

Opracowania

G. Gołębiewski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015.

G. Gołębiewski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939*, Płock 2008.

M. Krajewski, *Płock w okresie okupacji 1939-1945*, Płock–Włocławek 2001.

T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914-1918*, Warszawa 1984.

A. J. Papierowski, Stefański Jerzy, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002.

L. Szatkowska, *Szara legenda*, Płock 2000.

T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

Artykuły

K. Bolesta-Modliński, *Obrona Płocka*, „Miesięcznik Ilustrowany Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 11.

A. J. Papierowski, *Powstanie i działalność w Płocku Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Notatki Płockie” 2009, nr 2.

WŁADYSŁAW NOWICKI (1892-1940) – PEOWIAK, HERO DEFENSE OF PŁOCK IN 1920, VICTIM THE GERMAN REPRESSION

Summary

Władysław Nowicki, a native of Podlasie, settled in Płock before the outbreak of World War I, where he became involved in the activity in POW. He was arrested in 1917 by the Germans and was imprisoned in the camp in Szczypiorno, and then in Havelberg. After being released from the camp, W. Nowicki participated in the disarming of the Germans in Płock in November 1918. During the Polish-Russian war of 1920, he served in 6 pp. Leg. and he fought in defense of Płock, for which he received the Cross of Valor. In the interwar period, he ran a large gardening farm and acted socially in the volunteer fire brigade, the Peowiak Union and the Polish Western Association. In February 1940, arrested by the Gestapo, he was shot in the woods of Łąck near Płock.

WALKA O NIEPODLEGŁOŚĆ MIESZKAŃCÓW SANNIK

Abstrakt

Rzeczpospolita Polska odzyskała niepodległość w 1918 r. po ponad wiekowym zniknięciu z map Europy i świata. Do odzyskania niepodległego państwa przyczynili się mieszkańcy związani z miejscowością i gminą Sanniki. Były to osoby służące w polskich formacjach wojskowych, należące do tajnych organizacji niepodległościowych lub w inny sposób wspierające ideę niepodległej ojczyzny na arenie międzynarodowej. Niniejszy artykuł upamiętnia patriotów, którzy byli uczestnikami działań wojennych w tym trudnym okresie.

Słowa kluczowe: Sanniki, odzyskanie niepodległości, organizacje niepodległościowe, formacje wojskowe

I wojna światowa 1914-1918

W dniu 28 czerwca 1914 w wyniku zamachu w Sarajewie ginie następcą tronu austro-węgierskiego arcyksiążę Franciszek Ferdynand Habsburg-Lotaryński d'Este i jego żona Zofia – księżna Hohenberg. To podwójne zabójstwo powoduje jeszcze większy wzrost napięcia pomiędzy Wiedniem a Belgradem doprowadzając do tzw. kryzysu lipcowego i przyczyniając się do wybuchu pierwszej wojny światowej¹.

Tradycyjnie w sierpniu w Sannikach i okolicach dobiegały końca prace związane ze żniwami. Po ich zakończeniu nastąpiły przygotowania do kolejnej kampanii buraczanej obejmującej sezon 1914-1915. Prace przygotowawcze polegały na gromadzeniu materiałów do fabrykacji². Działania wojenne zakłóciły i wreszcie przerwały pracę cukrowni. Ponowne uruchomienie jej nastąpiło 19 października, lecz już trzy dni później, na skutek działań wojskowych produkcja ponownie została wstrzymana „[...] wskutek bitwy na polach Sannickich przerwano przerób bez możliwości opróżnienia warsztatu. Naturalnie ustał również dowóz buraków. Gdy teatr wojny przesunął się na zachód, za Sanniki, przystąpiono 28 października do oczyszczenia warsztatu. Ruch z odstawą buraków powoli zaczął się wzmacniać i 10 listopada powtórnie rozpoczęto kampanię, która trwała tylko do 16 listopada włącznie. Fala wojenna znów się przesunęła w nasz obręb i od tej chwili Sanniki i okolice stały się areną walk energicznych, tak że do 27 listopada, czyli do ostatecznego wyparcia wojsk rosyjskich, Sanniki pięciokrotnie przechodziły z rąk do rąk. W okresie tym wszyscy urzędnicy i stali

robotnicy wyjechali i dopiero po zajęciu Warszawy przez wojska niemieckie mieli możliwość powrócić do opuszczonych siedzib. Los wojny nie oszczędził fabryki. Jeżeli w budynkach nie ma wybitnych uszkodzeń, to są duże straty we wszystkich materiałach magazynowych, cukrze, węglu i ruchomościach”³. W pierwszych dniach grudnia 1914 roku działania wojenne toczyły się nieopodal Sannik w miejscowości Wszeliwy. Naprzeciwko siebie stanęły wojska Cesarstwa Niemieckiego i Imperium Rosyjskiego. Od tej chwili Sanniki stały się miejscem przemarszu wojsk oraz jego stacjonowania. Walki toczyły wojska niemieckie dowodzone przez gen. Morgena i armia rosyjska, na czele której stał gen. Rennekampf⁴. W późniejszym okresie wojny, na terenie gminy Sanniki znajdowało się lotnisko wojskowe, gdzie stacjonowała jednostka Fliegertruppen (Fliegertruppen des deutschen Kaiserreiches). Była ona nowym elementem formacji wojskowej powstałej dnia 1 października 1913 roku – sił powietrznych armii Cesarstwa Niemieckiego, późniejszej Luftwaffe. Przebieg działań wojennych z lat 1914-1918 na obszarze powiatu gostynińskiego z uwzględnieniem miejscowości Sanniki, wyjaśnia nam obszerna fachowa bibliografia autorów polskich i obcojęzycznych. Dodatkowym materiałem świadczącym o stacjonowaniu wojsk niemieckich to liczne zdjęcia, jakie zachowały się z tamtego okresu. Te obiekty fotograficzne ukazały się drukiem, jako edycje pamiątkowych spuścizn po żyjących kiedyś mieszkańcach⁵. Ważnym i znaczącym wydarzeniem w drugim roku wojny

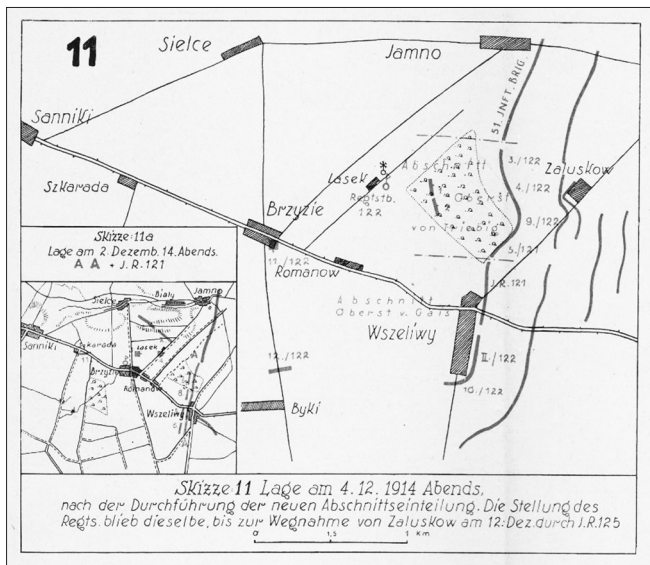
³ Tamże.

⁴ J. Szczepański, *Sanniki i okolice*, Warszawa 1987, s. 28.

⁵ *Ocalić od zapomnienia...*, Gmina Sanniki na przestrzeni lat, A. Lewandowska (opr.), Sanniki 2015; *Folklor regionu gąbińsko-sannickiego, Ocalić od zapomnienia*, J. Domagała (red.), Gąbin 2017.

¹ K. Karolczak, *Zamach w Sarajewie*, [w:] „Mówią Wieki” nr 9/2010, Warszawa, 2010.

² „Nowa Gazeta”, 06 września 1914.

Mapa sytuacyjna przebiegu operacji z dnia 04.12.1918 roku, „Pułk Fusiliera cesarza Franciszka Józefa z Austrii, króla węgierskiego (4. kanton) 122 w czasie wojny światowej 1914-1918”, Stuttgart 1921, 01.12.2014.

Źródło: <http://www.wuerttemberger-im-weltkrieg.de> [dostęp: 04.0.2018]

były obrady sądu, jakie odbyły się w Sannikach. W czerwcu 1915 roku ówczesna prasa rozpisywała się o niecodziennych i dramatycznych wypadkach dotyczących nie wojskowych, lecz cywili. Na mocy wyroku sądu polowego skazano na karę śmierci (poprzez rozstrzelanie) mieszkańców okolicznych miejscowości, podejrzanych o szpiegostwo na rzecz Imperium Rosyjskiego⁶. Oskarżenie dotyczyło również ukrywania i pomocy żołnierzom rosyjskim w przedostaniu się na ich stronę frontu⁷. W 1915 roku w wyniku toczących się działań wojennych uległa uszkodzeniu cukrownia, która nigdy już nie odzyskała swoich mocy przerobowych⁸. Z informacji prasowych, jakie podała „Nowa Gazeta”, w roku następnym – cukrownia nie została uruchomiona „Cukrownie Król. Polskiego, które nie będą czynne podczas kampanii 1916-17 r.: [...], Sanniki (silnie uszkodzona) [...]”⁹.

W maju 1915 roku Sanniki zostały zajęte przez wojska niemieckie. Do zakończenia działań na Mazowszu zachodnim, do 1916 roku mieściła się tam komendantura etapowa¹⁰. Podlegały jej miejscowości i gminy: Gąbin, Dobrzyków, Czermino, Sanniki, Szczawin Kościelny i Pacyna¹¹. W trakcie działań wojennych najdrobniejsze nawet wykroczenia były

⁶ „Kurier Warszawski”, nr 193, 15 lipca 1915.

⁷ Tamże.

⁸ *Byłem wówczas w Sannikach u Pruszków. Sanniki, Pruszkowie, Chopin*, G. Michniewicz (red.), Sanniki 2015, s. 31.

⁹ „Nowa Gazeta”, 06 września 1916.

¹⁰ J. Szczepański, *Sanniki... op. cit.*

¹¹ Tamże.

Zdjęcie mieszkańców Sannik z żołnierzami armii Cesarstwa Niemieckiego, w tle wejście do ówczesnej chaty sannickiej, 1914-1915.

Źródło: zbiory Mariusza Wojno [w:] *Folklor regionu gabińsko-sannickiego, Ocalić od zapomnienia*, J. Domagała (red.), Gąbin 2017, s. 104.

bardzo surowo karane. Okres ten, to ciągłe rekwizycje koni, bydła dla potrzeb stacjonującego w Sannikach wojska niemieckiego.

Wybuch światowego konfliktu w gronie osób mających wielkie nadzieje na odzyskanie

EGZEKUCJE W SANNIKACH.

Na mocy wyroku sądu polowego z dnia 24 czerwca 1915 w Sannikach skazani byli na śmierć, jak w „Deutsche Lodzer Zeitung” z dnia 28 czerwca ogłasza sąd komendantury etapowej w Sannikach, następujące osoby:

- 1) dawniejszy kucharz a późniejszy kniepc, Gustaw Baumgardt z Gombina,
- 2) słusarz Józef Kuźma z Warszawy,
- 3) kasjer Henryk Aleksowski z Warszawy,
- 4) robotnik przygody Henryk Furmańczyk z Warszawy.
- 5) kelner Tadeusz Kaczmarski z Warszawy,
- 6) zecer Foliks Kosiński z Warszawy.

Wszyscy wyżej wymienieni za szpiegostwo na rzecz Rosji.

- 7) Karczmarz Jan Łęcion z Gombina, ponieważ pomagał szpiegowi rosyjskiemu.
- 8) Młynarz Andrzej Witkowski z Czermina pod Gombinem.
- 9) Robotnik Andrzej Matuszczak z Kap pod Gombinem.
- 10) Rybak i koszykarz Roch Wodarski z Żyrka Polskiego pod Gombinem.

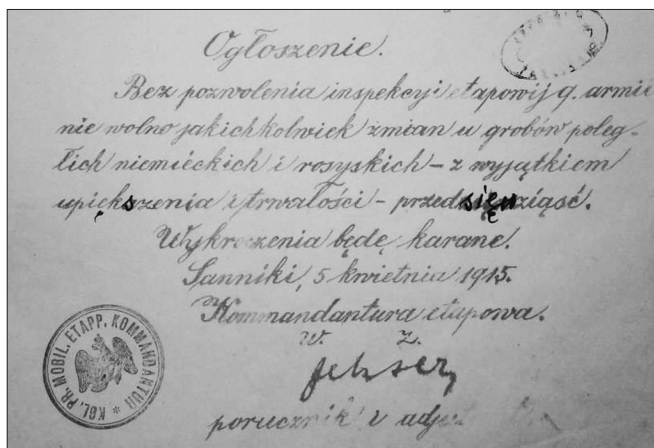
Trzej ostatni, ponieważ rosyjskiej władzy wojskowej pomagali przez to, że ukrywali żołnierzy rosyjskich, a następnie pomogli im przedostać się do własnych oddziałów. Zarzut ten spotkał także wymienionego pod numerem siódmym Łęciona.

Wszystkich skazanych rozstrzelano w Sannikach 25 czerwca 1915 r., o godz. 4 rano.

Podpisany główny sędzia wojskowy („Gerichtsherr”) Baron von Wrangel, major i komendant, oraz radca sądu polowego, dr. Broze.

Fragment gazety zawierający listę nazwisk skazanych na karę śmierci, orzekających sędziów oraz wykonaniu samego wyroku.

Źródło: „Kurier Warszawski”, nr 193, 15 lipca 1915

Ogłoszenie Komendantury etapowej w Sannikach dotyczące kupna i sprzedaży artykułów alkoholowych, 27 lutego 1915.
Źródło: Archiwum Państwowe w Płocku, Księga Miasta Gąbina, Akta korespondencji z komendanturą w Sannikach

niepodległości, powodował zmianę punktu odniesienia, co do momentu i sposobu realizacji tego założenia. Ten pogląd uświadamiali sobie i swoim podwładnym późniejsi wielcy dowódcy Wojska Polskiego oraz cywilni przywódcy polityczni. Sytuacja w chwili wybuchu wojny w naszym kraju wyglądała następująco: podział fizyczny granic dokonany w 1795 roku istniał nadal. Z trojga zaborców – Rosji, Austrii i Niemiec, ci dwaj ostatni byli sojusznikami i walczyli z Rosją. Sytuacja w zaborach była zgoła różna, główny wyznacznik stanowiły przywileje, z jakich mogli korzystać obywatele pochodzenia polskiego. Po upadku powstania styczniowego w 1864 roku, w części terytorium Królestwa Polskiego zajętego przez Rosję i Niemcy, następował na szeroką skalę okres brutalnej rusyfikacji i germanizacji. Większe swobody obywatelskie miały miejsce na terenach wchłoniętych przez Austrię. Przez okres czterech lat trwania wojennej zawieruchy zdarzały się sytuacje, kiedy możliwe było tworzenie polskich organizacji militarnych. Zaborcy formowali oficjalne oddziały wojskowe sądząc, iż będzie nimi można zastępować własne ugrupowania w walce zbrojnej. Oprócz oficjalnych, popieranych przez władze, polskich oddziałów, powstawały również organizacje wojskowe działające w ukryciu. Przywódcy oficjalnych związków taktycznych walczyli wierząc, iż niebawem będą działać zbrojnie w walce o niepodległość Polski. Zaborcy przekazywali umundurowanie i uzbrajali te oddziały. W każdej prawie miejscowości tworzyły się organizacje niepodległościowe, za którymi stały konkretne osoby.

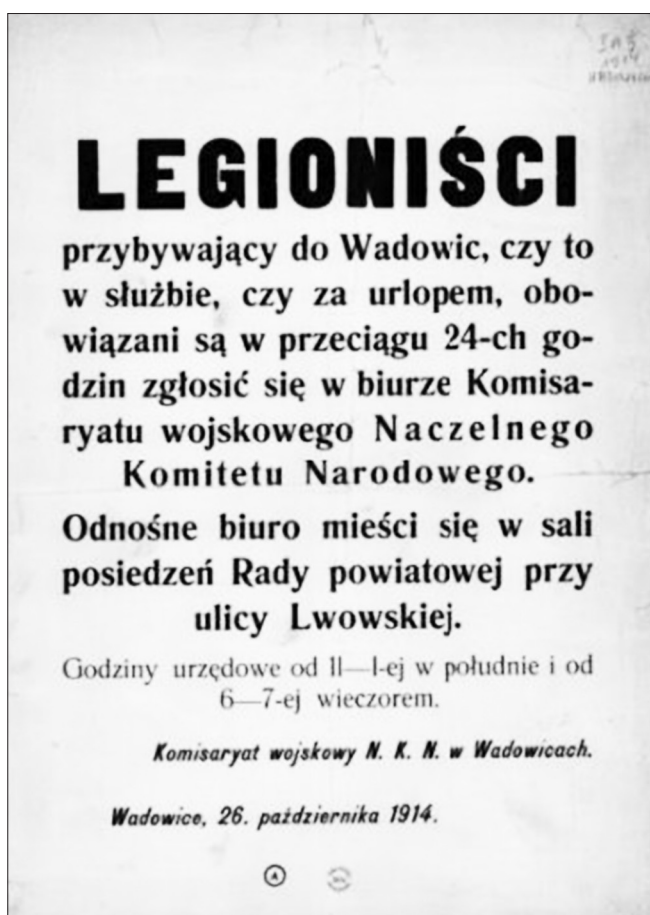
Legiony Polskie powstały na podstawie rozkazu dowództwa austriackiego z dnia 27 sierpnia 1914 roku¹². Wydany rozkaz zarządził utworzenie

¹² M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej 1914-1918*, Warszawa 1990, s. 91-92.

Ulotka informacyjna Legionów Polskich w treści informująca o walkach formacji i zachęcająca do wstąpienia w jej szeregi, druk ulotny, 1915.

Źródło: zbiory Biblioteki Narodowej

Ulotka informacyjna komisariatu wojskowego N. K. N. w Wadowicach z dnia 26 października 1914, druk ulotny, Wadowice 1914.

Źródło: zbiory Biblioteki Narodowej

Legionu Wschodniego i Legionu Zachodniego, którymi miało dowodzić dwóch równorzędnych dowódców-komendantów¹³. Do ważnego wydarzenia

¹³ Tamże.

doszło w roku 1916 po wydaniu aktu 5 listopada¹⁴. Ten akt prawny doprowadził wiosną 1917 roku do rozpoczęcia formowania Polskich Sił Zbrojnych (Polnische Wehrmacht) przez generała-gubernatora Hansa Hartwiga von Beselera¹⁵. Wiązało się to z złożeniem nowej przysięgi wojskowej, która brzmiała: „Przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu, że Ojczyźnie mojej – Polskiemu Królestwu i memu przyszłemu królowi – na lądzie i wodzie i na każdym miejscu wiernie i uczciwie służyć będę, że w wojnie obecnej dotrzymam wiernie braterstwa broni wojskom Niemiec i Austro-Węgier oraz Państw z nimi sprzymierzonych, że będę przełożonych swych i dowódców słucał, dawane mi rozkazy i przepisy wykonywał i w ogóle tak się zachowywał, abym mógł żyć i umierać jako mężny i prawy żołnierz polski. Tak mi, Panie Boże, dopomóż”¹⁶. Legioniści oraz ich dowódcy odmawiali jej złożenia, co wiązało się z ich internowaniem w obozach, a także uwięzieniem Józefa Piłsudskiego i Kazimierza Sosnkowskiego w wojskowej twierdzy w Magdeburgu¹⁷.

W Legionach Polskich do ochotniczej służby zgłaszało się wiele osób narodowości polskiej. Pochodzenie społeczne, wykształcenie, doświadczenie nie miały znaczenia, a kadrę dowódczą stanowili polscy oficerowie służący w armiach zaborczych. W Legionach Polskich służył Jan Idzik. Urodzony 10 stycznia 1898 w Sannikach, nieznana jest data i miejsce śmierci. Jego rodzicami byli Józef i Teresa. Wstępując do formacji był stanu wolnego i wyznania rzymsko-katolickiego. Prawdopodobnie do Legionów wstąpił po ukończeniu gimnazjum. Jego przydziałem wojskowym był 1. Pułk Piechoty Legionów Polskich. Brak zdjęcia oraz opisu przebiegu służby¹⁸. W formacji kawaleryjskiej Legionów Polskich służył Władysław Tranke, urodzony w 1889 w Sannikach, brak daty i miejsca śmierci. Posiadał numer legitymacji wojskowej 55195. Jego przydziałem wojskowym był 2. Pułk Ułanów Legionów Polskich, którego pierwszym dowódcą był major Juliusz Ostoja-Zagórski. Brak zdjęcia oraz opisu przebiegu służby¹⁹. W Legionach Polskich odbywał służbę Stefan Sikorski, pseudonim „Zawisza”. Urodzony 14 października 1872 roku

¹⁴ W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski*, Łomianki 2016, s. 62.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 224-225.

¹⁷ A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867-1935*, Kraków 2017, s. 197.

¹⁸ Informacja o legioniście znajduje się na stronie internetowej; Wykaz Legionistów Polskich 1914-1918, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, <http://muzeumpilsudski.pl>, [dostęp: 04.01.2018].

¹⁹ Tamże.

Zdjęcie Stanisława Olczaka, fotografia, 1988.

Źródło: zbiory Jana Olczaka

Zdjęcie przedstawia legionistów, Stanisław Olczak to siedzący z prawej strony żołnierz, fotografia, ok. 1917.

Źródło: zbiory Marka Olczaka

w Sannikach, zmarł 17 maja 1922 w Rajczy. Po ukończeniu gimnazjum filologicznego w Kielcach, pracował jako urzędnik oraz praktykant budowy maszyn. W dniu 15 maja 1915 wstąpił do Legionów Polskich²⁰. Po kryzysie przysięgowym internowany w Beniaminowie i do 14 października 1918 więziony w Werl

²⁰ Tamże.

w Niemczech²¹. Po powrocie do kraju uczestniczył w akcji reaktywowania 1. Pułku Ułanów²². Walczył w wojnie z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim. 16 maja 1920 przeniesiony do Sekcji Jazdy w Departamencie I Ministerstwa Spraw Wojskowych, gdzie był referentem personalnym²³. Podczas Bitwy Warszawskiej zgłosił się do służby w linii, 1 września powierzono mu dowództwo plutonu w 2. Dywizji Jazdy. 20 marca 1921 roku powrócił na poprzednie stanowisko w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Odznaczony został Krzyżem *Virtuti Militari* 5. klasy, Krzyżem Niepodległości²⁴ i Krzyżem Walecznych. Legionistą był Stanisław Olczak, urodzony w 1899 w Budach Nowych, zmarł 18 VII 1988 również w Budach Nowych. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Słubicach. Był synem Wawrzyńca i Agnieszki. Służył prawdopodobnie w 2 Pułku Piechoty Legionów Polskich. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku. „[...] kiedy podczas walk koło Kamieńca Podolskiego na Ukrainie – w 1920 r. – został ranny w rękę i w głowę, dodatkowo zachorował na krwawą biegunkę (mówił, że nie chciał jeść chleba splamionego krwią i najadł się zielonych jabłek). Koledzy porzucili go najpierw w lesie, ale potem wrócili i zawieźli do pobliskiej wsi. Zostawili w stodole, gdzie opiekowała się nim Ukrainka. Po tygodniu wydobrzał i wyruszył do domu. Szedł 2 tygodnie, czasem zabrat się na jakąś furmankę”²⁵. Służył w dywizji generała Lucjana Żeligowskiego, który w 1921 roku zajął Litwę Środkową i przyłączył Wilno do Polski. Po zakończeniu wojny był rolnikiem. W czasie II wojny światowej brał udział w pomocy ludności żydowskiej „[...] pomagał Żydom z Juliszewa. Około miesiąca trzymał ich w domu, w piwnicy pod podłogą. Potem, z powodu strachu przed śmiercią, wywiózł do granicy z Generalną Gubernią, przeszli w stronę Łowicza. Później też pomógł dwóm Żydówkom chyba z Warszawy (jedna miała na imię Wanda i mówiła po polsku, druga nie mówiła po polsku). Nosili im do takiego zadowolenia we własnym lasku (półhektarowy) jeść i koc, a potem dowiózł do granicy”²⁶. Był żonaty z Franciszką z domu Ciastek. Mieli czworo dzieci. W Legionach Polskich służył także inny Stanisław Olczak, urodzony w 1898 w Szkaradzie, zmarł 28 lutego 1967. Pochowany na cmentarzu parafialnym

w Sannikach. Był synem Jana i Teofili z domu Buraczyńska. Miał dwóch braci Andrzeja i Adama oraz trzy siostry. Służył w dywizji generała Lucjana Żeligowskiego, który w 1921 roku zajął Litwę Środkową. Po bitwie warszawskiej i zawarciu traktatu

Fotografia Andrzeja Olczaka w mundurze Wojska Polskiego.
Źródło: zbiory Stefana Jabłońskiego

Fotografia Andrzeja Olczaka w mundurze Wojska Polskiego.
Źródło: zbiory Stefana Jabłońskiego

²¹ Stefan Sikorski, teczka akt personalnych, CAW WBH, sygn. AP 13940.

²² Tamże.

²³ *Lista Starszeństwa Oficerów Legionów Polskich*, Warszawa 1917, s. 64.

²⁴ Stanisław Sikorski, wniosek na Krzyż Niepodległości, CAW WBH, sygn. KN 19.12.33.

²⁵ Relacja Jana Olczaka, syna Stanisława Olczaka z 25 marca 2018.

²⁶ Tamże.

pokoju wrócił do kraju²⁷. Mieszkał w Sannikach, pracował we własnym gospodarstwie rolnym. Żona z Marianną z domu Maślanka, mieli dwóch synów. Legionistą był Andrzej Olczak młodszy brat Stanisława, urodzony w Szkaradzie w 1901, zmarł 20 maja 1979 roku. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Sannikach. Był synem Jana i Teofili z domu Buraczyńska. Jego bracia to Stanisław i Adam Olczak. Wraz z bratem Stanisławem brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej²⁸. Podczas zdobywania Wilna w 1919 roku dostał się do litewskiej niewoli na 9 miesięcy. Po bitwie warszawskiej i zawarciu traktatu pokojowego wrócił do kraju²⁹. Mieszkał w Szkaradzie, gmina Sanniki. Ożenił się w 1927 roku z Józefą z domu Woźniak. Był rolnikiem. Mieli dwoje dzieci.

W wyniku zjednoczenia działających na terenie Warszawy: Związku Walki Czynnej i Polskich Drużyn Strzeleckich, powstała tajna organizacja, która dwa miesiące później przyjęła nazwę – Polska Organizacja Wojskowa. Powstała ona na tyłach wojsk rosyjskich w bardzo niedługim czasie, bo już sierpniu 1914 roku³⁰ Polska Organizacja Wojskowa prowadziła działalność dywersyjno-rozpoznawczą skierowaną głównie przeciw Rosji. Przeciwnicy Józefa Piłsudskiego zakładali odbudowę państwa polskiego w jej związku z Austro-Węgrami³¹. W sierpniu 1915 r., część członków Polskiej Organizacji Wojskowej ujawniła się i wstąpiła do I Brygady Legionów Polskich. Polska Organizacja Wojskowa, propagująca w społeczeństwie ideologię niepodległościową, dążyła pod naczelnym hasłem „Rządu i Wojska” do utworzenia tych dwóch ważnych atrybutów życia państwowego. Z dużym zainteresowaniem przyjęła akt 5 listopada 1916 roku i 17 stycznia 1917 roku podporządkowała się Tymczasowej Radzie Stanu. Po kryzysie przysięgowym i uwięzieniu Józefa Piłsudskiego, rozpoczęła przygotowania do walki z okupantami. Zasilona ukrywającymi się legionistami i Polakami z korpusów wschodnich, stała się potężną siłą i duchem, tajną armią. Komendantem Głównym Polskiej Organizacji Wojskowej został wówczas płk Edward Rydz-Śmigły. Pracami organizacji na poszczególnych terenach kierowały Komendy Naczelne: KN 1 obejmująca Królestwo, a następnie okupację niemiecką; KN 2 – Galicję; KN 3 – Ukrainę, Białoruś i Rosję; KN 4

Zdjęcie z pierwszego posiedzenia Tymczasowej Rady Stanu, od lewej siedzą widoczni: Stefan Dziewulski, Ludwik Górski, Wojciech Rostworowski, Kazimierz Natanson, Stanisław Bukowiecki, Henryk Przeździecki, Waław Niemojowski, Władysław Studnicki, Ludomir Grendyszyński, Włodzimierz Kunowski, Andrzej Maj, Błażej Stolarski, Michał Łempicki, Stanisław Janicki, Józef Kozłowski, Józef Zychliński, Adam Łuniewski, Ignacy Rosner, Józef Mikułowski-Pomorski, Hugo Lerchenfeld, Wiktor Sokołowski, Jan Konopka, Artur Śliwiński, Stefan Iszkowski, Józef Piłsudski, Bogdan Hutten-Czapski, Michał Kaczorowski, Franciszek Pius Radziwiłł, Stanisław Dzierzbicki, Paweł Jankowski. Pogoń w herbie umieszczonym za członkami Rady została zastąpiona przez niemieckiego komisarza rządowego Hugona Lerchenfelda, fotografia, Warszawa, Zamek Królewski, 17 stycznia 1917.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

– okupację austriacką. W listopadzie 1918 r. Polska Organizacja Wojskowa stanowiła siłę zbrojną Tymczasowego Rządu Ludowego w Lublinie.

Na przełomie 1914-1915 Polska Organizacja Wojskowa zdobyła wpływy w ośrodkach miejskich między innymi w Płocku, Siedlcach, Mińsku, Piasecznie³². Wielkość kręgu osób z nią związanych to kilka do kilkunastu osób³³. Polska Organizacja Wojskowa powstała na terenie gostynińsko-kutnowskim latem 1916 roku, a jej dowódcą był Lucjan Jackowski³⁴. Pod koniec 1916 roku gąbińska POW została wyposażona w kilka karabinów przywiezionych z Kutna³⁵. Organizacjami działającymi nielegalnie na terenie gąbińskim były również koła Polskiej Partii Socjalistycznej – PPS. Formacja ta głównie miała kontakt z kutnowskim Komitetem Robotniczym PPS, przygotowując się do walki nie tylko z okupantem niemieckim, ale i „rodzimą okupacją”³⁶, co było zgodne z założeniami PPS. W działaniach wojennych mocarstw zaborczych i ich możliwej klęsce widzieli szansę na utworzenie narodowej siedziby w Palestynie przez osoby pochodzenia żydowskiego³⁷. Wzrastała

²⁷ Relacja Marka Olczaka, wnuka Stanisława Olczaka z 20 marca 2018.

²⁸ Relacja Stefana Jabłońskiego, wnuka Andrzeja Olczaka z 21 marca 2018.

²⁹ Tamże.

³⁰ T. Natęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914-1918*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1984, s. 13.

³¹ A. Papierowski, *Powstanie i działalność w Płocku Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Notatki Płockie 2009, nr 54/2(219), s. 17.

³² T. Natęcz, *Polska... op. cit.*, s. 21.

³³ Tamże.

³⁴ T.J. Szczepański, *Dzieje Gąbina i okolic*, Gąbin-Pułtusk 2013, s. 347.

³⁵ J. Szczepański, *Dzieje Gąbina do roku 1945*, Warszawa 1984, s. 238.

³⁶ J. Szczepański, *Dzieje Gąbina i okolic... op. cit.*, s.349.

³⁷ Tamże.

liczba osób wyznania mojżeszowego popierających idee syjonizmu. Powstała żydowska organizacja skautowa Ha-Szomer ha-Cair, której ideologicznym przywódcą był słynny gąbiński rabin Jehuda Lajb Złotnik³⁸. Uczestnicy uczyli się musztry, języka hebrajskiego oraz geografii i historii Izraela. Od jesieni 1916 roku Polska Organizacja Wojskowa zaczęła aktywnie działać na terenie Sannik i w okolicznych miejscowościach. Pod kierunkiem instruktorów przybywających z Warszawy i Gostynina, członkowie sannickiego koła Polskiej Organizacji Wojskowej, w totalnej konspiracji przed okupacyjnymi władzami niemieckimi, odbywali ćwiczenia wojskowe³⁹. Zapewne uczyli się obsługiwać broń oraz mieli zajęcia z taktyki walk, na wypadek, gdyby miało do nich dojść w niedalekiej przyszłości. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku innych organizacji – PPS i organizacji żydowskich. Sannicka Polska Organizacja Wojskowa w nocy z 20 na 21 października 1918 roku dokonała przerwania kabli telegraficznych i telefonicznych oraz zdecydowanie przeciwstawiała się rabunkowej wycince drzew z okolicznych lasów przez osoby niepożądane⁴⁰.

Institucją, która pełniła władzę cywilną, była powołana przez władze zaborcze Tymczasowa Rada Stanu w Królestwie Polskim. Została ustanowiona w styczniu 1917 roku przez władze Cesarstwa Niemieckiego i Cesarstwa Austro-Węgierskiego w Królestwie Polskim (niem. Provisorischer Staatsrat im Königreich Polen)⁴¹. Działała na podstawie rozporządzeń gubernatorów generalnych okręgu warszawskiego i lubelskiego z dnia 6 grudnia 1916 roku⁴². Jej pierwsze posiedzenie inauguracyjne odbyło się 14 stycznia na Zamku Królewskim w Warszawie, gdzie nastąpiło wręczenie dekretów nominacji⁴³. Rada składała się z 25 w tym 15 reprezentujących niemiecki obszar okupacyjny oraz 10 reprezentujących austro-węgierski obszar okupacyjny. W Tymczasowej Radzie Stanu zasiadał Stefan Dziewulski. Urodził się 4 września 1876 w Warszawie, zmarł 10 marca 1940. Rodzicami jego byli Eugeniusz i Aniela z domu Krauze. Studiował prawo, a po jego ukończeniu zajmował się obroną więźniów politycznych, prowadząc prywatną

praktykę adwokacką. Studiował ekonomię i później był wykładowcą Wszechnicy Polskiej. W latach 1903-1928 był redaktorem i wydawcą czasopisma „Ekonomista”, następnie do 1930 – „Prawa i Ekonomii” W okresie poprzedzającym I wojnę światową znalazł się w kręgu naukowców skupionych wokół Marcelego Handelsmana, a w czasie wojny prawdopodobnie był także członkiem Ligi Państwowości Polskiej⁴⁴. W Tymczasowej Radzie Stanu pełnił funkcję przewodniczącego komisji komisarskiej, której zadaniem było opracowanie regulaminu określającego kompetencje terenowych organów Rady. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, jak jego brat Wacław. Ukończone studia prawnicze obligowały go do służby w korpusie Sądu Wojskowego Okręgu Generalnego Krakowskiego⁴⁵. Wojnę z 1920 roku zakończył w stopniu kapitana. Przeniesiony do rezerwy w dniu 31 grudnia 1936 roku w stopniu majora. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przez pewien czas pełnił urząd podsekretarza stanu, kierował także Ministerstwem Skarbu Państwa i Ministerstwem Pracy i Polityki Socjalnej⁴⁶. W 1927 uzyskał profesurę Wolnej Wszechnicy Polskiej, gdzie do 1939 wykładał historię doktryn ekonomicznych. Ożenił się z Antoniną Marią z domu Natanson, mieli pięcioro dzieci. Odznaczony Krzyżem Komandorskim Odrodzenia Polski⁴⁷, Złotym Krzyżem Zasługi⁴⁸ i Krzyżem Niepodległości⁴⁹.

W wojnie polsko-bolszewickiej brał udział Stanisław Jastrzębski. Urodził się w 1898 w Czyżewie, gmina Sanniki, zginął w 1920. Był najmłodszym z rodzeństwa. Miał przyrodniego starszego brata i kilka rodzonych sióstr. Po uwłaszczeniu w 1864 roku rodzina Jastrzębskich otrzymała piętnastohektarowe gospodarstwo. Około 1918 roku Stanisław ożenił się ze starszą o około trzy lata Marianną Szymańską (1895-1956) – panną włościańską z ul. Wiejskiej w Sannikach. „Jeszcze w moich młodzieńczych latach – przestrzegana była zasada, że wioskowi nie żenili się z folwarcznymi”⁵⁰. Stanisław był niepiśmienny, tylko żona umiała pisać. Powołany został

³⁸ J. Szczepański, *Dzieje Gabina i okolic... op. cit.*, s.350.

³⁹ J. Szczepański, *Sanniki... op. cit.*, s. 28.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ W. Komarnicki, *Polskie Prawo Polityczne*. Warszawa 2008, s. 41-54.

⁴² Rozporządzenie generalnego gubernatora warszawskiego oraz c. i k. generalnego gubernatora wojskowego z dnia 6 grudnia 1916 r. o tymczasowej Radzie Stanu w Królestwie Polskim (Dz. Rozp. dla Jeneralnego Gubernatorstwa Warszawskiego Nr 55, poz. 210, Dz. Rozp. c i k. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego dla Austriacko-Węgierskiego Obszaru Okupowanego w Polsce z 1916 r., Cz. XIX, poz. 120).

⁴³ B. Hutten-Czapski, *Sześćdziesiąt lat życia towarzyskiego i politycznego*, t. 2. Warszawa 1936, s. 324-610.

⁴⁴ P. Brock, J. D. Stanley, P. Wróbel, *Nation and History: Polish Historians from the Enlightenment to the Second World War*, University of Toronto Press, 2006, s. 277, [dostęp: 08.01.2018].

⁴⁵ Stefan Dziewulski, teczka akt personalnych, CAW WBH, sygn. I.481.D.8102.

⁴⁶ Andrzej Boczek, *Dziewule 1441-1933, Dziewule 1441, 2017* [dostęp: 04.09.2018].

⁴⁷ Stefan Dziewulski, teczka akt personalnych, CAW WBH, sygn. I.481.D.8102.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Stefan Dziewulski, wniosek na Krzyż Niepodległości, CAW WBH, sygn. KN 13.04.31.

⁵⁰ Relacja Ryszarda Fortuniaka, wnuka Stanisława Jastrzębskiego z 22 kwietnia 2018.

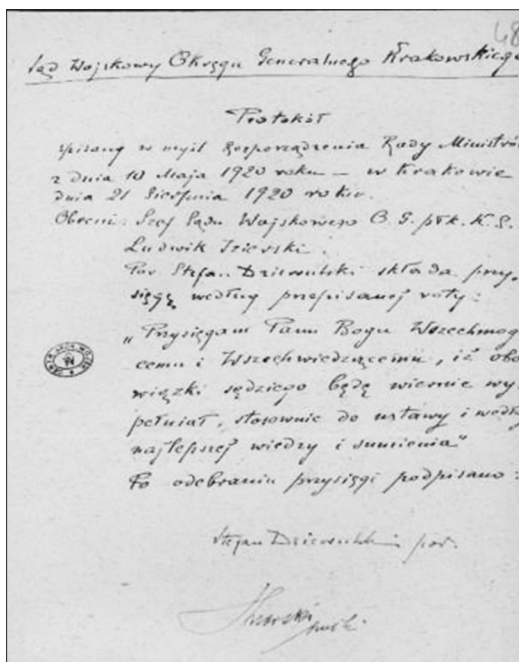
Zdjęcie w mundurze majora Wojska Polskiego Stefana Dziewulskiego, fotografia, przed 1936, fot. K. Sobociński.

Źródło: Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach

Zdjęcie Stanisława Jastrzębskiego w mundurze legionisty, rok 1920.

Źródło: zbiory Ryszarda Fortuniaka

Pisemny protokół ze złożonej przysięgi wojskowej przez porucznika Stefana Dziewulskiego.

Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe

do wojska, do jednostki w Łowiczu. W tym czasie – w maju 1919 roku urodziła mu się córka Józefa. Widział ją, bo żona pojechała z małą Józią do Łowicza (może na pożegnanie?). Poszedł na wojnę bolszewicką z kilkoma kolegami w roku 1919. Zginął w 1920 roku od kuli, wyskakując z okopu do ataku,

koło miejscowości Łukaszewicze na Białorusi⁵¹. O śmierci komenda powiadomiła proboszcza, a proboszcz rodzinę. Koledzy przysłali jego portfel, w którym były pokrwawione dokumenty i 100 marek⁵². Nieznane jest miejsce jego pochówku. W rodzinie zachowały się fotografie i dokumenty, które były w posiadaniu wdowy po Stanisławie Jastrzębskim. Wyszła ona ponownie za mąż za Kazimierza Rojka. Po Stanisławie Jastrzębskim pozostała jedyna córka Józefa⁵³.

Résumé

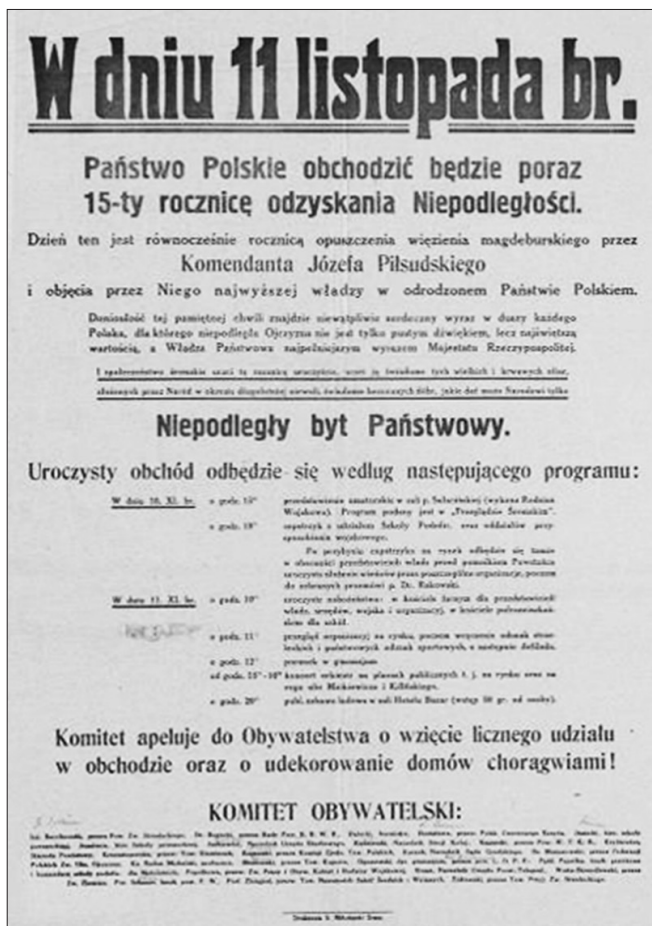
Dzień 11 listopada 1918 był dniem, w którym zakończyła się I wojna światowa. Dla naszego kraju dzień zakończenia tego czteroletniego konfliktu był powszechnie uznawanym dniem odzyskania niepodległości przez Rzeczpospolitą Polską. Było to święto obchodzone corocznie, a formalnie się nim stało zgodnie z ustawą z 23 kwietnia 1937 roku⁵⁴. Po zakończeniu kolejnego wielkiego konfliktu II wojny światowej zostało zniesione ustawą Krajowej Rady

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Dziennik Ustaw z 1937 r. Nr 33, poz. 255.

Afisz z okazji odzyskania niepodległości 1933 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Poznaniu

Narodowej z dnia 22 lipca 1945 roku⁵⁵. Ponownie przywrócone ustawą z dnia 15 lutego 1989 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Niepodległości⁵⁶ stało się dniem wolnym od pracy.

Odzyskanie niepodległości wiązało się z walką o ustalenie granic kraju. W latach 1920-1921 wybuchł konflikt z Rosją sowiecką. Dopiero jego formalne zakończenie można uznać za koniec walk militarnych o narodowy byt na mapie Europy. Zapewnienie bezpieczeństwa państwa było pierwszym etapem, drugim jego odbudowa, scalenie i rozwój.

Przykłady działalności osób związanych z miejscowością i gminą Sanniki pokazują, jak indywidualne postawy i działania poszczególnych osób przyczyniły

⁵⁵ Dziennik Ustaw z 1945 r. Nr 32, poz. 194.

⁵⁶ Dziennik Ustaw z 1989 r. Nr 6, poz. 34.

Zdjęcie pieczęci Urzędu Gminy Sanniki z lat 1923-1939, fotografia, fot. K. Sobociński

Źródło: Archiwum Państwowe w Płocku Hipoteka Gostynińska, księgi hipoteczne dóbr Sanniki

się do odzyskania przez Polskę niepodległości. W tych dążeniach nie było podziału na pochodzenie, wiek, płeć, czy wyznanie. Pierwsza grupa to osoby, które zakładały mundury, wstępowały do organizowanych polskich formacji wojskowych. Druga to osoby, które po zakończeniu walk militarnych, dalej działały przy stołach negocjacyjnych konferencji pokojowych. Na przykładzie osób, które powiązano z tematem rocznicy, ukazane zostały ich patriotyczne postawy, gdzie priorytetem niewątpliwie była niepodległość ojczyzny. Ta postawa jest istotna, dla przypomnienia starszemu pokoleniu, że pamiętamy o ich czynach z młodości oraz młodszemu, o bohaterstwie ich przodków. Okres walki uważany był za zakończony, gdy podczas świąt państwowych i religijnych, można było swobodnie śpiewać hymn państwowy oraz pieśni religijne w języku ojczystym – w języku polskim. Na budynkach urzędów oraz dokumentach pojawił się orzeł w koronie, symbol naszego kraju – nieobecny w tych miejscach od stu dwudziestu trzech lat.

Lista osób przedstawionych w niniejszej pracy prawdopodobnie ulegnie rozszerzeniu. Po opublikowaniu artykułu, być może zgłoszą się osoby, do których nie dotarł autor pracy, pojawią się dokumenty lub wspomnienia, rodzinne pamiątki. Autor bardzo zachęca do kontaktu w tej sprawie poprzez władze TNP.

Bibliografia

Literatura przedmiotu:

H. Czapski, *Sześćdziesiąt lat życia towarzyskiego i politycznego*, t. 2. Warszawa 1936.

Folklor regionu gąbińsko-sannickiego, Ocalić od zapomnienia, J. Domagała (red.), Gąbin 2017.

A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867-1935*, Kraków 2017.

K. Karolczak, *Zamach w Sarajewie*, [w:] „Mówią Wieki” nr 9/2010, Warszawa, 2010.

W. Komarnicki, *Polskie Prawo Polityczne*, Warszawa 2008.
Ocaliń od zapomnienia..., *Gmina Sanniki na przestrzeni lat*, A. Lewandowska (red.), Sanniki 2015.
W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski*, Łomianki 2016.
Byłem wówczas w Sannikach u Prusaków. *Sanniki, Prusakowie, Chopin*, G. Michniewicz (red.), Sanniki 2015.
T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914-1918*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Łódź 1984.
A. Papierowski, *Powstanie i działalność w Płocku Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Notatki Płockie” 2009, nr 54/2(219),
J. Szczepański, *Dzieje Gąbina do roku 1945*, Warszawa 1984.
J. Szczepański, *Dzieje Gąbina i okolic*, Gąbin-Pułtusk 2013.
J. Szczepański, *Sanniki i okolice*, Warszawa 1987.
T. Świecki, F. Wybułt, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.
M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej 1914-1918*, Warszawa 1990.

Akty prawne:

Dz. Rozp. dla Jeneralnego Gubernatorstwa Warszawskiego Nr 55, poz. 210, Dz. Rozp. c i k. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego dla Austriacko-Węgierskiego Obszaru Okupowanego w Polsce z 1916 r., Cz. XIX, poz. 120.
Dziennik Ustaw z 1937 r. Nr 33, poz. 255.
Dziennik Ustaw z 1945 r. Nr 32, poz. 194.
Dziennik Ustaw z 1989 r. Nr 6, poz. 34.
Lista Starszeństwa Oficerów Legionów Polskich, Warszawa 1917.

Artykuły prasowe:

„Nowa Gazeta” 1914, z 6 września.
„Kurier Warszawski” 1915, nr 193 z 15 lipca.
„Nowa Gazeta” 1916, z 6 września.

Publikacje elektroniczne:

Boczek A., *Dziwule 1441-1933*, *Dziwule 1441*, 2017 [dostęp: 04.09.2018]
Brock P., J. D. Stanley, Wróbel P., *Nation and History: Polish Historians from the Enlightenment to the Second World War*, University of Toronto Press, 2006, (dostęp: 08.01.2018).
Wykaz Legionistów Polskich 1914-1918, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, <http://muzeumpilsudski.pl>, (dostęp: 04.01.2018)

Relacje przekazane autorowi:

Relacja Jana Olczaka, syna Stanisława Olczaka z 25 marca 2018.
Relacja Marka Olczaka, wnuka Stanisława Olczaka z 20 marca 2018
Relacja Stefana Jabłońskiego, wnuka Andrzeja Olczaka z 21 marca 2018.
Relacja Ryszarda Fortuniaka, wnuka Stanisława Jastrzębskiego z 22 kwietnia 2018.

Dokumenty źródłowe:

Stefan Dziewulski,teczka akt personalnych, CAW WBH, sygn. I.481.D.8102.
Stefan Dziewulski, wniosek na Krzyż Niepodległości, CAW WBH, sygn. KN 13.04.31.
Stefan Sikorski,teczka akt personalnych, CAW WBH, sygn. AP 13940.
Stanisław Sikorski, wniosek na Krzyż Niepodległości, CAW WBH, sygn. KN 19.12.33.

THE FIGHT FOR INDEPENDENCE OF THE INHABITANTS OF SANNIKI

Summary

After more than four years, on November 11, 1918, military operations were completed on all fronts. This ending war period went down in history as I World War. Its completion resulted in the exhaustion of the partitioning powers, and this created a great opportunity to regain independence, which has not been for decades. On the new map of Europe appeared countries that have not been heard for a long time – among others, the Republic of Poland. The people connected with the town and the municipality of Sanniki had a big influence on regaining independence. These were people serving in Polish military formations, belonging to secret independence organizations or otherwise acting for an independent homeland on the international arena. Age, religion, sex, political views were irrelevant in efforts to regain the free state. Probably the list of them will expand in the future.

DZIEJE FORMOWANIA 3-GO SZWADRONU PUŁKU 4-GO UŁANÓW (OD PAŹDZIERNIKA 1918 ROKU DO POŁOWY LUTEGO 1919 ROKU)

W zbiorach Archiwum TNP w teczce dotyczącej różnych wydarzeń z 1919 r. (sygn. 1548) znajduje się relacja na temat formowania i pierwszych tygodni funkcjonowania 3 szwadronu 4 pułku ułanów. Relacja nie była dotychczas publikowana, więc wydaje się nam, że stanowi interesujący przyczynek do historii 3 szwadronu 4 pułku ułanów, w którym służyło wielu synów znanych płocczan i okolicznych ziemian. Szkic mieści się na 11 kartach maszynopisu z odręcznymi poprawkami (jedna z kart ucięta). Pisownia została częściowo uwspółcześniona.

W lecie 1918 roku sytuacja wytworzona na froncie niemiecko-francuskim, dała powód do przypuszczenia, iż okupacja niemiecka ziem b. Królestwa Polskiego nie może już pozostać długotrwałą – byli nawet optymiści, którzy twierdzili uporczywie, że okupanci opuszczą kraj w najbliższym czasie. Wtedy p. Tadeusz Sułowski¹, ziemianin z Płockiego, w rozmowach poufnych w kółku swych najbliższych sąsiadów i przyjaciół, podawał myśl tworzenia polskich oddziałów wojskowych na wypadek ustąpienia okupantów. Myśl p. T. Sułowskiego znalazła silny oddźwięk w sferach ziemiańskich i stawała się coraz bardziej aktualną, wobec nowych wiadomości, nadchodzących z frontu. Wreszcie stawało się już rzeczą pewną, że Niemcy lada dzień z kraju ustąpią. Energetyczny i czynny zawsze p. T. Sułowski przystąpił niezwłocznie do roboty.

Nastrój panujący wśród inteligentnej młodzieży ziemi płockiej, był wysoce patriotyczny; część młodzieży tej, studiująca na wyższych uczelniach w Warszawie, poczęła organizować się tamże, wyczekując tylko odpowiedniego momentu, by wstąpić do mających formować się w Płockiem – oddziałów ochotniczych. W dniu 7 listopada 1918 r. przybył do Płocka z Warszawy porucznik Wacław Zdziarski celem zapoczątkowania akcji werbunkowej do przyszłego 3-go szwadronu dla formowanego na rozkaz Sztabu W.P. – pułku 4-go Ułanów. Dowódcą tego pułku był mianowany pułkownik Stanisław Rawicz-Dziwulski².

¹ Tadeusz Sułowski – działacz narodowy i społeczny z Leksyna koła Bodzanowa. Angażował się w liczne działania społeczne na terenie Mazowsza Płockiego (szerzej zob. A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 569-570).

² Stanisław Rawicz-Dziwulski (1869-1939), gen. bryg. WP, przed I wojną światową i w jej trakcie oficer zawodowy kawalerii w armii rosyjskiej, od 1916 r. w randze pułkownika, od 1917 r. dowódca pułku kawalerii, od 12.1917 do 05.1918 dowódca Legionu Rycerskiego w I Korpusie Polskim w Rosji, od

Formujący się pułk miał za pierwsze zadanie rozpocząć werbunek ochotników w następujących miejscowościach: dla pierwszego szwadronu – Łomża, dla drugiego szwadronu – Mława, dla 3 szwadronu – Płock, dla czwartego szwadronu – Włocławek; dowództwo pułku miało znajdować się w Łomży, przy pierwszym szwadronie. Porucznik Zdziarski, ziemianin z Rypińskiego, przybywszy do Płocka, znając prawie całe okoliczne ziemiaństwo, nawiązał natychmiast kontakt z p. Tadeuszem Sułowskim. Obecność okupantów nie pozwalała na urządzenie biura zaciągowego, przeto zapis ochotników urządzono prowizorycznie w mieszkaniu prywatnym por. [nieczytelne] Zdziarskiego, w Hotelu Warszawskim. Pierwszym zapisał się p. Tadeusz Sułowski wraz z licznym gronem młodzieży ziemiańskiej, mieszczkańskiej i włościańskiej listę których poniżej podaje się:

1. Sułowski Tadeusz
2. Gościcki Stanisław
3. Beksiński Tadeusz
4. Gorski Adam
5. Ike-Duninowski
6. Krzymowski Paweł
7. Płoski
8. Baliński Józef
9. Gorzechowski Zygmunt
10. Gorzechowski Włodzimierz
11. Gorzechowski Henryk
12. Jeleniewski Jerzy
13. Jaworski Jan
14. Kokoszczyński Stanisław

11.1918 w Wojsku Polskim, organizator i dowódca 4 pułku ułanów zaniemeńskich, dowódca Grupy Zaniemeńskiej i dowódca II Brygady Jazdy w czasie wojny polsko-bolszewickiej. 1.05.1921 r. przeniesiony w stan spoczynku w stopniu pułkownika, w 10.1923 r. awansowany do stopnia gen. bryg. We wrześniu 1939 r. ochotniczo brał udział w obronie Warszawy, zmarł z odniesionych ran.

15. Rościszewski Lech
16. Rościszewski Czech
17. Rościszewski Adam
18. Rościszewski Władysław
19. Rozwadowski Janusz
20. Waśniewski Jan
21. Waśniewski Czesław
22. Waśniewski Alfred
23. Olszewski
24. Goszczyński Józef
25. Goszczyński Rajmund
26. Goszczyński Michał
27. Zawidzki Edward
28. Żychliński Zygmunt
29. Świętochowski Witold
30. Brudnicki Jan
31. Baliński Jan
32. Sienkiewicz Julian
33. Cichocki Jan
34. Gadomski
35. Zgliczyński Stanisław
36. Kaczkowski
37. Pietrasiewicz Stanisław
38. Stołowski Antoni
39. Jabłoński Władysław
40. Karwowski Franciszek
41. Grodzicki Henryk
42. Pełkowski Kazimierz
43. Pełkowski S.
44. Cywiński
45. Popacz-Kurzewski Stefan
46. Rudnicki Paweł
47. Zdanowski Czesław
48. Czechowski Tadeusz
49. Trawiński Leon
50. Kamiński Władysław
51. Sułkowski Antoni
52. Zagórski Tadeusz
53. Śliwiński Edward
54. Kurządkowski Stanisław
55. Macke Jan
56. Kawka Stefan
57. Denst Eugenjusz
58. Kintz Stanisław
59. Figura Marjan
60. Maturzewski Henryk
61. Kaufman Juljan
62. Masztalercz Roman
63. Rotowski Stanisław
64. Owczarczak Aleksander
65. Opalczewski Stefan (od tego miejsca pomyłka w numeracji jest 67 powinno być 66)
66. Ziben Jan
67. Ziben
68. Falkowski Stanisław
69. Skulski
70. Mazurczak
71. Namiotka
72. Kisielnicki
73. Papiotec
74. Paprota
75. Marecki
76. Kosmala
77. Łaszewski
78. Rokicki
79. Dubrowski
80. Brylewski
81. Grzonkowski
82. Felmet
83. Palbrys
84. Zakukowski
85. Mass Jan
86. Stapiński
87. Smoczyk
88. Stern
89. Włodarczak
90. Kobus
91. Stelmach
92. Dmochowski
93. Łukaszewski
94. Bednarczyk
95. Błaszczak
96. Twardowski
97. Golat
98. Bełdowski
99. Kaczmarczyk
100. Kwiatkowski
101. Jakubowicz A.
102. Porisiński
103. Łada Jan
104. Bełdowski
105. Kowalski Stefan
106. Cichocki Henryk

Wreszcie w dniach 9 i 10 listopada bieg wypadków zmusił okupantów do opuszczenia ziemi płockiej. Perspektywa formowania szwadronu otwierała się świetnie. Pan T. Sułowski, jak zawsze czynny i pełen inicjatywy, był wszędzie i o wszystkim myślał. Była to szalona praca: wszystkiego brakowało, nie było koszar, nie było paszy, brak jedzenia, mundurów, broni, a jednocześnie codziennie przybywało po kilkunastu nowych ochotników. Sułowski, jak i wszyscy ochotnicy, zaciągnął się do szwadronu, jako szeregowiec, jednak praca organizacyjna, a następnie zaopatrywanie nowozaciężnych we wszystkie potrzeby, nie pozwalały mu na pełnienie

obowiązków żołnierza. Naturalnym biegiem rzeczy stał się on raczej „patronem” szwadronu.

Na razie skoszarowano ochotników w gmachu byłego Banku Państwa (obecny Bank Polski), gdyż koszary po dawnym pułku ułanów rosyjskich były w stanie niemożliwym do zamieszkania, – konie rozstawiono w dawnych stajniach artyleryjskich przy rogatce płońskiej. Wkrótce jednak dzięki zabiegom Sułowskiego przygotowano dla szwadronu koszary artyleryjskie, do których też niebawem przeniesiono nowozaciężnych. Z tą chwilą rozpoczęło się normalne życie koszarowe.

W połowie listopada zaczęli przybywać oficerowie wyznaczeni przez dowództwo pułku i zatwierdzeni przez Sztab Główny Wojskowy. Przybyli: por. Kwiatkowski Zdzisław, por. Wołowski Stanisław, por. bracia Szalkiewicz Antoni i Bronisław, por. Robakiewicz Władysław, a także nowo mianowany dow. szwadronu rtm. Barylski. Wszyscy ci oficerowie pochodzili ze sfer ziemiańskich b. Królestwa Polskiego, przeszli całą wojnę światową, służąc w byłej kawalerii rosyjskiej, następnie w byłym 1-szym Korpusie generała [Józefa] Dowbor-Muśnickiego³, i wszyscy posiadali duże doświadczenie bojowe. Przybycie tych oficerów dało możliwość racjonalnego podziału pracy i przystąpienia do ćwiczeń wojskowych.

Ziemiaństwo płockie, rozagitowane przez p. T. Sułowskiego dawało nowozaciężnym konie, furaz, t.j. owies, siano i słomę – jak również bydło, owce i świnie na potrzebę kuchni szwadronowej – wszystko to według rozkładu, zrobionego przez Sułowskiego. Produkty te dawano przeważnie bezpłatnie. Na początku istnienia związku przyszłego szwadronu Służba Narodowa Kobiet Polskich w Płocku, zorganizowana i kierowana przez Komendantkę p. Marcelinę Rościszewską⁴ Przełożoną I-go Gimnazjum Żeńskiego im. Hetmanowej Reginy Żółkiewskiej, zajęła się zorganizowaniem gospód,

3 Józef Dowbór-Muśnicki (1867-1937), gen. por. armii rosyjskiej, gen. broni Wojska Polskiego, naczelny dowódca Armii Wielkopolskiej w 1919, od 1891 oficer armii rosyjskiej, jako oficer sztabowy i dowódca pułku uczestnik I wojny światowej, od 1917 r. gen. por., od 07.1917 do 05.1918 dowódca I Korpusu Polskiego w Rosji, w 01.02.1919 dowódca Armii Wielkopolskiej, w 10.1920 przeniesiony w stan rezerwy, a w 03.1924 w stan spoczynku.

4 Marcelina Rościszewska (1875-1948), działaczka społeczna, dyrektorka I Gimnazjum Żeńskiego im. Hetmanowej Reginy Żółkiewskiej, działalność społeczną rozpoczęła już przed I wojną światową, w 1918 r. utworzyła i stanęła na czele Służby Narodowej Kobiet Polskich i Komitetu Obrony Lwowa. Za udział w obronie Płocka 18.-19.08.1920 r. odznaczona Krzyżem Walecznych. Działaczka wielu płockich organizacji społecznych. Szerzej zob.: A. J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 515; A. M. Stogowska, *Znakomite Płocczanki*, Płock 2010, s. 53-83.

które zastąpiły nieistniejącą kuchnię szwadronową. W gospodach tych nowozaciężni otrzymywali bezpłatnie całodzienne utrzymanie, bardzo obfite i smaczne.

Działalność Służby Narodowej Kobiet Polskich w Płocku rozpoczęła się oficjalnie w dniu 18 listopada 1918 roku. Na czele stała Komendantka p. Marcelina Rościszewska, którą wybrano przez aklamację, jako inicjatorkę i założycielkę S.N.K.P. w Płocku i okolicach. W skład komendy głównej weszły: Komendantka, dwie zastępczynie, skarbniczka, buchalterka, sekretarka i intendentka. Lokal biura mieścił się w gmachu Sądu Okręgowego na Rynku Kanonicznym. Biuro komendy powołało do życia liczne sekcje:

1. Prasa – przewodnicząca p. Julia Kisielewska.
2. Szwalnia: przew. Panie [Helena] Wagnerowa i [Zofia] Gundlachowa.
3. Sekcja artystyczno-dochodowa: przewod. pp. [Zofia] Gościcka i [Stanisława] Żenczykowska.
4. Pralnia: p. [Zofia] Mielęcka.
5. Sekcja administracyjno-społeczna, gdzie pracowało Koło Studentek. One też pracowały w głównej prowianturze i urzędzie gospodarczym.

Następnie Komendantka S.N.K.P. zorganizowała sekcje tymczasowe, a mianowicie: Świątce dla żołnierzy miejscowego garnizonu. Specjalne kurierki wyjeżdżały stale z darami świątecznymi i paczkami na front Litewsko-Białoruski do 4-go pułku 3-go szwadronu ułanów i na front Lwowski. Gwiazdkowa Sekcja urządziła „Gwiazdkę dla żołnierza”. Wieczernia, składająca się z barszczu z pierogiem, ryby smażonej z kartoflami, kompotu i strucli z makiem, przygotowana była dla 198 ułanów i żołnierzy piechoty 186. Po Wigilii rozdano ułanom i żołnierzom piechoty przygotowane paczki z podarunkami. Dwie choinki w barwach ułanów i piechoty przystrajały koszary. S.N.K.P. z pomocą Czerwonego Krzyża za zebrane z Płocka i swoich filii pieniądze wysłała na front dla 4-go pułku 3-go szwadronu ułanów czołwarkę sanitarną w postaci dużego wygodnego krytego wozu z różnymi sanitarnymi skrzynkami i parą ślicznych koni. Sprawa zaś zaopatrzenia w konie, tak ciężka, jak się potem okazało w innych szwadronach, tutaj, w Płocku, dzięki znowu ofiarności ziemiaństwa przedstawiała się nader pomyślnie. Kilku-dziesięciu ochotników przybyło z własnymi końmi i siodłami (niestety sportowymi), a na pokrycie pozostałego zapotrzebowania zjazd ziemian uchwalił dostarczyć bezpłatnie niezbędną ilość koni. Wykładnikiem dobrej woli społeczeństwa były fakty, iż konie nie tylko dawano, lecz nawet przysyłano je na miejsce z bardzo nieraz odległych okolic.

W dniu 21 listopada 1918 roku pułkownik Stanisław Rawicz-Dziewulski, dowódca pułku, nadesłał za pośrednictwem Komendanta Placu w Płocku, majora [Józefa] Wimmera⁵, odezwę werbunkową treści następującej:

Do starych żołnierzy!

Stoimy wobec formowania polskiej Jazdy. Naród cały garnie się pod sztandary polskie; po całych ziemiach polskich powstają pułki, szwadrony. Stary i młody rzuca domowe ognisko i wstępuje do naszych zaciągów.

Właśnie teraz zwracam się do Was, starzy towarzysze broni, starzy żołnierze! Choć lata Wasze dają prawo odpoczynku, lecz pamiętajcie, że teraz może najwięcej praca Wasza będzie potrzebna.

Potrzebni jesteście do nauki młodego rekruta, do skazania mu przykładem, jakim żołnierz być powinien, – potrzebni jesteście, Bracia, w polskim wojsku!

Wzywam Was, starych Kawalerzystów i Konnych Artylerzystów, jako dowódca pułku 4-go ułanów, do szeregów tegoż pułku.

Dowódca pułku 4-go ułanów Wojsk Polskich
/ – / Pułkownik Dziewulski

Odezwa powyższa miała na celu ściągnięcie do szwadronu starych podoficerów, których brak dawał się bardzo odczuwać. Na skutek odezwy przybyło kilkunastu wysłużonych podoficerów, z których wachmistrzem szwadronu został Roman Masztalerz, były plutonowy Kaukaskiej Kawaleryjskiej Dywizji Dragonów. Ochotników zaciągnęto się do szwadronu około 200, w tym do 70% ze sfer ziemiańskich, wliczając razem sfery zamożne, mniej zamożne, oraz drobną szlachtę, do 20% – ze sfer mieszczańskich (inteligencji) i 10% – chłopów i robotników miejskich. Ziemiaństwo i ochotnicy doprowadzili koni również około 200. W gronie ochotników ziemian byli ludzie bardzo zamożni, niektórzy utytułowani – byli też i zupełnie biedni. Wszyscy jednak tak między sobą, jak i przez oficerów, byli traktowani na równi. Nawet najbardziej niemiłe zajęcia, jak zamiatanie koszar, schodów itp. czynności – wszyscy kolejno bez wyjątku spełniali.

5 Józef Wimmer (1890 – 1952), oficer Legionów Polskich, ciężko ranny w bitwie pod Kostiuchnówką w 07.10.16 jako niezdolny do służby liniowej został skierowany do Płocka, gdzie dowodził jednostkami Polnische Wehrmacht, stacjonującymi w mieście, w 11.1918 włączył się do rozbrajania Niemców, komendant placu w Płocku, potem pełnił podobne funkcje w różnych garnizonach. W 1928 zdemobilizowany jako ppłk, przeszedł do służby cywilnej, m.in. jako starosta w Brodnicy i Kołomyi. Od 1938 mieszkał w Poznaniu, skąd został wysiedlony w 1939. Po wojnie represjonowany przez UB. Zmarł w Krakowie, gdzie zamieszkał w 1951 r. (Szerzej zob.: A. J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s.634).

Ze zwierzchnością ułożyły się w ten sposób stosunki, że na służbie był ogromny rygor, oficerowie byli wymagający i bezwzględni, za najmniejsze przewinienie lub drobne zaniedbanie obowiązków karano stawianiem pod szablę, służbę garnizonową nie w kolejkę lub aresztem. Poza służbą jednak między oficerami a szeregowcami były braterskie i koleżeńskie stosunki. To też czas wolny od zajęć służbowych spędzano najczęściej razem, na wspólnych pogawędkach.

Na jasnym horyzoncie przyszłości zaczęły się rysować ciemne chmury! Agitacja czynników państwowych, szerząc wśród mas robotniczych hasła wywrotowe i wrogie usposobienie do armii, jako podstawy praworządności Państwa, wywołała w całej okolicy strajki służby folwarcznej, które przybierały niejednokrotnie formę bardzo ostrą (dopuszczając się poważnych ekscesów). Działania agitatorów były ułatwione brakiem władzy, utrzymującej porządek, oraz nieobecnością we dworach mężczyzn, którzy bądź to pozaciągali się do wojska, bądź też, zajęci sprawami społecznymi, często na długo opuszczali majątki.

Na początku grudnia otrzymano zawiadomienie, iż pułk ma wystać szwadron zbiorowy na pomoc zagrożonemu Lwowowi. Skutkiem jednak powyższych rozruchów po majątkach, wyjechało zaledwie kilkunastu ochotników, którzy w Warszawie dołączyli się do trzech plutonów z pierwszego, drugiego i czwartego szwadronu i pod dowództwem porucznika Jerzego Kraffta odjechali w stronę Lwowa. Przez kilka dni dowództwo nad zbiorowym szwadronem objął z rozkazu dow. pułku rotm. Barylski. Na miejsce rotm. Barylskiego na dowódcę trzeciego szwadronu ułanów w Płocku został wyznaczony obecny adiutant pułku, por. Alojzy Prądyński, z pierwszego Korpusu gen. Dowbór-Muśnickiego.

Z przybyciem nowego dowódcy praca nad wykształceniem ochotników wzmogła się bardzo. Oprócz zwykłej musztry i jazdy maneżowej na placu przed koszarami, por. Prądyński wysyłał stale mniej lub więcej liczne podjazdy w okolicę. Celem tych podjazdów było z jednej strony sianie postrachu na rozagitowane masy, z drugiej – nauka w polu. Podjazdy posuwały się tak, jak w sferze nieprzyjacielskiej, to jest mając szpice, strażę przednie i tylne, boczne itd., słowem uczono i przygotowywano ochotników do przyszłej pracy na froncie.

Pod względem umundurowania i broni szwadron był jeszcze w opłakanym stanie. Każdy żołnierz był inaczej ubrany. Uzbrojenie szw[adronu] składało się z kilkudziesięciu karabinów najróżniejszych systemów i kalibrów (z tego kilkanaście odebranych Niemcom). Siodeł była tylko połowa niezbędnej

ilości, a i te, co były, nie nadawały się dla żołnierza, gdyż były to przeważnie angielskie – sportowe. Na takich to angielskich siodłach wyszedł zbiorowy szwadron pod Lwów.

Dzięki jednak zabiegom por. Prądyńskiego delegowani przez niego porucznicy, Wołowski i Bronisław Szalkiewicz, przywieźli z Warszawy, z pozostawionych przez okupantów magazynów, znaczną ilość niemieckich kawaleryjskich sodeł, 2 karabinów, pięć karabinów maszynowych, oraz trochę mundurów i płaszczy (wszystko to niemieckie). Radość z tego powodu zapanowała ogromna. Do karabinów maszynowych wydzielono 40 ludzi, tworząc z nich pluton. Po dokładnym oznajmieniu się z mechanizmem i działaniem pod kierownictwem rotm. Władysława Rozlau (z I-go Korpusu Wschodniego), dowództwo powierzono nad plutonem Juliuszowi Zienkiewiczowi, ochotnikowi, studentowi z Uniwersytetu Warszawskiego. Każdy karabin maszynowy, został umieszczony na dwukołowym wózku, zaprzężonym w jednego konia. Mundury i płaszcze rozdano pomiędzy niezamożnych żołnierzy, a zamożniejsi ubrali się w mundury, uszyte własnym kosztem; wszystkie mundury koloru szarego miały krój ułański, z niebieskimi kołnierzami i mankietami; spodnie ciemno granatowe z podwójnym niebieskim lampasem. Czapki, jak u Dowborczyków, z niebieskim otokiem. Tym sposobem, w krótkim czasie szwadron przybrał wygląd regularnego szwadronu ułanów.

Kiedy zatem szwadron ćwiczył się w sztuce wojennej, w całym kraju – dla pilnowania publicznego porządku, powstała tzw. Milicja Ludowa. Szeregi jej rekrutowały się z różnych elementów, lecz przeważnie z wszelkich szumowin miejskich i wiejskich, dowódcami byli członkowie P.O.W. czyli Polskiej Organizacji Wojskowej, powstałej jeszcze przy okupantach. Jak się później okazało, „Milicja” pod względem duchowym była siostrą bolszewickiej czerwonej armii. Pomimo to przez szereg miesięcy była tolerowaną, a nawet popieraną przez Rząd.

Któregoś dnia listopada został wystany furazer do jednego z okolicznych folwarków dla przywiezienia siana. Najniespodziewaniej służba folwarczna pod przewodnictwem milicjantów rzuca się na ułanów, rozbijają ich, aresztuje i pod eskortą milicji przywozi do Płocka, poczem, po paru godzinach wypuszcza ułanów, zatrzymując jednak broń i konie. Tegoż dnia ułan, wystany na pocztę, wrócił meldując, że milicja zajęła gmach poczty i, grożąc karabinami, nie wpuściła ułana do wnętrza. Dowódca 3-go szwadronu, por. A. Prądyński, człowiek o imponującej postawie i dziwnie donośnym głosem, oburzony do najwyższego stopnia, udał się natychmiast do Komendy milicji, zażądał odesłania zabranych

koni i karabinów oraz zapowiedział, że w razie powtórzenia się podobnych zaczepek ze strony milicji zburzy ich koszary, a ich samych rozpędzi na cztery wiatry. Wystąpienie por. Prądyńskiego było tak stanowcze, że wszystko dostawili do koszar, a następnego dnia komendant milicji osobiście przeprosił dowódcę szwadronu. Od tej chwili Milicja jawnie już nie występowała, pokryjomu jednak prowadziła swą nikczemną wywrotową robotę.

W pierwszej połowie grudnia przybył do Płocka dowódca Rawicz-Dziewulski, przeprowadził przegląd szwadronu, każdego ochotnika wybadał, kilkunastu młodych, którzy wstąpili do szwadronu z ławy szkolnej, odesłał z powrotem do domu, wytłumaczywszy im, iż [będą służyli] Ojczyźnie później, gdy ukończą średnie szkoły. Każdemu ze [zwolnionych] ochotników dowódca pułku kazał wydać zaświadczenie, iż dobrowolnie [nieczytelne] rodziców stawili się na zew Ojczyzny do ciężkiej żołnierskiej służby.

[Dalej tekst ucięty – W tym miejscu była relacja na temat starcia w styczniu 1919 r. pod Kozłowem koło Drobina 3 szwadronu 4 pułku ułanów ze strajkującą służbą folwarczną, czego efektem było kilku zabitych i ogromne wzburzenie ludności⁶]

W końcu stycznia 1919 roku przyszedł rozkaz od Dow. pułku wymarszu do m. Ostrołęki, by tam połączyć się z resztą szwadronu i całym pułkiem iść na front. Pożegnanie ułanów przez Koła Ziemiańskie i Obywatelskie było nacechowane głęboką serdecznością i przy tej okazji został ofiarowany szwadronowi „Sztandar”. Szwadron wyruszył marszem do Kutna, a następnie koleją do Ostrołęki.

Początkowy pobyt w Ostrołęce był okropny. Miasto zniszczone, spalone i prawie że opuszczone przez mieszkańców. Rozlokowano szwadron 3-ci, jak również i inne, w dawnych rosyjskich koszarach, zniszczonych, bez drzwi, szyb i pieców, a mrozy dochodziły do 18 stopni. Radzono sobie, jak można, byle wytrzymać. Były jednak duże braki w ekwipunku i uzbrojeniu szwadronu. Część ułanów jeździła jeszcze na siodłach angielskich; karabiny były niejednolite, różnych systemów i kalibrów.

⁶ Na temat starcia pod Kozłowem w grudniu 1918 r. zob.: M. Macieszyna, *Pamiętnik płocczanki*, oprac. A. M. Stogowska, Płocka 1995, s.410-413; C. Brzeziński, *Zajścia w Kozłowie*, w: *Odgłosy Rewolucji Październikowej na Mazowszu i Podlasiu*, praca zbiorowa, Warszawa 1970, s. 255-257. Niestety, w zasobie Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie nie udało się odnaleźć raportu wojskowego na temat zajść w Kozłowie, o którym wzmiankował Józef Kazimierski (J. Kazimierski, *Materiały archiwalne dotyczące walk rewolucyjnych na Mazowszu i Podlasiu w latach 1918-1920*, w: *Odgłosy Rewolucji Październikowej...*, s. 335).

Starając się temu zaradzić, dowódca szwadronu, por. Chądzyński [błąd, powinno być Prądzyński – A.C.], wysłał ułana-ochotnika, Pawła Krzymowskiego, do Warszawy i Poznania, by wyszukał tam, czego jeszcze było brak. Krzymowski spisał się świetnie i pomimo, że otrzymał na zakupy od por. Prądzyńskiego bardzo małą stosunkowo sumę pieniędzy, wrócił po kilkunastu dniach, przywożąc komplet siodła, jednolite karabiny kawaleryjskie z dużym zapasem amunicji, oraz mundury i płaszcze, które zaraz były przerobione na krój ułański. Wszystkie te rzeczy ułan Krzymowski wydzistał częściowo „gratis” częściowo za pieniądze w Poznaniu ze składów niemieckich dzięki otrzymanemu listowi od dow. pułku do pułkownika W.P. [Bolesława] Sistrzeńcewicza⁷.

Po dwu tygodniowym pobycie w Ostrołęce, ćwicząc się od rana do nocy, cały już pułk przeszedł do Warszawy na telegraficzne wezwanie M.S.W., gdzie został rozlokowany w stajniach wyścigowych na polu Mokotowskim. Po trzech dniach pobytu w stolicy, w dniu 16 lutego 1919 roku wyruszył pułk koleją do stacji Łapy w łomżyńskiej ziemi. W Łapach 3-ci szwadron w składzie 4 oficerów, 130 ułanów i 130 koni został wyznaczony do zajęcia miasta Białego-stoku, w którym pozostawały jeszcze dość znaczne

⁷ Bolesław Bohusz-Sistrzeńcewicz (1869-1940), oficer artylerii armii rosyjskiej, od 09.1917 do 05.1918 w I Korpusie Polskim w Rosji, od 11.1918 w Wojsku Polskim, w 01.-02.1919 dowódca artylerii Armii Wielkopolskiej, mianowany gen. bryg., potem w Poznaniu jako kierownik Centralnych Zakładów Uzbrojenia Zbrojownią Nr 2w Poznaniu, w latach 1924-27 w Ministerstwie Spraw Wojskowych, w 1927 r. przeszedł w stan spoczynku, zmarł w Wilnie w 01.1940.

siły niemieckie. Na skutek jednak uprzedniego układu z pułkownikiem Dziewulskim, Niemcy dobrowolnie oddali miasto, wycofując się w kierunku Ossowca. 3-ci szwadron zajął miasto pod dowództwem pułkownika Rudolfa Bohdana wieczorem dnia 19 lutego 1919 r. Miejscowa ludność (z wyjątkiem żydów) zgotowała szwadronowi gorącą, patriotyczną owację. W przeciągu trzech dni formowała się tu grupa zaniemeńska. Po trzech dniach pobytu w tym mieście szwadron przejechał koleją do stacji Mosty, nad rzeką Niemen. Od tej pory rozpoczęła się ciężka i krwawa praca bojowa. Ziemiaństwo płockie wraz obywatelstwem m. Płocka opiekowało się nadal „swoim szwadronem”, wysyłając na front bardzo obfite upominki, a niejednokrotnie i osobiście odwiedzało ułanów.

Streścić:

Aleksander Jordan

Pułkownik 4-go pułku ułanów Zaniemeńskich

Adam Gorski z Malenia,

porucznik rezerwy, b. wachmistrz z ochotników

3-go szwadronu 4 p. ułanów

Stwierdzam:

Stanisław Rawicz-Dziewulski

Generał był organizator i Dow. 4-go pułku ułanów.

Płock, dn. 20 września 1927 roku

Przygotowali do druku:

Agnieszka Ciechomska

Grzegorz Gołębiowski

RECENZJE

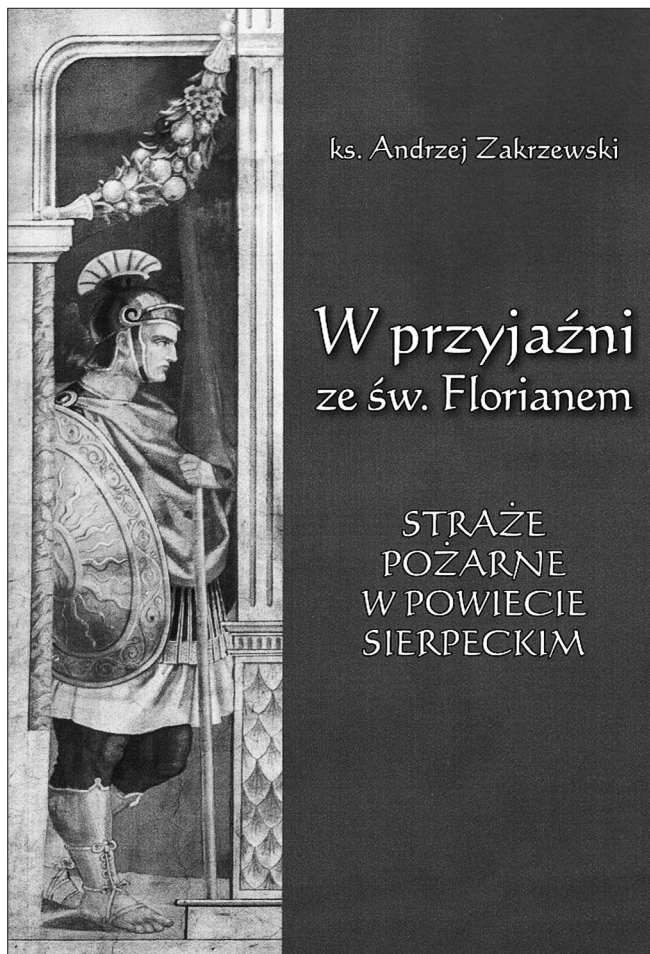
Andrzej Zakrzewski, *W przyjaźni ze św. Florianem. Straże pożarne w powiecie sierpeckim*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2018, ss. 54.

Dokumentowanie historii „małych ojczyzn” wpisuje się w obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W procesie budowania tożsamości narodowej i ochronie pamięci historycznej nie małą rolę odgrywają straże pożarne. Barwna historia poszczególnych jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, jak również Państwowej Straży Pożarnej pokazuje, że biorą one czynny udział w życiu społeczności lokalnych i w ten sposób zaznaczają swoją obecność pisząc złotymi zgłoskami kolejne strony dziejów Najjaśniejszej Rzeczypospolitej. Próbę opisanie działalności straży pożarnej w powiecie sierpeckim podjął Autor recenzowanej publikacji.

Recenzowaną pracę, która składa się z pięciu rozdziałów, poprzedza „Słowo wstępne” Pawła Bogdana Gąsiorowskiego, który zauważa słusznie: „Pamięć o ludziach, którzy z narażeniem zdrowia, a nawet życia, ratowali domostwa, mienie i dobytek swoich bliższych i dalszych sąsiadów nie powinna ulecieć w nicość. Dzieła udokumentowania działalności strażackiej podjął się ks. Andrzej Zakrzewski przez wiele lat opiekujący się strażakami i jak rzadko kto rozumiejący tę organizację i jej członków. Obecnie jest kapłanem strażaków diecezji płockiej. Spod pióra tego kapłana, historyka i strażaka wyszło już kilka publikacji poświęconych strażakom” (s. 7).

Pomocą przy opracowaniu publikacji, jak zaznacza ks. Zakrzewski we „Wprowadzeniu”, okazała się dostępna literatura oraz zbiory własne, gromadzone od lat. „Pomocne okazały się również Protokoły z posiedzeń Zarządów Oddziałów Gminnych. Dużą wartość miały także odpowiedzi na ankietę oraz przeprowadzone wywiady. Dzięki wiadomościom zaczerpniętym z książki Bogdana Gąsiorowskiego – Powiat sierpecki. Przewodnik subiektywny – poznajemy herby miasta Sierpca i poszczególnych gmin, co także wzbogaca naszą wiedzę” (s. 9).

W Rozdziale pierwszym Autor pragnie przypomnieć braci strażackiej historię rodzącego się ruchu strażackiego w Królestwie Polskim i na Północnym Mazowszu. Ochotnicze Straże, początkowo nazywane ogniowe, a następnie pożarne zaczęły powstawać w drugiej połowie XIX w. Należą do najstarszych, a zarazem najbardziej zasłużonych organizacji działających na rzecz społeczeństwa. Początkowo walczyły tylko z klęską pożarów, co było i jest ich podstawowym, statutowym obowiązkiem. W okresie zaborów a także na początku niepodległego

państwa polskiego ochotnicze straże były w mieście, miasteczku czy na wsi często jedyną organizacją inspirującą lokalną społeczność do działalności społecznej, politycznej, kulturalno-oświatowej a często nawet i gospodarczej. Straże pożarne przetrwały wszelkie burze dziejowe i są szkołą jak najlepiej pojętej służby publicznej. Podczas zaborów w strażach kultywowano tradycje niepodległościowe a działalność straży zawsze była i jest przesiąknięta patriotyzmem. W ich szeregach umacnia się i rozwija poświęcenie dla ogółu, a także bezinteresowną troskę o dobro innych. Wśród wielu wymienionych przez ks. Zakrzewskiego straży, w 1900 r. rozpoczęła działalność straż w Sierpcu. Natomiast na Północnym Mazowszu powstały straże, które miały swój początek jako straże folwarczne, m.in. Łukowo (1901), Łysakowo i Dziembakowo (1902), Zagroba (1903), Kacice (1904), Opinogóra i Gulczewo Stare (1905), Winnica (1908), Zawidz 1908 (1907), Grudusk, Góra i Rębowo (1908), Lubowidz, Staroźreby i Strachowo (1909), Bojanowo i Gąsiorowo (1910).

Rozdział drugi stanowi prezentację jednostki, które stanowią ochronę przeciwpożarową powiatu sierpeckiego. Wspomniano w nim o Ochotniczych Strażach Pożarnych, jak również o Państwowej Straży Pożarnej, która powstała w 1951 r. w Sierpcu i prowadzi szeroką działalność, zwłaszcza w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (od 1995 r.). Autor wskazuje, że obecnie na terenie powiatu sierpeckiego działa 61 OSP, skupionych w pięciu Oddziałach gminnych ZOSP RP (Gozdowo – 10 jednostek, Mochowo – 10, Rościszewo – 8, Szczutowo – 5, Zawidz – 13), oraz w jednym Oddziale Miejsko-Gminnym (Sierpc – 15 jednostek). Nie zapomniano o chlubie powiatu sierpeckiego, jaką są orkiestry dęte OSP (Bożewo, Goleszyn, Gozdowo, Łukomie, Mochowo, Sierpc i Zawidz). Orkiestry uświetniają swoimi występami uroczystości strażackie, kościelne i samorządowe. Autor zauważa, że obecnie – dzięki wytrwałej pracy – duże sukcesy odnoszą orkiestry z Gozdowa i Goleszyna.

W rozdziale trzecim nie mogło zabraknąć nawiązania do patrona – św. Floriana, którego szczególnie umiłowali polscy strażacy. Zginął on w czasie prześladowań za cesarza Dioklecjana 4 maja 304 r. w rzece Enns w Lauriacum. Kult Floriana trwa i ciągle się umacnia w Niemczech, Austrii, Polsce, Włoszech, Czechach i na Węgrzech. Pisząc o kulcie św. Floriana w Polsce, ks. Zakrzewski nakreślił kontekst historyczny, który poprzedził sprowadzenie 6 listopada 1184 roku relikwii Floriana do Krakowa. Dla nich to został zbudowany kościół poza murami miasta, na Kleparzu. Głównym fundatorem kościoła był Kazimierz Sprawiedliwy, a kolegiatę św. Floriana konsekrował bp Wincenty Kadłubek w 1216 r. Z czasem jednak kult Floriana przestał się rozwijać. Jako powody Autor podaje: kanonizacja bpa Stanisława ze Szczepanowa oraz pojawienie się innych polskich świętych i błogostawionych, jak św. Jacek, św. Jadwiga, bł. Czesław i bł. Bronisława. Duży wpływ na zahamowanie kultu miało umieszczenie w kalendarzu liturgicznym święta św. Stanisława w dniu 8 maja. Największy upadek kultu spowodowała jednak decyzja bpa Wysza, który w 1396 r. zawęził obchody święta Floriana tylko do samego Krakowa. W diecezji krakowskiej dzień 4 maja był tylko wspomnieniem liturgicznym dnia jego śmierci. Bp Zbigniew Oleśnicki ogłosił w dokumentach synodalnych (1436 r.) Floriana współpatronem Polski, obok św. Wojciecha i św. Stanisława, oraz patronem katedry krakowskiej i całej diecezji.

Zdecydowany wpływ na rozwój kultu miał pożar, który wybuchł w Krakowie 24 kwietnia 1528 r. Ucierpiało wtedy ponad 600 osób. Jak relacjonował

Wojciech Jabłonowski, „Ocalała tylko kolegiata św. Floriana i to w niewytłumaczalny sposób. Jak mówiono, w tym czasie nad świątynią pojawiła się postać św. Floriana, który z naczynia wylewał wodę na palący się kościół. Po tym widzeniu pożarł zgasł” (s. 42). W związku z tym, że Florianowi przypisywano cudowne ocalenie Krakowa, począwszy od XVI w. wszystkie ważne uroczystości kościelne i państwowe rozpoczynały się w kościele św. Floriana, gdzie był początek tzw. drogi królewskiej, która wiodła dalej przez bramę Floriańską, ul. Floriańską, obok kościoła św. Floriana na Kleparzu aż do katedry wawelskiej. Do relikwii Floriana przybywali władcy udając się lub wracając z wypraw wojennych, odbywały się wjazdy koronacyjne i pogrzeby królewskie. W czasach zaborów tzw. droga królewska była wykorzystywana w uroczystościach ingresów biskupów krakowskich.

Warto zauważyć, że wizerunek Floriana ewoluował – od starca, przez – od XIII wieku – młodzieńca, w ciągu wieków zmieniały się też poszczególne elementy jego stroju. Obecnie Florian jest przedstawiany jako rzymski oficer w zbroi, który polewa palącą się budowlę. Z racji na wspomnienie liturgiczne św. Floriana, w dniu 3 i 4 maja (lub najbliższą niedzielę), gromadzą się strażacy na swoją Mszę w parafiach powiatu sierpeckiego, jak: Borkowo, Goleszyn, Sierpc – Fara, Bożewo, Mochowo, Ligowo, Szczutowo, Jeżewo, Sudragi, Rościszewo, Kurowo, Gozdowo, Gójsk, Zawidz. Widocznym znakiem więzi ze św. Florianem są także figurki: Jeżewo – przed kościołem parafialnym i strażnicą w Stropkowie, Mieszaki (par. Borkowo), Białyszewo (par. Goleszyn) oraz przed kościołem w Zawidzu. Przejawem kultu są ornaty z wizerunkiem Świętego w parafiach: Szczutowo, Bożewo, Mochowo, Rościszewo i Gójsk, (parafia Bonisław posiada stułę z podobizną Świętego), a w czterech parafiach znajdują się feretrony św. Floriana (Ligowo, Rościszewo, Gozdowo i Szczutowo). W kościele w Goleszynie znajdziemy obraz św. Floriana autorstwa Bogumiła Kowalskiego z Gdyni (2006), obraz Świętego znajduje się również w sąsiednim Bonisławiu. W kościele szczutowskim znajduje się witraż ze św. Florianem, a par. Borkowo dysponuje chorągwią z jego wizerunkiem. Zawody strażackie o puchar św. Floriana odbywają się z inicjatywy ks. Andrzeja zakrzewskiego w Goleszynie (od 1998 r.).

W rozdziale czwartym Autor nawiązał do tego, co nowe w życiu sierpeckich druhów: do ważnych z punktu widzenia rozwoju duchowego braci druhów Strażackich Zamyśleń Wielkopostnych i Adwentowych. Zamyślenia wielkopostne odbywały się w sierpeckiej Farze w latach 2002-07 w 4. niedzielę

Wielkiego Postu. Uczestniczyli w nich strażacy PSP w Sierpcu i druhowie OSP z powiatu, a od 2005 roku również z Tłuchowa. Obok strażaków obecne były również ich rodziny, władze samorządowe, a nawet sierpecka policja, a spotkania modlitewne uświetniały występy orkiestr strażackich. Natomiast od 2005 roku odbywają się w Tłuchowie zamyślenia adwentowe (2. niedziela Adwentu). W spotkaniach uczestniczą druhowie-ochotnicy z powiatu sierpeckiego i lipnowskiego. Przybywają również delegacje PSP z Lipna i Sierpca. Autor opracowania umieścić w tekście dwie tabele, które ukazują zaangażowanie duchowieństwa (celebransi i kaznodzieje) w „Zamyślenia”. „Obecnie Adwentowe Zamyślenia odbywają się w Tłuchowie, Dzierżeninie, Malużynie, Radzanowie k/Płocka, Dulsku i Strzygach. Natomiast Zamyślenia Wielkopostne gromadzą bracia strażacką w: Węgrze k/Zielonej Ciechanowskiej, Gąbinie, Makowie Maz., Orszymowie, Malużynie, Gralewie, Sońsku i Chrostkowie” (s. 49).

W rozdziale piątym ks. Zakrzewski nawiązał do Symbolicznych Grobów Strażackich, które pojawiły się na naszych cmentarzach. Groby te – według zamysłu ks. Zakrzewskiego – mają jednoczyć strażaków, są wyraźnym świadectwem ich obecności na ziemi sierpeckiej od ponad stu lat, chronią od zapomnienia bohaterskich strażaków, którzy chronili ludzi i ich mienie na terenie powiatu. Są także miejscem zadumy i refleksji, spotkań i modlitwy, zwłaszcza 4 maja i 1 listopada. Pierwszy z nich pojawił się na cmentarzu w Goleszynie (2003), kolejne w: Gozdowie (2006), Boniślawiu (2007), Kurowie (2009), Ligowie, Borkowie, Bożewie i Gójsku (2012).

W Zakończeniu ks. Andrzej Zakrzewski snuje bardzo interesującą refleksję: „Dzieje straży pożarnych powinny zachęcić strażacką młodzież, aby podjęta trud badania historii macierzystych drużyn strażackich. Bo dzięki tym zmaganiom z przeszłością zostanie uratowana pamięć o tak zasłużonej dla Ojczyzny organizacji. Warto również pomyśleć o Powiatowym Konkursie Kronik Strażackich. Taki konkurs zachęciłby druhów do opisywania współczesnych wydarzeń. Dzisiejsze strażackie kroniki, po latach, okażą się bardzo cennym, a czasem jedynym źródłem dla badaczy dziejów ruchu strażackiego na terenie powiatu sierpeckiego” (s. 52).

Bogactwem publikacji jest z pewnością Bibliografia, która zawiera opracowania, wycinki prasowe oraz znajdujące się w Archiwum własnym Autora ankiety i wywiady. Warto też zajrzeć do foto kroniki, zamieszczonej na końcu książki, która obejmuje 36 zdjęć i sprawia, że publikacja przenosi czytelnika do konkretnych miejsc, wydarzeń i pozwala identyfikować straż z konkretnymi osobami/nazwiskami, co posiada niemały walor poznawczy. Na zakończenie warto przywołać słowa z „Przysięgi Strażackiej”, które doskonale obrazują rolę strażaka, zwłaszcza ochotnika, w tworzeniu polskiego dziś: „W pełni świadom obowiązków strażaka – ochotnika, uroczyście przysięgam czynnie uczestniczyć w ochronie przeciwpożarowej majątku narodowego, być zdyscyplinowanym członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej, dbać o jej godność i tradycję, ofiarnym i mężnym w ratowaniu życia ludzkiego i mienia. Przysięgam wiernie służyć Rzeczypospolitej Polskiej”.

Ks. Leszek Smoliński

* * *

Obozowe wspominki 1983-2018 – praca zbiorowa pod redakcją Hanny Kowalskiej to już dziewiąta publikacja dokumentująca dzieje sierpeckiego harcerstwa. Niskonakładowe wydawnictwa trafiają niestety do rąk niewielkiego grona odbiorców, dlatego warto o najnowszej publikacji poinformować szersze grremium, wszak jest to istotny dokument traktujący o historii lokalnej.

Wśród dotychczas wydanych publikacji, których napisania, bądź zredagowania podjęta się zażyczyła i wieloletnia Komendantka Hufca Sierpc, Hanna Kowalska, znalazły się: *X lat Hufcowego Sierpeckiego Kolędowania* (2001), *Jubileusz Stanicy „Nasz Dom” w Słupi* (2002), *O sierpeckim harcerstwie w latach 1913-2004* (2004), *XXX lat z Januszem Korczakiem* (2009), *Bożonarodzeniowe zwyczaje sierpeckich harcerzy* (2010), *Pokłosie jubileuszowego Hufcowego Sierpeckiego Kolędowania* (2011), *Zasługi dla sierpeckiego harcerstwa. Czy dziś o nich pamiętamy?* (2014), *Gawędy o ludziach dobrej woli* (2015).

Hanna Kowalska urodziła się w 1935 roku w podsierpeckim Mieszczku. Po ukończeniu Liceum Pedagogicznego w Płocku, w 1954 roku rozpoczęła pracę zawodową, jednocześnie uzupełniając wykształcenie w Studium Nauczycielskim w Płocku. Następnie studiowała filologię polską na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie w 1972 roku uzyskała tytuł magistra. W 1964 roku podjęła pracę jako polonistka, w Technikum Ekonomicznym w Sierpcu. Po dziesięciu latach przeszła do Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu, gdzie jako nauczycielka języka polskiego pracowała do emerytury. W latach 1987-1992 pełniła funkcję metodyka języka polskiego w Sierpcu i szkołach podległych Delegaturze Kuratorium Oświaty w Płocku. Obszarem życia społecznego, z którym identyfikują ją już kolejne pokolenia sierpczan i nie tylko jest harcerstwo. Stało się ono jej pasją i życiową misją.

Aktywne uczestnictwo we wszystkich przejawach harcerskiego życia, a do tego polonistyczne wykształcenie Hanny Kowalskiej, przełożyło się na powstanie bogatego zbioru publikacji, na czele z ostatnią, poświęconą historii letniej bazy wypoczynkowej Hufca Sierpc, czyli Stanicy Harcerskiej „Nasz Dom” w Słupi. Zaznaczyć należy, że jest to już drugie opracowanie poświęcone dziejom Stanicy. Pierwsze stanowiło podsumowanie dwóch dziesięcioleci jej funkcjonowania.

Mijają właśnie trzy i pół dekady odkąd na piaszczystym terenie gminy Szczutowo, w powiecie sierpeckim, w miejscowości Słupia nad Jeziorem Urszulewskim, stanęły pierwsze obiekty dające początek miejscu tak bardzo drogiemu i bliskiemu sercu każdego harcerza ziemi sierpeckiej, że nazwanego Domem. Ów jubileusz zachęcił autorkę do stworzenia opracowania podsumowującego dotychczasowy etap działalności Stanicy. Oprócz faktów, dat, danych liczbowych o samym obiekcie, książka w dużej mierze składa się ze wspomnień osób z kręgu sierpeckiego harcerstwa, które na przestrzeni lat tworzyły historię tego miejsca.

Publikacja składa się z trzech części. Kolejno opisują one pierwszą dekadę funkcjonowania Stanicy, następnie czasy po transformacji ustrojowej, aż po najnowsze dzieje. Czytelnik odnajdzie tu szczegółowy opis zagospodarowywania terenu, którego największym atutem była lokalizacja nad pięknym jeziorem, pośród sosnowych lasów. Sam obszar wyznaczony dla obozowiska to już nieurodzajny areal

ziemi, którego zadrzewienie i przystosowanie do potrzeb turystycznych zajęło lata i wymagało ogromnego nakładu pracy, finansów, ale także kreatywności kadry harcerskiej.

Decyzja o wybudowaniu bazy letniego wypożyczynku harcerzy zapadła już na początku lat 80. XX wieku. W 1983 roku powstały na terenie Słupi pierwsze, podstawowe obiekty, jak kuchnia z zapleczem magazynowym, sanitariaty, wiata stołówkowa, harcówka. Wraz z upływem kolejnych lat Stanica nieustannie była rozbudowywana, modernizowana, zyskała także solidną bazę sportową w postaci boisk do piłki nożnej, siatkówki, koszykówki, badmintonu, ringo, a także własnego, strzeżonego kąpieliska. Oprócz obiektów stałych, teren Stanicy to także pola namiotowe oraz krąg ogniskowy, gdzie odbywają się wieczorne śpiewy i pogadanki. Na przestrzeni 35 lat na letnich turnusach wypoczywały tysiące dzieci i młodzieży nie tylko z Mazowsza, ale całej Polski, a także zagraniczni goście. Nawiązywały się tu przyjaźnie, wakacyjne miłości, a przygotowywanym zabawom i harcerskim rywalizacjom towarzyszył dreszczyk sportowych emocji.

W książce ukazano także trudne momenty funkcjonowania Stanicy, jak ten, gdy ważyły się jej losy w wyniku roszczeń spadkobierców byłego właściciela gruntu. Sprawa ta rozpatrywana była przez sądy od 1992 roku, a ostateczny wyrok, oddalający skargę spadkobierców zapadł dopiero w 2001 roku. Kolejne kłopoty to drastyczne obcięcie etatów obozowej kadry, zarówno osób bezpośrednio zarządzających obozowiskiem, jak i wychowawców.

Dane na temat historii Stanicy, które zebrała Hanna Kowalska, uzupełnione zostały o wspomnienia osób, które bezpośrednio pracowały przy organizacji obozów lub je wizytowały. Są to m.in. Zofia Gajda-Kamińska – komendantka Hufca ZHP Sierpc w latach 1976-1984, harcmistrz Andrzej Markowski – Komendant Chorągwi Płockiej ZHP w latach 1979-1984, Zenon Kupniewski – prezes Kręgu Przyjaciół Sierpeckiego Harcerstwa, dr Henryka Piekarska – Naczelnik Urzędu Skarbowego w Sierpcu w latach 1991-2014 i wieloletnia Przewodnicząca sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, harcmistrz Grzegorz Woźniak – Komendant Chorągwi Mazowieckiej ZHP w latach 1984-2010. Wypowiedzieli się też kwatermistrzowie Hufca Sierpc: Marek Iwiński (kwatermistrz w latach 1988-2004), Jadwiga Lisicka (kwatermistrz od 2004 r.) oraz komendanci obozów w Słupi – Dorota Cendrowska, Grażyna Krawczyńska, Sławomir Szatkucki, Dariusz Rybacki, Katarzyna Kordulasińska, Lidia Malinowska, Anna Bednarska i inni.

Sporo miejsca poświęcono także wspomnieniom samych uczestników harcerskich wakacji, dla których był to czas wytchnienia od obowiązków szkolnych, a jednocześnie nauka nowych umiejętności, zwłaszcza społecznych, kształtujących charakter i wzajemne relacje w grupie.

Stanica „Nasz Dom” swoje funkcjonowanie w dużej mierze zawdzięcza sponsorom. Poświęcono im w książce osobne rozdziały. Mowa tu o władzach samorządowych dofinansowujących wypoczynek dzieci, jak i o firmach oraz osobach prywatnych, które czują potrzebę dzielenia się środkami finansowymi, doceniając rolę harcerskiego wychowania. Wymienione zostały także osoby i instytucje kulturalno-oświatowe z terenu Sierpca współpracujące na przestrzeni lat z Hufcem ZHP Sierpc.

Opisane w jubileuszowej publikacji formy pracy z młodzieżą, poszczególne programy, które zrealizowane zostały podczas letnich wycieczek, stanowią dla czytelnika inspirację do zorganizowania podobnych inicjatyw w swoim środowisku.

Osobne miejsce w książce zajmują wspomnienia o niezwykłych osobach, które wniosły wiele pozytywnych momentów w obozowe życie.

Walorem publikacji jest duża ilość fotografii. Są one solidnie opisane, zawierają datę, nazwę wydarzenia oraz nazwiska znajdujących się na nich osób. Oko wielbiciela historii szczególnie cieszą najstarsze, czarno-białe fotografie. To na nich najbardziej widać, ile pracy zostało włożone w zagospodarowanie obozowego terenu, który pierwotnie był jedynie piaszczystą przestrzenią, a dziś jest oazą zieleni, z wieloma nasadzeniami i przyjemnie zacienionymi miejscami.

Część opisowa, zawierająca informacje o historii Stanicy „Nasz Dom” nie zawiera przypisów i oparta została prawdopodobnie na dokumentach z archiwum Hufca ZHP Sierpc, co powinno być zaznaczone we wstępie.

Skoro książka stanowić ma monograficzne ujęcie zagadnienia, zabrakło w niej odniesień do sierpeckiej prasy, w której wielokrotnie pojawiały się artykuły opisujące harcerskie inicjatywy. Przydałby się bibliograficzny wykaz wszystkich tekstów, które dotyczą dziejów Stanicy „Nasz Dom”. Wartość książki podniosłyby także biogramy osób, które szczególnie angażowały się w harcerskie życie na przestrzeni omawianych trzydziestu pięciu lat, a także indeks osobowy.

Mam też uwagę odnośnie okładki. Stanowi ją zdjęcie, które przed trzema laty ozdobiło inne wydawnictwo dokumentujące harcerskie dzieje, mianowicie *Gawędy o ludziach dobrej woli*, także

autorstwa Hanny Kowalskiej (Sierpc 2015). Zgromadzone w najnowszej książce, bogaty materiał fotograficzny, mógł być dla twórców doskonałą inspiracją do stworzenia na okładce na przykład kompilacji archiwalnych zdjęć. Szkoda, że tak się nie stało, bo sama oprawa zasługuje tu na uznanie – książka jest szyta, a okładka sztywna i lakierowana, co gwarantuje tomowi o wiele dłuższą żywotność. Zresztą solidna strona edytorska to już zasługa wydawcy, którym jest sierpecka „Drukarnia”.

Omawiana publikacja stanowi miłą pamiątkę dla osób, które choć raz odwiedziły Stanicę harcerską

„Nasz Dom” w Słupi. Dla badaczy lokalnej historii to też ważna część materiału, z którego w przyszłości stworzyć można solidną monografię sierpeckiego harcerstwa. Hanna Kowalska swoją dziewiątą już publikacją zasłużyła na słowa uznania za dostrzeżenie potrzeby opisywania i wydawania tego typu opracowań, które, jeśli tylko znajdzie się osoba z powołaniem do dokumentowania dziejów, z pewnością ułatwią proces jeszcze dogłębniejszego zbadania materiału.

Magdalena Staniszevska

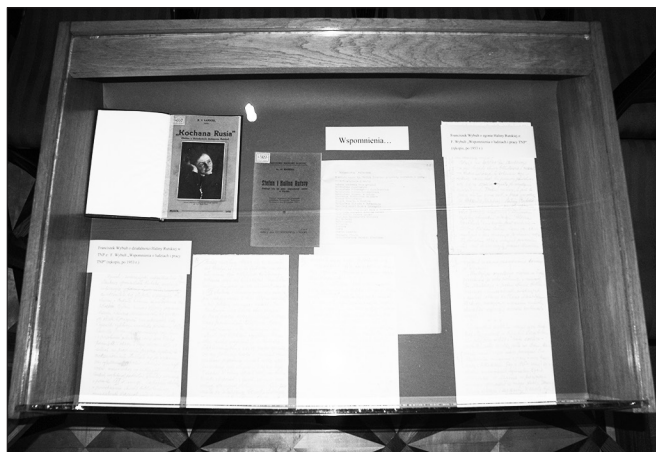
150. ROCZNICA URODZIN HALINY RUTSKIEJ. ZASŁUŻYŁA NA DOBRĄ PAMIĘĆ...

W dniu 4 października br. odbyła się w Towarzystwie Naukowym Płockim prelekcja „Halina z Horodyskich Rutska (1868–1932), zasłużona dla kultury Płocka w 150. rocznicę urodzin”, którą wygłosiła Ewa Horodyska-Gizińska, krewna Rutskiej, członek TNP. Spotkanie otworzył wiceprezes TNP ks. prof. Daniel Brzeziński.

Halina z Horodyskich Rutska to jedna z najbardziej zasłużonych kobiet dla Płocka. Urodziła się na Podolu. W 1887 r. poślubiła pochodzącego z Wileńszczyzny Stefana Rutskiego, późniejszego nauczyciela przedmiotów humanistycznych w Gimnazjum Gubernialnym (obecnie „Małchowianka”), pierwszego dyrektora utworzonego w 1919 r. Archiwum Państwowego w Płocku. Obydwoje do końca życia w 1932 r. mieszkali i działali w tym mieście.

Ewa Horodyska-Gizińska, starannie przygotowana, zaprezentowała dotąd mało znane fakty z życia Haliny Rutskiej i jej rodziny. Wyeksponowała dwie największe zasługi Rutskiej – przejmowanie skępskiego księgozbioru Zielińskich od 1904 r. i tworzenie wraz z mężem od podstaw Biblioteki im. Zielińskich oraz organizowanie muzeum przy Towarzystwie Naukowym Płockim. Całość wykładu ilustrowana była slajdami obrazującymi zasługi Rutskiej dla tych instytucji. Wydana została też przez Ewę Horodyską-Gizińską broszura poświęcona Halinie Rutskiej i jej mężowi ozdobiona zdjęciami.

Przez 25 lat Rutska pełniła obowiązki bibliotekarki, katalogowała i wypożyczała książki. Dzięki jej

Fragment wystawy poświęconej Halinie Rutskiej ze zbiorów Biblioteki im. Zielińskich TNP
Fot. Maciej Wróbel

Ewa Horodyska-Gizińska wygłasza prelekcję w Sali konferencyjnej TNP

Fot. Maciej Wróbel

zapobiegliwości księgozbiór rozrósł się z 18 do 50 tysięcy woluminów. Największą jednak zasługą Rutskiej było zorganizowanie muzeum, które otwarte zostało pod nazwą Muzeum Mazowsza Płockiego w 1912 r. Muzeum szybko stało się jedną z wiodących polskich placówek kulturalnych odwiedzanych przez uczonych z kraju, liczne wycieczki i osoby indywidualne. Zwiedzający mogli oglądać meble, sztukę użytkową, obrazy, biżuterię, tkaniny, broń i wiele innych przedmiotów. W 1930 r. Towarzystwo zakupiło dom „Pod Opatrznością” dla stale przybywających eksponatów. Obecnie zbiory muzealne TNP znajdują się w Muzeum Mazowieckim. Przejęte zostały w grudniu 1949 r. na podstawie rozporządzenia ministerialnego. Przetrwwały trzy wojny, by zostać upaństwowionymi w latach stalinizmu. Fakt ten mocno podkreślił obecny na spotkaniu ks. prof. Michał Grzybowski. Apelował, by pracownicy Muzeum Mazowieckiego pamiętali, że to Halina Rutska swoją pracą

i determinacją stworzyła podwaliny tej instytucji. A my dodajmy, że „duch Haliny Rutskiej, wciąż mieszka pośród zbiorów ekspozycji historyczno-regionalnej „X Wieków Płocka”.

Prelekcji towarzyszyła wystawa poświęcona pamiątkom zachowanym po Rutskiej, zorganizowana przez Bibliotekę im. Zielińskich TNP. Szkoda, że wystawa była bardzo ograniczona pod względem eksponatów i czasu jej trwania (tylko tydzień).

Godnie wpisało się w 150. rocznicę urodzin Haliny Rutskiej Stowarzyszenie „Starówka Płocka”, które

dokonało renowacji grobowca rodzinnego Rutskich znajdującego się na cmentarzu parafii św. Bartłomieja w Płocku.

Dobrze się stało, że Ewa Horodyska-Gizińska pamiętała o rocznicy urodzin tej „drobnej, niewysokiej kobiety mającej niespożyte siły i chęć do bezinteresownego działania”. Być może ta rocznica przeszłaby niezauważona w instytucjach, które Halinie Rutskiej tyle zawdzięczają.

Barbara Konarska-Pabiniak

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 X – 31 XII 2017 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **BZIUK, Justyna.**: Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 X – 31 XII 2016 r. / oprac. Justyna Bziuk, Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 55-71

Czasopisma regionalne

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2017, [R.10], nr wrzesień-październik, listopad-grudzień. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2017. – Niereg.

3. **Auto** Kurier Płock i region: informator motoryzacyjno-reklamowy. – 2017, [R.18], nr 10(472)-12(474). – Płock: [b.w.], 2017. – Mies.

4. **Biezuńskie** Zeszyty Historyczne / [Przewod. kolegium red. Wiktor Mieszkowski]. – Nr 31(2017). – Biezuń: Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu, Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2017. – Rocz. – ISSN 1231-0212

5. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2017, [R.7], Wydanie Świąteczne Boże Narodzenie. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2017. – Niereg. – ISSN 2084-0896

6. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2017, [R.27], nr 4(133). – Płock: OIL, 2017. – Kwart. – ISSN 1509-0051

7. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglińska, Katarzyna Kozakowska. – 2017, nr 3, 4. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2017. – Kwart.

8. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2017, [R.12], nr [3]/45. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2017. – ISSN 1734-6935; Od numeru [2]/44 zmiana numeracji na ciągłą oraz dodatkowo nowy podtytuł: Secesja, Art Déco, Regionalizm

9. **Biuletyn** Obserwatorium Integracji Społecznej / Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. – 2017, nr 2. – Warszawa: MCPS Wydział ds. Badań Społecznych, 2017. – Półroc. – ISBN 2083-8883; Tyt. dod.: Analiza usług społecznych na Mazowszu

10. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2017, nr 83-87. – Płock: Wisła Płock S.A., 2017. – Niereg.

11. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2017, [R.22], nr 4. – Gąbin: UMiG, 2017. – Kwart. – ISSN 2354-0222

12. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2017, [R.1], nr 6-11. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2017. – Dwutyg.

13. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2017, [R.4], nr [10](39)-[12](41). – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2017. – Niereg. – ISSN 2544-476X; od numeru 7 zmiana nazwy z eWyszogrod.pl Extra na eWyszogrod.pl.; od numeru [11](40) nowy ISSN

14. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2017, [R. 4], nr [2]: październik, nr [3]: listopad/grudzień, nr [4]: grudzień. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2017. – Niereg. – ISSN 2391-4629

15. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2017, [R.23], nr 2(68). – Łąck: UG, 2017. – Niereg. – ISSN 2299-0372

16. **Gazeta** Samorządność / red. nac. Paweł Dąbrowski. – 2017,

nr 29. – Warszawa: MPG Media, 2017. – Niereg. – ISSN 2299-7008

Gazeta bezpłatna.

17. **Gazeta** Samorządowa Gminy Bodzanów / red. zespół. – 2017, [R.3], nr grudzień. – Bodzanów: Urząd Gminy Bodzanów, 2017. – Niereg.

18. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2017, nr 229-302. – Warszawa: Agora SA, 2017. – Dz. – ISSN 0860-908X Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

19. **Głos** Słupna: Biuletyn Gminy Słupno / red. zespół. – 2017, [R.13], nr 18(53)-19(54). – Słupno: UG, 2017. – Niereg.

20. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2017. R. 94, nr 39-52. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2017. – Tyg. – ISSN 0137-7604 Zawiera dod. „Gość Płocki”.

21. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2017, nr 4(290). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2017. – Kwart. – ISSN 1643-7446

22. **Informacje** SUTW w Płocku / red. zespół. – zeszyt 13 2017/2018. – Płock: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2017. – Rocz.

23. **Informacje** z Gostynina: czasopismo Inicjatywy dla Gostynina / [Inicjatywa dla Gostynina]. – 2017, [R.4], nr 22-23. – Gostynin: Agnieszka Korajczyk-Szyperska, 2017. – Niereg. – ISSN 2353-6497

24. **Informator** Gminy Mochowo: Biuletyn Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2017, [R.3], nr 4. – Mochowo: Urząd Gminy, 2017. – Rocz.

25. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2017, [R.1], nr [1]-2. – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2017. – Mies.

26. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2017, nr 10-12. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2017. – Mies. ISSN 1732-4556

Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

27. **Kontakt**: Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / Andrzej Samoraj. – 2017, [R.23], nr 95(grudzień). – Drobin: UMiG, 2017. – Kwart. – ISSN 1730-8208

28. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2017, [R.9], nr 40-52. – Sierpc: Media Serwis, 2017. – Tyg. – ISSN 2080-1556

29. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus łączyca, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2017, [R.9], nr 430-441. – Kutno: „IME-DIA”, 2017. – Tyg. – ISSN 2080-2269

30. **M 4**: Międzyosiedlowy Magazyn Mieszkańców Płocka: Śródmieście, Tysiąclecia, Skarpa, Międzytorze, Podolszyce / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2017, [R.6], nr 2(28). – Płock: Wydawnictwo Marow Jan B. Nycek, 2017. – Niereg.

31. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2017, [R.59], 9/10-11/12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2017. – Mies. – ISSN 0209-3103

32. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwójnych. – 2017, R. 15, nr 3(64-65)-4(66-67). – Brudzeń Duży: TPGB, 2017. – Kwart. – ISSN 1642-9214

33. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2017, R. 14,

- nr 6. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2017. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
- 34. Mazowsze:** Studia Regionalne / red. nac. Adriana Barbara Cieślak. – 2017, nr 22, 23. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2017. – Niereg. – ISSN 1689-4774
- 35. Meritum:** Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2017, nr 4. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2017. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 36. Merkurj /** red. zespół. – 2017, nr 18-19. – Płock: Zespół Szkół Ekonomiczno-Kupieckich im. Ludwika Krzywickiego, 2017. – Niereg.
- 37. Miasto Płock i okolice:** bezpłatne pismo informacyjno-promocyjne / red. nac. Tomasz Krajewski. – 2017, R.9, nr 49. – Płock: Wydawnictwo TOM-PRESS, 2017. – Niereg.
- 38. MiastO!Żyje:** płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2017, [R.6], nr 10-12 + Informator Społeczny Płock 2017: Nowe bulwary wiślane, 66,5 mln zł z UE. – Płock: Urząd Miasta, 2017. – Mies.
- 39. Miejski Zeszyt Statystyczny /** przyg. w Referacie Strategii i Planowania w składzie: Małgorzata Kansy, Maria Sierandt, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – 2017, nr 24. – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, 2017. – Rocz. – ISSN 2080-8372
- 40. Miesięcznik Pasternki Płocki:** organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2017, nr [R.102(112)], nr 10-12. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2017. Mies. – ISSN 0209-3642
- 41. Moda na Mazowsze /** współpraca – redakcja Magazynu Świat, Podróże, Kultura: M. Walusiak, J. A. Kwiatkowski, M. Gospodarek. – 2017, nr 09. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2017. – Niereg.
Egzemplarz bezpłatny
- 42. Nasz Gostynin:** biuletyn miejski / red. nac. Maria Ziętek. – 2017, [R.6], nr 4(35). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Rozwoju Miasta, Promocji i Ochrony Zdrowia 2017. – Kwart. – ISSN 2081-4364
- 43. Nasz Płock:** bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2017, [R.14], nr 6(118). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2017. – Niereg. – ISSN 1731-5484
- 44. Nasz Sierpc:** biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2017, nr 1-3. – Sierpc: Urząd Miasta, 2017. – Kwart.
- 45. Nasza Gmina:** informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2017, [R.7], nr 4. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2017. – Kwart.
- 46. Nasza Gmina Nasze Miejsce:** miesięcznik wydawany przez Gminę Mała Wieś. – 2017, [R.6], nr 15(grudzień). – Mała Wieś: [Gmina Mała Wieś], 2017. – Niereg.
- 47. Nasza Gmina Radzanowo:** monitor samorządowy gminy Radzanowo / red. zespół. – 2017, [R.7], nr 21-22. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2017. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 48. Nasze Korzenie:** półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2017, [R.7], nr 13. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2017. – Półrocz. – ISSN 2084-2600
- 49. Notatki Płockie:** kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2017, [R. 61], nr 4/253. – Płock: TNP, 2017. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 50. Panorama Mazowsza Płockiego:** magazyn publicystyczno-społeczny / red. Jacek Dąbrowski. – 2017, [R.2], nr 11-12(13). – Płock: Agencja Reklamowa „PAVO”, 2017. – Niereg.
- 51. PetroNews /** red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2017, [R.5], nr 19-24. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2017. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863.
- 52. Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=** Long-Term Care Nursing: kwartalnik międzynarodowy / [red. nac. Mariola Głowacka]. – 2017, [R.2], nr 04. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2017. – Kwart. – ISSN 2450-8624 – Streszcz. w jęz. ang.
- 53. Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny:** Archiwum Państwowe w Płocku; [red. nac. Tomasz Piekarski]. – T. 9(2017). – Płock: AP, 2017. – Rocz. – ISSN 1426-4684
- 54. Portret województwa mazowieckiego w 2016 r. /** [Oprac. publikacji Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych; pod kier. Tomasza Zegara]. – Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie: 2017. – 76 s.: il., mapy, wykry.; 24 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne ISSN 1899-5039)
- 55. Praca i Rozwój:** Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. nac. Krzysztof Buczkowski. – 2017, [R.1], nr 4(4). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2017. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
- 56. Razem:** magazyn wewnętrzny Grupy ORLEN. – 2017, [R.4], nr 10-12. – Płock: PKN ORLEN SA, 2017. – Mies.
- 57. Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu /** [red. Jan Rzeszotański, Ewa D. Rutkowska, Robert Piotrowski]. – T.8(2017). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2017. – Rocz. – ISSN 2084-2732
- 58. Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2017 /** [przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2017, [R. 18] (2017). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2017. – 381 s., [1] s. tabl.: tab. kolor.; 24 cm. – ISSN 1509-9652
Statistical Yearbook Mazowieckie Voivodship 2017 – Tekst równol. pol.-ang.
- 59. Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego** [red. nac. Andrzej Kansy]. – T.9 (2017). – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2017. – Rocz. – ISSN 0860-5637
- 60. Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2016 r. =** Labour market in mazowieckie voivodship in 2016 / [red. główny Barbara Czerwińska-Jędrusiak]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2017. – 141, [3] s.; 11 k. tabl.; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne ISSN 1643-5834
Tyt. równol.: Labour market in mazowieckie voivodship in 2016
- 61. Słowo Gozdowa:** biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2017, [R.20], nr 4(71). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2017. – Kwart. – ISSN 1896-172X
- 62. Słubicki Biuletyn Informacyjny /** red. nac. Renata Maślanka. – 2017, [R.3], nr 3-4(11,12). – Słubice: Gmina Słubice, 2017. – Kwart.
- 63. Społeczeństwo, Edukacja, Język =** Society, Education, Language: zeszyty naukowe PWSZ w Płocku / [red. nac. Jacek Piekarski]. – T. 6 (2017). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2017. – Półrocz. – ISSN 2353-1266
Tyt. okł.: SEJ. Od nr 5/2017 wychodzi jako SEJ Społeczeństwo, Edukacja, Język - półrocznik Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku; kontynuacja Zeszytów Naukowych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku: Społeczeństwo, Edukacja, Język.
- 64. Spotkanie /** red. zespół. – 2017, [R.12], nr 10-12. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2017. – Mies.
- 65. Stanisławówka:** biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2017, nr 34-44. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2017. – Tyg.
- 66. Studia Mazowieckie /** red. nac. Adam Koseski. – R. 12/26(2017), nr 4. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Ciechanów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2017. – Kwart. – ISSN 1231-2797
- 67. Sursum Corda:** wydanie powołaniowe / red. Łukasz Kiciński. – 2016/2017. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2017. – Niereg.

- 68. Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2017, [R. 45], nr 40-51/52. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2017. – Tyg. – ISSN 0208-6972
- 69. U Świętego Marcina**: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Jakub Siwek. – 2017, [R.8], nr 1-2. – Słupno: Parafia św. Marcina, 2017. – Mies.
- 70. W Duchu i Prawdzie**: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2017, R.24, nr 5(251)-6(252). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2017. – Mies. – ISSN 1425-4727
- 71. W Promieniach Miłosierdzia**: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. zespol. – 2017, R.7, nr 9/10(76/77)-11/12(78/79). – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2017. – Mies. – ISSN 2083-411X
- 72. Wiadomości Parafialne (Płock)**: Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2017, [R.5], nr 40(218)-53(231). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2017. – Tyg.
- 73. Wieś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nac. Wojciech Asiński. – 2017, nr 10-12. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2017. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 74. Wieści Gminne (Bielsk)**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2017, [R.11], nr 43(4)-44(5). – Bielsk: Urząd Gminy, 2017. – Niereg.
- 75. Wieści Muzealne**: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespol. – 2017, [R.6], nr 2(12). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2017. – Półroc. – ISSN 2299937X
76. Wieści znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Monika Deja. – 2017, [R.24], nr 101-102. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziar-no”, 2017. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 77. Województwo mazowieckie 2017**: podregiony, powiaty, gminy / Urząd Statystyczny; [Przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2017, [R. 13](2017). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2017. – 504 s., [2] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Roc. – ISSN 1732-9736
- Mazowieckie voivodship: subregions, powiats, gminas. – Tekst równol. pol.-ang.
- 78. Z Serca Polski**: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Paweł Burlewicz. – 2017, nr 10(10)-12(12). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2017. – Mies. – ISSN 2543-6902
- 79. Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2017, [R. 24], nr IV (242). – Płock: Studio „Bis”, 2017. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 80. Zeszyty Jagiellońskie**: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2017, [R.17], nr 117-121. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2017. – Niereg. 1. Płock – media – 21 w.
- 81. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku**. Nauki Ekonomiczne / = Economic Sciences; [red. nac. Jacek Grzywacz]. – T. 26 (2017). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2017. – Półroc. – ISSN 1644-888X

Poszczególne okręgi i miejscowości

Gostynin

- 82. CHUDZYŃSKI, Marian.**: Życie gospodarcze i kulturalne w powiecie gostynińskim w okresie międzywojennym (1918-1939) / Marian Chudzyński. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 204-234, il. Streszcz. w jęz. ang.

Płock

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Straż Obywatelska w Płocku i powiecie płockim w 1920 r. = poz. 136
- 83. GRAŻUL-LUFT, Agnieszka.**: Płock miastem uniwersyteckim w świetle strategii rozwoju miasta Płocka na lata 2018-2030 /

Agnieszka Grażul-Luft, Maciej Słodki. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 17-32, il.

Streszcz. w jęz. ang.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Jaki jest ten nasz Płock? = poz. 208

— ORŁOWSKA, Milena.: Remont al. Kilińskiego... = poz. 146

84. RAKOWSKI, Witold.: Wpływ przyrostu naturalnego i salda migracji stałych ludności na wzrost liczby mieszkańców Płocka w latach 1946-2015 / Witold Rakowski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 54-76, il.

Streszcz. w jęz. ang.

— TYBURA, Joanna.: Budżet obywatelski oceniamy na plus = poz. 235

— TYBURA, Joanna.: Nie chcemy wyprowadzać się z Płocka = poz. 210

— TYBURA, Joanna.: Zieleń i czerwoniaki: jak je oceniamy = poz. 124

— TYBURA, Joanna.: Znajomi mówią, że lubią wracać do Płocka = poz. 212

Sierpc

85. Kalendarium 2017 r. // Nasz Sierpc. – 2017, nr 1-3, s. 42-47 Wybrane wydarzenia z 2017 roku mające miejsce w Sierpcu.

86. SK.: Rozmowa z Pawłem Grabowskim: wizja radnego / SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 41, s. 6, il.

Biografie. Pamiętniki. Wspomnienia

Barciś, Artur

— MAT.: Artur Barciś w Sierpcu = poz. 263

Bonisławska, Agnieszka

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Gucci, Prada, Versace i Bonisławska! = poz. 163

Broniewska, Wanda

— CZAPCZYK, Paweł.: Miłość, komunizm i wódka = poz. 296

Broniewski, Władysław

— CZAPCZYK, Paweł.: Miłość, komunizm i wódka = poz. 296

87. JASKULSKA, Renata.: Jeszcze będą ze mnie ludzie: rozmowa, której nie było / Renata Jaskulska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. Magazyn Płocki, s. 8-9, il.

Artykuł w formie wywiadu z Władysławem Broniewskim z okazji 120. rocznicy urodzin poety, przygotowany na podstawie tekstów z „Pamiętnika”, „Publicystyki” oraz książki „Broniewski w potrzasku uczuć”.

88. KIJOWSKI, Maciej.: Władysław Broniewski wobec ustroju państwa / Maciej Kijowski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 634-657

Streszcz. w jęz. ang.

89. WANECKI, Jarosław.: Broniewski i Płock / Jarosław Waneccki. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. Magazyn Płocki, s. 9

120. rocznica urodzin poety.

Chrostowska, Wanda

— SZATKOWSKA, Lena.: Pół wieku przyjaźni z Melpomeną = poz. 317

Ciołek, Erazm (bp)

90. BRZOZOWSKA, Ałta.: Biskup płocki Erazm Ciołek (1474-1522) / Ałta Brzozowska. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, cop. 2017. – 433 s., [7] s. tabl. kolor.; 24 cm.

Na książce błędny zapis ISBN. – Bibliogr. s. 395-417. Indeks. ISBN 97883-242-3148-5 – ISBN 97883-242-3267-3 (e-ISBN)

Domagała, Jarosław

91. **DOMAGAŁA, Jarosław.**: Czy warto uczyć się muzyki / Jarosław Domagała; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 49, s. 18, il.

Rozmowa z Jarosławem Domagałą – dyrektorem szkoły muzycznej, pianistą, autorem publikacji naukowych.

Drętkiewicz, Andrzej

92. **BIAŁECKA, Małgorzata.**: Mocarz ducha: [Andrzej Drętkiewicz we wspomnieniach] / Małgorzata Białecka, Milena Gurda-Jaroszewska; [redakcja Joanna Kościelska-Krawczyk]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2017. – 255 s.: il.; 24 cm. – ISBN 978-83-88028-90-8

93. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Po prostu dobry człowiek: Mocarz ducha / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 239, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: Mocarz ducha: Andrzej Drętkiewicz we wspomnieniach / Małgorzata Białecka, Milena Gurda-Jaroszewska. – Płock, 2017.

94. **SZATKOWSKA, Lena.**: Andrzeja Drętkiewicza portret ze wspomnień / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 43, s. 10, il.

Zawiera rec. książki: „Mocarz ducha” / Małgorzata Białecka, Milena Gurda-Jaroszewska. – Płock, 2017.

Franke-Chrustowska, Ewa

95. **FRANKE-CHRUSTOWSKA, Ewa.**: Pierniki z pasją... / Ewa Franke-Chrustowska; rozm. przepr. Marta Michalak. // Wieś Mazowiecka. – 2017, nr 12, s. 19, il.

Rozmowa z producentką pierników z Łącka – E. Franke-Chrustowską.

Gawarecki, Wincenty Hipolit

96. **ŻMUDA, Wiesław.**: Wincenty Hipolit Gawarecki (1788-1852) / Wiesław Żmuda. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – 2017, nr 31, s. 148-155

Gelinek, Kazimierz

97. **ORŁOWSKA, Milena.**: Irracjonalna oaza na Saharze zła: niezwykle losy Kazimierza Gelineka / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 262, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Głóskowski, Przemysław

98. **MARCINIAK, Jola.**: Najlepszy katorżnik w Polsce: jak Przemek Głóskowski został strażakiem / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 51/52, s. 25, il.

Jóźwiak, Janina

99. **Patronka** Szkoły Podstawowej w Cieślach / oprac. Stanisława Tworek, Martyna Rutkowska. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodanów. – 2017, nr grudzień, s. 13-16, il.

Nadanie szkole imienia Janiny Jóźwiak – profesor nauk ekonomicznych.

Kamiński, Krzysztof

100. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Dwie nagrody od studentów / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2017, nr 269, s. 11, il.

Dr Krzysztof Kamiński, wykładowca Politechniki Warszawskiej w Płocku, na Wydziale Budownictwa, laureat nagrody „Złota Kreda”.

Kępczyński, Dariusz

101. **KĘPCZYŃSKI, Dariusz.**: Samorząd jest częścią mojej osobowości / Dariusz Kępczyński; rozm. przepr. Andrzej Wiśniewski. // Głos Słupna. – 2017, nr 18(53), s. 5, il.

Rozmowa z Dariuszem Kępczyńskim, przewodniczącym Rady Gminy w Słupnie.

Koszewski, Jacek

102. **MARCINIAK, Jola.**: Pół wieku na scenie: płocka muzyka i muzycy we wspomnieniach Jacka Koszewskiego / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 48, s. 18, il.

Król, Tadeusz (ks.)

103. **SEWERYNIAK, Henryk.**: By dobrze Ci było wśród nas / Henryk Seweryniak. // Gość Niedzielny. – 2017, nr 51-52, dod. Gość Płocki, nr 51-52/491-492, s. IV-V, il.

30. rocznica śmierci ks. Tadeusz Króla.

Królikowska, Katarzyna

104. **KRÓLIKOWSKA, Katarzyna.**: Bieg na 10. urodziny / Katarzyna Królikowska; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 245, dod. Magazyn Płocki, s. 2, il.

Katarzyna Królikowska z Płockiego Stowarzyszenia „Amazonki”, uczestniczka Biegu Kobiet - Zawsze Pier(w)si w Warszawie.

Kwiatkowski, Piotr

105. **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Przegrał, ale wygrał: a wszystko przez disco polo / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 46, s. 19, il.

Przebieg kariery wokalne Piotra Kwiatkowskiego.

Lajourdie, Jan Marek

106. **PIEKARSKI, Tomasz.**: Miłośnik Wisły z Francji: Jan Marek Lajourdie (1797-1881) / Tomasz Piekarski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny. – T.9 (2017), s. 50-56 – Streszcz. w jęz. ang.

Maria Faustyna Kowalska, św.

— SZWEDA, Piotr: Dotyk cierpienia = poz. 332

Milewski, Mirosław

107. **MILEWSKI, Mirosław.**: Dziś Jezus miałby konto na Twitterze / Mirosław Milewski; rozm. przepr. Michał Bondyra. // KNC Króluj Nam Chryste. – 2017, nr 12, s. 21-23, il. // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 2017, nr 10, s. 1099-1104

Rozmowa z biskupem pomocniczym diecezji płockiej.

108. **MILEWSKI, Mirosław.**: Trzeba wierzyć, że ta droga ma sens: rozmowa Mazurka / Mirosław Milewski; rozm. przepr. Robert Mazurek. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 218, s. A34-A35, il.

Mirosław Milewski – biskup pomocniczy diecezji płockiej.

Pawłowski, Tomasz

— SZATKOWSKA, Lena.: Pół wieku przyjaźni z Melpomeną = poz. 317

Piechowski, Mateusz

109. **PIECHOWSKI, Mateusz.**: Jedzie do Hiszpanii, bo chce grać. Dużo grać: w drodze do kariery / Mateusz Piechowski; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 297, dod. Magazyn Płocki, s. 8-9, il.

Rozmowa z piłkarzem Orlen Wisły Płock, zawodnikiem hiszpańskiego klubu w Logrono La Rioja.

Piórkowski Wojciech (ks.)

— PIÓRKOWSKI, Wojciech.: Rozmowy w Promieniach Miłosierdzia = poz. 330

Pogonowski, Stanisław

110. **POGONOWSKI, Stanisław.**: Energia życia czyli historie

elektryka / Stanisław Pogonowski. – [Płock]: Stanisław Pogonowski, copyright 2017. – 128 stron: ilustracje; 24 cm.

Przybylska-Wendt, Grażyna

111. **SZATKOWSKA, Lena.**: Nam na czymś zależało: premiera filmu dokumentalnego o Grażynie Przybylskiej-Wendt / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 50, s. 6, il.

112. **WANECKI, Jarosław.**: Lekarka-pisarka: film o płocczance / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 285, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il. – (Terapia zastępcza)

Film dokumentalny Ewy Górskiej o Grażynie Przybylskiej-Wendt – płockiej lekarce, działaczce NSZZ „Solidarność”.

Sikora, Wawrzyniec

113. **BOROWSKA, Jolanta.**: Zapiski Wawrzyńca Sikory, sołtysa Liszyna i wójta Bielina w powiecie płockim w latach 1924-1939 / Jolanta Borowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 59-78, il.

Zawiera czarno-białe zdjęcia Wawrzyńca Sikory i jego rodziny.

Szpanowski, Edmund

— MAT.: Tajemnice odkrywane w drewnie = poz. 312

Tomczak, Andrzej

114. **GÓRSKA-SIERADZKA, Jolanta.**: Profesor Andrzej Tomczak (1922-2017) – wspomnienie / Jolanta Górską-Sieradzka, Tomasz Piekarski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 156-158, il.

Urbańska, Joanna

115. **RAD.**: Trzymajcie za nas kciuki: nauczycielka z Suska w setce najlepszych w Europie / rad. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 49, s. 13, il.

Joanna Urbańska na liście „New Europe 100” – największych innowatorów w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Wolbach, Ryszard

116. **WOLBACH, Ryszard.**: Ryszard Wolbach, muzyk międzykulturowy: mieszkańcy naszych osiedli / Ryszard Wolbach; rozm. przepr. Jolanta Rutecka. // Nasz Płock. – 2017, nr 2(28), s. 6, il.

Zieliński, Gustaw

117. **KRÓL, Małgorzata.**: Gustaw Zieliński jakiego nie znamy: „[...] największy nieprzyjaciel interesów” – dziedzic Skępego: epizod z biografii / Małgorzata Król. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 38-49 – Streszcz. w jęz. ang.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia. Klęski elementarne

118. **Doprowadzalnik** Kępa Polska. // Nasza Gmina Nasze Miejsce. – 2017, nr 15, s. 11, il.

Dot. naprawy i rozbudowy zabezpieczenia przeciwpowodziowego w gminie Mała Wieś i Bodzanów.

— JANKOWSKI, Robert.: Wisła jest super, Wisła jest seksi = poz. 216

— LEWANDOWSKA, Anna.: Wisła to sprawa narodowa = poz. 220

119. **MARCINIAK, Jola.**: Dolina rzeki Skrzywy pod wodą / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 42, s. 7, il.

Dot. gospodarki wodnej w części doliny rzeki Skrzywy.

— SK.: Adam Struzik z wizytą w Szczutowie = poz. 231

120. **SK.**: Problem z terenami zalewowymi: straty w uprawach / SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 44, s. 1, 5, il.

Spotkanie mieszkańców gminy Szczutowo, przedstawicielei Stowarzyszenia Eko Skrzywa oraz władz Starostwa sierpeckiego na temat

gospodarowania wodą na terenach zalewowych w powiecie sierpeckim.

— STRADOMSKI, Józef.: Bolesne doświadczenia wzmacniają = poz. 234

121. **ZASADA, Zdzisław Jan.**: Pożary i walka z ogniem w średniowieczu / Zdzisław Jan Zasada. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 298-342, il.

Zawiera m. in. wzmianki dot. stosowania ognia w działaniach wojennych Hermana i Krzywoustego.

Roślinność. Zwierzęta

122. **BEREZOWSKI, Andrzej.**: Sokoły i orły będziemy oglądać coraz częściej / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2017, nr 48, s. 36-37, il.

Program płockiego koncertu „ORLEN dla orłów” mający na celu ochronę orłów poprzez wspieranie leczenia chorych ptaków w ośrodkach rehabilitacji oraz popularyzację wiedzy o nich a także udział w programie odnowienia populacji sokoła wędrownego.

123. **KELMAN, Krzysztof.**: Akwarium płockiego ZOO: przewodnik / tekst: Krzysztof Kelman, Bogdan Koczyk, Dorota Raniszewska. – Płock: Miejski Ogród Zoologiczny w Płocku, [2017]. – 48 stron: ilustracje; 21 cm.

124. **TYBURA, Joanna.**: Zieleń i czerwoniaki: jak je oceniamy: przystanek Płock / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 285, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.

Ochrona środowiska. Ekologia

— DĄBKOWSKI, Norbert.: Rozwój gospodarstw ekologicznych w powiecie płockim i gostynińskim = poz. 165

125. **JASIŃSKA, Katarzyna.**: Samo „śmierdzi!” to za mało do ukarania / Katarzyna Jasińska; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 267, dod. Magazyn Płocki, s. 2, il. Rozmowa z kierownikiem płockiej delegatury Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

— MICHALAK, Marta.: Uniwersytet Ludowy w Grzybowie – tradycja, współczesność, przyszłość = poz. 253

— SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Uniwersytety Ludowe w XXI wieku = poz. 256

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— **Moda** na Mazowsze = poz. 41

126. **Płock**: Informator: mapy, trasy, zabytki, historia, ciekawostki. – Płock: Urząd Miasta Płocka: Wydział Promocji i Informacji, 2017. – 84 stron: ilustracje; 22 cm + mapa.

127. **PODAWCA, Konrad.**: Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej gmin powiatu płockiego / Konrad Podawca. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 425-454, il. – Streszcz. w jęz. ang.

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka

128. **BAŃKA, Krystyna.**: Działalność Archiwum Państwowego w Płocku w roku 2016 / Krystyna Bańska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 135-144

129. **BAŃKA, Krystyna.**: Źródła do dziejów Wisły w zasobie Archiwum Państwowego w Płocku / Krystyna Bańska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 59-78

— GÓRSKA-SIERADZKA, Jolanta.: Profesor Andrzej Tomczak (1922-2017) – wspomnienie = poz. 114

130. **MŁODZIEJEWSKA, Magdalena.**: „Od juniora do seniora – podróż w krainę przodków” oraz „Detektyw Archiwista”: warsztaty edukacyjne realizowane w Archiwum Państwowym

w Płocku / Magdalena Młodziejewska, Monika Żabowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 145-148

- 131. WOJTYLAK, Mariusz.:** Dobra Skępe – własność rodziny Zielińskich : prezentacja zapisów w Hipotece Płockiej z zasobu Archiwum Państwowego w Płocku / Mariusz Wojtylak. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 59-78, il.

Historiografia. Historia miejscowości

Bielsk

- 132. SOBOCIŃSKI, Michał.:** Bielsk 1918 / Michał Sobociński. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 14-16, il. – Bibliogr. Pierwsze dni niepodległości w Bielsku.

Bieżuń

- WOŹNIAK, Norbert.: Akcja na targowicy w Bieżuniu 3 grudnia 1947 roku = poz. 138

Kowalewo

- GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 315

Liszyno

- BOROWSKA, Jolanta.: Zapiski Wawrzyńca Sikory, sołtysa Liszyna i wójta Bielina w powiecie płockim w latach 1924-1939 = poz. 113

Mazowsze

- 133. TURKOWSKI, Romuald.:** [Dzieje Mazowsza – Lata 1939-1945, tom V, pod red. Adama Koseskiego, Pułtusk-Warszawa 2017 – recenzja] / Romuald Turkowski. // Studia Mazowieckie. – R. 12/26(2017), nr 4, s. 153-155

Miszewo Murowane

- GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 315

Płock

- BAŃKA, Krystyna.: Źródła do dziejów Wisły w zasobie Archiwum Państwowego w Płocku = poz. 129
— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Edukacja, emancypacja, charytatywność - recenzja] = poz. 185
— ŻUŁAWNIK, Mariusz.: Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r. = poz. 183

Płock (okręg)

- KŁODAWSKI, Krzysztof.: Początki i rozwój parafii ewangelicko-augsburskich na Mazowszu Płockim (w 500. rocznicę początków Reformacji) = poz. 325

Rębowo

- Popiołek, Elżbieta.: Dzieje pomnika na placu Wolności w Rębowie = poz. 221

Skępe

- WOJTYLAK, Mariusz.: Dobra Skępe – własność rodziny Zielińskich = poz. 131

Słupno

- WALUŚ, Konrad Jan.: Słupiński kościół św. Marcina w 1819 roku = poz. 333

Starożreby

- GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 315

Żuromin

- GAWARECKI, Wincenty Hipolit.: Wiadomość o kościele z klasztorem księży reformatów w mieście Żurominie = poz. 324

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- 134. KAMLER, Marcin.:** Agresja szlachty płockiej na początku XVII wieku / Marcin Kamler. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.9 (2017), s. 235-284, il. – Streszcz. w jęz. ang.
— ZAMOYSKI, Andrzej Hieronim Franciszek: Zbiór praw sądowych = poz. 237

Historia 1795-1918 r.

- 135. GORTAT, Ryszard.:** Rozdroże trzech krzyży cholerycznych w Czerwińsku nad Wisłą / Ryszard Gortat, Dariusz Umiecki, Marcin Łątka. // eWyszogrod.pl Extra. – 2017, nr 6(35), s. 11, il. Dot. epidemii cholery w 19 w.

Historia 1918-1939 r.

- CHUDZYŃSKI, Marian.: Życie gospodarcze i kulturalne w powiecie gostyńskim w okresie międzywojennym (1918-1939) = poz. 82
136. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Straż Obywatelska w Płocku i powiecie płockim w 1920 r. / Grzegorz Gołębiewski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 9 (2017), s. 145-203, il. – Bibliogr. – Streszcz w jęz. ang. Zawiera m.in. czarno-białe zdjęcia płocczan oraz płockich dokumentów.
— SOBOCIŃSKI, Michał.: Bielsk 1918 = poz. 132

Historia 1919-1945 r.

- 137. MORACZEWSKI, Igor.:** Walki w rejonie Płocka 9-16 września 1939 r. / Igor Moraczewski. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 13-17
— ORŁOWSKA, Milena.: Irracjonalna oaza na Saharze zła = poz. 97

Historia 1944-1989 r.

- 138. WOŹNIAK, Norbert.:** Akcja na targowicy w Bieżuniu 3 grudnia 1947 roku / Norbert Woźniak. // Bieżuńskie Zeszyty Historyczne. – 2017, nr 31, s. 211-235, il.
Walka żołnierzy podziemia z funkcjonariuszami Milicji Obywatelskiej.

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

- 139. Folklor** regionu gąbińsko-sannickiego: ocalić od zapomnienia / redaktor naczelny: Jarosław Domagała; komitet redakcyjny: Edyta Stańczak, Andrzej Leleń, Włodzimierz Sieczkowski, Zbigniew Merecki, Joanna Domagała, Aleksandra Głowacka, Celina Cecylia Lewandowska. – Gąbin: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, 2017. – 205, [3] strony: ilustracje (w tym kolorowe); 28 cm. – Zawiera nuty. – Bibliografia na stronie [207]. ISBN 978-83-941550-0-1

Sztuka ludowa

- NOWAK, Gabriela.: Zjechaliśmy Kapelą... – Płockie Festiwale Folklorystyczne 1967-1980 = poz. 271

Obyczaje

- 140. ASZTEMBORSKI, Jarosław.:** „Żniwa w skansenie” – rekordowa

- frekwencja / Jarosław Asztemborski. // Wieści Muzealne. – 2017, nr 2, s. 2-3, il.
- MAT.: Boże Narodzenie na Mazowszu = poz. 276
- TYBURA, Joanna.: To będzie smakowity weekend na targu w Atrium Mosty = poz. 168
- WŁOCHOWSKA, Anna: Smak starego bajdurzenia = poz. 303

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne. Planowanie

- 141. FELIC, Barbara.:** Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Płocku / Barbara Felic. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 25-32, il.
- GRAŻUL-LUFT, Agnieszka.: Płock miastem uniwersyteckim w świetle strategii rozwoju miasta Płocka na lata 2018-2030 = poz. 83
- **Portret** województwa mazowieckiego w 2016 r. = poz. 54
- SK.: Adam Struzik z wizytą w Szczutowie = poz. 231
- 142. STRUZIK, Adam.:** Mazowsze liderem rozwoju na mapie Europy / Adam Struzik; rozm. przepr. Beata Sekuła, Paulina Zalewska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 248, dod. Magazyn Why-Story, s. [3], il.
- Marszałek Województwa Mazowieckiego – Adam Struzik uhonorowany tytułem „Lider z powołania” przez Magazyn Why-Story.
- 143. TYBURA, Joanna.:** Lepiej poznać PPP / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2017, nr 272, s. 16
- Międzynarodowe Forum Partnerstwa Publiczno-Prywatnego w Płocku.

Statystyka

- MARCINIAK, Jola.: Ubyło nas 6 tysięcy = poz. 209
- **Portret** województwa mazowieckiego w 2016 r. = poz. 54
- **Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2017 = poz. 58
- **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2016 r. = poz. 60
- TOMASZEWSKA, Zofia Aleksandra.: Zastosowanie narzędzi statystyki opisowej w analizie cech klientów autoryzowanego dealera samochodów w Płocku = poz. 167
- **Województwo** mazowieckie 2017 = poz. 77

Budownictwo. Inwestycje

- DĄBROWSKI, Jacek.: Miliard w miejskiej kasie! = poz. 225
- FELIC, Barbara.: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Płocku = poz. 141
- **Inwestycje** 2017 = poz. 227
- 144. KALKOWSKA, Aleksandra.:** Infrastruktura drogowa / Aleksandra Kalkowska. // Informator Gminy Mochowo. – 2017, nr 4, s. 6-9, il.
- 145. KALKOWSKA, Aleksandra.:** Inwestycje w infrastrukturę społeczną / Aleksandra Kalkowska. // Informator Gminy Mochowo. – 2017, nr 4, s. 13-15, il.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Dwie nagrody od studentów = poz. 100
- 146. ORŁOWSKA, Milena.:** Remont al. Kilińskiego...: przystanek Płock / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2017, nr 284, s. 12, il.
- Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.
- PIASECKI, Aleksander.: Stodoła z Rębowa, gm. Wyszogród z II połowy XIX wieku jako przykład budownictwa z wtórnie wykorzystanych elementów szkodliwych = poz. 277
- **Rok** 2017 rokiem inwestycji w Gminie Łąck = poz. 174
- 147. SZAT.:** Docenieni płocki budowlanci: świętowali w sali

- konferencyjnej Hotelu Tumskiego / Szat. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 43, s. 25, il.
- Płocki Dzień Budowlanych w Hotelu Tumskim.
- 148. Trwające** procesy inwestycyjne w gminie Drobin. // Kontakt. – 2017, nr 95 (grudzień), s. 3-5, il.
- Inwestycje na terenie gminy Drobin.
- 149. Ważniejsze** inwestycje miejskie w II połowie 2017 roku. // Nasz Sierpc. – 2017, nr 1-3, s. 16-21, il.
- ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Moim priorytetem są inwestycje = poz. 236

Informatyka. Cybernetyka

- GOZDOWSKI, Piotr.: W gospodarce 4.0 jest miejsce dla wszystkich = poz. 152

Przemysł

- MALISZEWSKI, Robert.: Ekonomiczne uwarunkowania bezpieczeństwa w zakładach o znaczeniu strategicznym dla obronności państwa w zakresie tworzenia własnych spółek ochrony = poz. 238

Energetyka

- ORŁOWSKA, Milena.: Kto pokocha elektrownię na Radziwiu = poz. 308

Przemysł chemiczny. Przemysł kosmetyczny

- 150. ŚWIĘCICKA, Olga.:** Zioła na poważnie / Olga Święcicka. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 240, dod. Wysokie Obcasy, nr 41, s. 28-29, il.
- DLA – kosmetyki z firmy kosmetycznej Marty Remplewicz i Zofii Marciniak z Płocka.

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- BEREZOWSKI, Andrzej.: Sokoty i orły będziemy oglądać coraz częściej = poz. 122
- 151. GLAPIAK, Elżbieta.:** Najlepsi inwestorzy i inwestycje : Nagrody Forum Przemysłowego / Elżbieta Glapiak. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 242, s. A12, il.
- Nagrody Forum Przemysłowego dla PKN ORLEN SA za inwestycje w energetyce i w obszarze wydobywania oraz dla PERN SA za zbudowanie Terminala Naftowego w Gdańsku.
- 152. GOZDOWSKI, Piotr.:** W gospodarce 4.0 jest miejsce dla wszystkich: II Kongres 590 / Piotr Gozdowski. // Puls Biznesu. – 2017, nr 222, s. 10-11, il.
- 153. GRANISZEWSKA, Magdalena.:** Orlen zagrał, czas na ruch J&T: Unipetrol szybko się zwróci / Magdalena Graniszewska, Bartłomiej Mayer. // Puls Biznesu. – 2017, nr 239, s. 1, 2-3, il.
- Planowanie zakupu pozostałej części akcji czeskiej rafinerii Unipetrol przez PKN ORLEN SA i czesko-słowackiego konkurenta – grupę J&T.
- 154. JASIŃSKI, Wojciech.:** Z rozwoju Orlenu musi korzystać gospodarka / Wojciech Jasiński; rozm. przepr. Tomasz Józwiak. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 205, s. A13, il.
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.
- 155. JÓZWIK, Tomasz.:** KNF ukarał zarząd Orlenu i pogroził palcem innym menedżerom / Tomasz Józwiak. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 209, s. C2-C3, C4-C5, C6, il.
- Kara pieniężna nałożona na 5. byłych członków Zarządu PKN ORLEN SA przez Komisję Nadzoru Finansowego za niedopełnienie obowiązków związanych z przekazaniem informacji poufnych.
- 156. ŁAKOMA, Agnieszka.:** Bezpieczeństwo surowcowe oznacza inwestycje / Agnieszka Łakoma. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 195, s. A8, il.
- Konferencja w Płocku nt. „Bezpieczeństwo surowcowe Polski. Oczekiwania i możliwości” zorganizowana przez Centrum Idei Gospodarczo-Ekonomicznych.

- 157. MA.:** Champions w kraju, pionierzy na zewnątrz: Kongres 590 / MA. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2017, nr 226, s. A14, il.
- 158. NAWACKI, Grzegorz.:** KNF z maczugą poluje na prezesów / Grzegorz Nawacki, Magdalena Graniszewska. // Puls Biznesu. – 2017, nr 196, s. 4-5, il.
- Kara pieniężna nałożona na 5. byłych członków Zarządu PKN ORLEN SA przez Komisję Nadzoru Finansowego.
- 159. NAWROCKI, Artur.:** Muzeum przemysłu naftowego i gazowniczego / Artur Nawrocki. // Gazeta Polska Codziennie. – 2017, nr 256, dod. Historia Polskiego Przemysłu Naftowego, s. 4, il.
- 160. NAWROCKI, Artur.:** Od CPN-u do Orlenu / Artur Nawrocki. // Gazeta Polska Codziennie. – 2017, nr 256, dod. Historia Polskiego Przemysłu Naftowego, s. 2, il.
- 161. PATER, Kristian.:** Przetrwają najefektywniejsi / Kristian Pater ; rozm. przepr. Tomasz Furman. // Parkiet. – 2017, nr 264, s. 01, 05, il.
- Rozmowa z członkiem zarządu ds. produkcji PKN ORLEN.

Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” SA

— GLAPIAK, Elżbieta.: Najlepsi inwestorzy i inwestycje = poz. 151

Rzemiosło

- 162. SOLKA, Wojciech.:** Wyczarowane z wikliny: z wizytą u artysty / Wojciech Solka; rozm. przepr. Małgorzata Wielechowska. // Z Serca Polski. – 2017, nr 10, s. 44-[45], il.
- 163. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Gucci, Prada, Versace i Bonisławski!: wielka moda rodem z Płocka / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 301, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 8, il.
- Projektantka Agnieszka Bonisławska wyróżniona statuetką „Kreator – Nadzieja Mody 2017” w Poznaniu.

Rolnictwo

Zagadnienia ogólne

- 164. DOPIERAŁA, Elżbieta.:** Międzypokoleniowe spotkanie rolników : 1-3 XII 2017 relacja uczestniczki / Elżbieta Dopierała. // Wieści znad Wisły. – 2017, nr 102, s. 15-18, il.
- KRÓL, Małgorzata.: Gustaw Zieliński jakiego nie znamy: „[...] największy nieprzyjaciel interesów” – dziedzic Skępego = poz. 117
- **Dożynki** Gminno-Dekanalno-Parafialne = poz. 214
- **Dożynki** Gminno-Powiatowe, Drobin 2017 r = poz. 215
- SK.: Problem z terenami zalewowymi = poz. 120

Gospodarstwo rolne

- 165. DĄBKOWSKI, Norbert.:** Rozwój gospodarstw ekologicznych w powiecie płockim i gostyńskim / Norbert Dąbkowski, Konrad Podawca. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 18-24, il.

Hodowla

- 166. KAWSKA, Aleksandra.:** Belle etable po polsku! / Aleksandra Kawka. // Wieś Mazowiecka. – 2017, nr 11, s. 16, il.
- Wizyta francuskich farmerów w gospodarstwie rolnym Agnieszki i Jarosława Wiśniewskich w Kręckowie.

Gospodarka wodna. Żegluga

- BAŃKA, Krystyna.: Źródła do dziejów Wisły w zasobie Archiwum Państwowego w Płocku = poz. 129
- PIEKARSKI, Tomasz.: Miłośnik Wisły z Francji = poz. 106

Handel. Usługi

- ORŁOWSKA, Milena.: Gastronomiczna zmiana miejsc = poz. 169
- 167. TOMASZEWSKA, Zofia Aleksandra.:** Zastosowanie narzędzi statystyki opisowej w analizie cech klientów autoryzowanego

dealera samochodów w Płocku / Zofia Aleksandra Tomaszewska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.26 (2017), s. 87-104, il. – Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

- 168. TYBURA, Joanna.:** To będzie smakowity weekend na targu w Atrium Mosty / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. III Bożonarodzeniowy Targ Żywności, s. 1, 2, il.

Gastronomia. Żywnienie zbiorowe

- 169. ORŁOWSKA, Milena.:** Gastronomiczna zmiana miejsc: nowe kluby i restauracje / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 233, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.
- Nowe lokale gastronomiczne w Płocku na Podolszyczach.
- 170. TYBURA, Joanna.:** Gęsie udko w Dniu Kuchni Polskiej!: spotkajmy się 11 Listopada / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 262, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il.
- TYBURA, Joanna.: To będzie smakowity weekend na targu w Atrium Mosty = poz. 168
- WALUSIAK, Magdalena.: Dzień Kuchni Polskiej – impreza na tysiące stolików = poz. 222

Finanse. Budżet. Ubezpieczenia

- DANIELUK, Jacek.: O zarobkach w oświacie i nie tylko = poz. 224
- DĄBROWSKI, Jacek.: Miliard w miejskiej kasie! = poz. 225
- 171. STACHURSKA, Agnieszka.:** Sytuacja w polskiej oświacie / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2017, nr 24, s. 18, il. – (Twarzą w twarz)
- Rozmowa z Markiem Krystofiakiem i Maciejem Krzemińskim dot. płac w płockiej oświacie.

Komunikacja. Transport. Łączność

- 172. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.:** [Płockie mosty na Wiśle – recenzja] / Grzegorz Gołębiwski. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 45-47, il.
- Zawiera rec. książki: Płockie mosty na Wiśle / Piotr Gryszpanowicz. – Płock, 2017.
- 173. (JAC).:** To będzie kręgosłup miasta: trwa budowa obwodnicy Płocka / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 40, s. 5, il.
- Kolejne etapy budowy drugiego i trzeciego odcinka obwodnicy Płocka.
- KALKOWSKA, Aleksandra.: Infrastruktura drogowa = poz. 144
- 174. Rok 2017** rokiem inwestycji w Gminie Łączka. // Gazeta Łączka. – 2017, nr 2(68), s. 7-9, il.
- TYBURA, Joanna.: Zieleń i czerwoniaki: jak je oceniamy = poz. 124
- 175. TYBURA, Joanna.:** 10 lat temu spełniło się nasze marzenie: jubileusz mostu Solidarności / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 239, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.
- **Wydział** Gospodarki Komunalnej = poz. 182

Gospodarka komunalna

- JASIŃSKA, Katarzyna.: Samo „śmierdzi!” to za mało do ukania = poz. 125
- LEWANDOWSKA, Anna.: Jak Maciej kotłownię na klub przerobił = poz. 305
- MARCINIAK, Jola.: Najlepszy katorżnik w Polsce = poz. 98
- 176. Nowa** stacja i nowa siedziba. // Nasza Gmina. – 2017, nr 4(25), s. 3, il.
- Działalność spółki Gospodarka Komunalna „Stara Biała”.
- 177. ORŁOWSKA, Milena.:** Hotel Starzyński może się stać... za bytkiem: architektura / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 279, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il.
- 178. Partnerstwo** publiczno-prywatne źródłem finansowania inwestycji na terenie Gminy i Miasta Wyszogród. // eWyszogród.pl. – 2017, nr 10(39), s. 4, il.

Współpraca Zakładu Gospodarki Komunalnej w Wyszogrodzie i firmy REMONDIS Aqua przy realizacji zadań z zakresu gospodarki wodociągowej i kanalizacyjnej.

179. Spółki miejskie. // Nasz Gostynin. – 2017, nr 4(35), s. 7-8, il. Dot. podsumowania działalności w roku 2017 spółek miejskich w Gostyninie.

180. TYBURA, Joanna.: Mówią: być kwestarzem na cmentarzach to duma, służba...: Ratujemy „Płockie Powązki” / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 251, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Sebastian i Alek Sobscy z Płocka.

181. TYBURA, Joanna.: Tak ratowaliśmy „Płockie Powązki”: dziękujemy darczyńcom / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 256, dod. Magazyn Płocki, s. 6, il.

18. kwesta na renowację zabytkowych nagrobków na płockich cmentarzach.

182. Wydział Gospodarki Komunalnej. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2017, nr kwiecień, s. 9-11, il.

Podsumowanie działalności Wydziału w zakresie gospodarki komunalnej na terenie gminy Bodzanów w 2017 roku.

— ZASADA, Zdzisław Jan.: Pożary i walka z ogniem w średniowieczu = poz. 121

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

— KIJOWSKI, Maciej.: Władystaw Broniewski wobec ustroju państwa = poz. 88

— STRUZIĆ, Adam.: Mazowsze liderem rozwoju na mapie Europy = poz. 142

183. ŻUŁAWNIK, Mariusz.: Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r. / zjazd Polskiego Stronnictwa Ludowego w Płocku 18 sierpnia 1946 r. / Mariusz Żuławnik. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T.9 (2017), s. 343-360 – Streszcz. w jęz. ang.

Fundusze unijne

— **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 14

— (jac): To będzie kręgosłup miasta = poz. 173

— SK.: Adam Struzik z wizytą w Szczutowie = poz. 231

Organizacje społeczne

184. BUKOWSKA, Maria.: Sekcja plastyczno-malarska / Maria Bukowska. // Informacje SUTW w Płocku. – Zeszyt 13 (2016/2017), s. 11-12, il.

Działalność sekcji działającej przy Stowarzyszeniu Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku w latach 2003-2017.

— DRZEWOSZEWSKA, Wanda.: Sekcja Teatralna Teatr „Remedium” = poz. 316

185. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Edukacja, emancypacja, charytatywność – recenzja] / Grzegorz Gołębiewski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.(9) 2017, s. 149-155, il.

Zawiera rec. książki: Edukacja, emancypacja, charytatywność / Anna Maria Stogowska. – Płock, 2016.

— JANKOWSKI, Robert.: Wisła jest super, Wisła jest seksi = poz. 216

186. (KATIA).: VI Powiatowy Dzień Wolontariatu: gala / (katia). // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 50, s. 1, 8, il.

Obchody Powiatowego Dnia Wolontariatu w Sierpcu.

— KRÓLIKOWSKA, Katarzyna.: Bieg na 10. urodziny = poz. 104

— LEWANDOWSKA, Anna.: Wisła to sprawa narodowa = poz. 220

187. MAT.: „Życie ma i sens, i smak”: 20-lecie Stowarzyszenia Chorych na Stwardnienie Rozsiane / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2017, nr 6, s. 10, il.

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Wystąpienie prezydenta miasta Płocka przygotowane na konferencję „Senior w mieście” = poz. 255

188. ORŁOWSKA, Milena.: Anielski Kredens znajdziesz w Rogozinie: pasjonaci z powiatu / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 297, dod. Magazyn Płocki, s. 11, il.

Prowincjonalny kalendarz Powiatu Płockiego 2018 wydany przez Starostwo Powiatowe w Płocku.

189. PYTELEWSKA, Maria.: Jubileusz 65-lecia Koła Gospodyń Wiejskich w Lelicach / Maria Pytelewska. // Słowo Gozdowa. – 2017, nr 4(71), s. 11-12, il.

Obchody 65-lecia istnienia Koła Gospodyń Wiejskich w Lelicach.

190. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Przed świętami pomagamy najchętniej: podpowiadamy, gdzie i komu zaoferować nasze wsparcie / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 48, s. 6, il.

Akcje charytatywne organizowane w Płocku.

191. Rok 2016 w Stowarzyszeniu ZIARNO / oprac. Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści z nad Wisły. – 2017, nr 101, s. 17-19, il.

— TYBURA, Joanna.: Zaczynamy ubierać drzewko! = poz. 206

— ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: Senior w mieście = poz. 257

Spółceństwo. Polityka społeczna

192. Analiza danych do mapowania usług społecznych na Mazowszu: [dokument elektroniczny]. // Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2017, nr 2, s. 4-31, il.

— KRZĘTOWSKA, Agnieszka.: Społeczne skutki wykorzystania nowego świadczenia wychowawczego = poz. 205

193. LEWANDOWSKA, Anna.: Czy ktoś pokona Andrzeja Nowakowskiego?: sondaż na rok przed wyborami / Anna Lewandowska, Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 256, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Wybory samorządowe 2018 r. w Płocku – sondaż telefoniczny Kantar TNS przeprowadzony dla Gazety Wyborczej w listopadzie 2017 r. w Płocku.

— ŚWIERKOCCA, Marta.: Aby wiedzieć co robić w tym roku, musisz wiedzieć, gdzie chcesz być za 10 lat = poz. 202

— TYBURA, Joanna.: Budżet obywatelski oceniamy na plus = poz. 235

Praca. Bezrobocie

— **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 7

194. BRZOSKO, Ewa.: Motywacja kluczem do skutecznej aktywizacji zawodowej / Ewa Brzosko, Małgorzata Ziembicka. // Praca i Rozwój. – 2017, nr 4(4), s. 4-18, il.

Miejski Urząd Pracy w Płocku.

195. BUCZKOWSKI, Krzysztof.: Rola stażu w procesie aktywizacji osób bezrobotnych na przykładzie miasta Płocka / Krzysztof Buczkowski. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.26 (2017), s. 105-117 – Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

196. BUCZKOWSKI, Krzysztof.: Staż i jego ewolucja w działalności publicznych służb zatrudnienia na przykładzie Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / Krzysztof Buczkowski, Danuta Lewandowska. // Praca i Rozwój. – 2017, nr 4(4), s. 21-25, il.

197. Coraz mniej bezrobocia, czyli wysiłki PUP dają efekty. // Powiat Płocki Dobrze Ułożony. – 2017, nr 9, s. 5, il.

— GRABOWSKA, Martyna.: Dawny dom letniskowy płockiego seminarium duchownego tzw. „Antoniówka” w Brwilnie k. Płocka = poz. 204

— MALISZEWSKI, Robert.: Ekonomiczne uwarunkowania bezpieczeństwa w zakładach o znaczeniu strategicznym dla obronności państwa w zakresie tworzenia własnych spółek ochrony = poz. 238

198. MUCHAMETCZYN, Ewa.: Płocki rynek pracy – prognoza na 2018 rok: na podstawie badania „Barometr zawodów” / Ewa

Muchametczyn. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2017, nr 6, s. 20-22, il.

199. MUĆKA, Magdalena.: Ja na rynku pracy – moje talenty i kompetencje / Magdalena Mućka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2017, nr 6, s. 8-9, il.

Konferencja w Zespole Szkół nr 5 w Płocku nt. „Kariera – moja przyszłość, mój wybór” zorganizowana w ramach 9. Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery.

— Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2016 r. = poz. 60

200. SULKOWSKA, Anna.: Przyszłość młodych zależy od nich samych / Anna Sulkowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2017, nr 6, s. 17, il.

Konferencja w Zespole Szkół nr 5 w Płocku nt. „Kariera – moja przyszłość, mój wybór” zorganizowana w ramach 9. Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery.

201. SULKOWSKA, Anna.: 70 wystawców, pięciuset odwiedzających: Płockie Targi Aktywności Zawodowej 2017 / Anna Sulkowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2017, nr 6, s. 16, il.

202. ŚWIERKOCKA, Marta.: Aby wiedzieć co robić w tym roku, musisz wiedzieć, gdzie chcesz być za 10 lat: idea tworzenia partnerstwa lokalnego w powiecie płockim / Marta Świerkocka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2017, nr 6, s. 18-19, il.

Opieka społeczna. Ubezpieczenia

203. Domy Pomocy Społecznej w powiecie płockim: gdzie, dla kogo, jak się dostać [informator]. // Powiat Płocki Dobrze Ułożony. – 2017, nr 9, s. 16, il.

204. GRABOWSKA, Martyna.: Dawny dom letniskowy płockiego seminarium duchownego tzw. „Antoniówka” w Brwilnie k. Płocka / Martyna Grabowska. // Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. – T. 8(2017), s. 66-84, il. – Bibliogr. s. 79-83 – Streszcz. Eng.

Dom Pomocy Społecznej w Brwilnie.

— (katia).: VI Powiatowy Dzień Wolontariatu = poz. 186

205. KRZĘTOWSKA, Agnieszka.: Społeczne skutki wykorzystania nowego świadczenia wychowawczego: program „Rodzina 500 Plus” w opinii mieszkańców subregionu płockiego / Agnieszka Krzętowska, Andrzej Jagodziński. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 40-44, il.

— Laureaci Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego = poz. 219

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:. Przed Świętami pomagamy najchętniej = poz. 190

— TYBURA, Joanna.:. Większość przeciw przyjęciu uchodźców = poz. 211

206. TYBURA, Joanna.: Zaczynamy ubierać drzewko!: Choinka Dobroczyńców / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 279, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 2, il.

Zbiórka pieniędzy w ramach akcji „Choinka Dobroczyńców” na rzecz pensjonariuszy domu dziennego pobytu „Pod Tęczowym Parasolem” prowadzonego przez Płockie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimer’a.

207. WIŚNIEWSKI, Andrzej.: Żłobek w Słupnie już czeka na kolejne dzieci: gminna polityka rodzinna / Andrzej Wiśniewski. // Głos Słupna. – 2017, nr 19(54), s. 3, il.

Związki zawodowe

— SZATKOWSKA, Lena.:. Nam na czymś zależało = poz. 111

— WANECKI, Jarosław.:. Lekarka-pisarka: film o płocczance = poz. 112

Sociologia

— KALKOWSKA, Aleksandra.:. Inwestycje w infrastrukturę społeczną = poz. 145

208. LEWANDOWSKA, Anna.: Jaki jest ten nasz Płock?: przystanek Płock / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017,

nr 279, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.

209. MARCINIAK, Jola.: Ubyło nas 6 tysięcy: budujemy się poza granicami Płocka, wyjeżdżamy do Warszawy / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 43, s. 3, il.

Dot. ludności miasta Płocka.

— ORŁOWSKA, Milena.:. Remont al. Kilińskiego... = poz. 146

— RAKOWSKI, Witold.:. Wpływ przyrostu naturalnego i salda migracji stałych ludności na wzrost liczby mieszkańców Płocka w latach 1946-2015 = poz. 84

— Student w teatrze życia codziennego = poz. 241

210. TYBURA, Joanna.: Nie chcemy wyprowadzać się z Płocka: przystanek Płock / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.

Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.

211. TYBURA, Joanna.: Większość przeciw przyjęciu uchodźców: przystanek Płock 2017 / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 297, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Sondaż przeprowadzony przez Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i TOK FM.

— TYBURA, Joanna.:. Zieleni i czerwoniaki: jak je oceniamy = poz. 124

212. TYBURA, Joanna.: Znajomi mówią, że lubią wracać do Płocka: przystanek Płock / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 301, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il.

Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.

Patologia społeczna

— KAMLER, Marcin.:. Agresja szlachty płockiej na początku XVII wieku = poz. 134

213. (LESZ).: Zgubne ponęty trucizny alkoholowej: jak w XIX wieku w diecezji płockiej walczone z pijaństwem / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 42, s. 18, il.

Dot. dawnych sposobów przeciwdziałania alkoholizmowi – tematu pracy doktorskiej płocczanina Dariusza Krzemieńskiego.

Uroczystości. Obchody

214. Dożynki Gminno-Dekanalno-Parafialne. // Gazeta Łącka. – 2017, nr 2(68), s. 2-5, il.

215. Dożynki Gminno-Powiatowe, Drobin 2017 r. // Kontakt. – 2017, nr 95 (grudzień), s. 22-23, il.

Dożynki Powiatu Płockiego w Drobinie.

216. JANKOWSKI, Robert.: Wisła jest super, Wisła jest seksi: Rok Rzeki Wisły 2017 / Robert Jankowski; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 273, dod. Magazyn Płocki, s. 7, il.

Rozmowa z prezesem Fundacji Rok Rzeki Wisły.

217. KOWALSKI, Tomasz.: Pomniki walk niepodległościowych w międzywojennym Sierpcu / Tomasz Kowalski. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 48-52, il. – Bibliogr.

218. KURACH, Aurelia.: Obchody Święta Niepodległości w Gminie Gozdowo / Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2017, nr 4(71), s. 9-11, il.

219. Laureaci Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego: XVIII edycja konkursu w Teatrze Dramatycznym w Płocku / Opr. szat. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 46, s. 16, il.

Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego, „Mazowieckie barwy wolontariatu 2017” oraz „Innowacyjny Menedżer Kultury”, w tym laureaci z regionu płockiego.

220. LEWANDOWSKA, Anna.: Wisła to sprawa narodowa: Rok Rzeki Wisły / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 277, s. 15, il.

Ogólnopolska konferencja w Płocku nt. „Wisła szansą na rozwój”.

221. POPIOŁEK, ELŻBIETA.: Dzieje pomnika na placu Wolności w Rębowie / Elżbieta Popiołek. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 17-22, il.

Dot. pomnika ufundowanego w 1928 r. z okazji 10-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości.

— PYTELEWSKA, Maria.: Jubileusz 65-lecia Koła Gospodyń Wiejskich w Lelicach = poz. 189

— TYBURA, Joanna.: Gęsie udko w Dniu Kuchni Polskiej! = poz. 170

222. WALUSIAK, Magdalena.: Dzień Kuchni Polskiej – impreza na tysiące stolików / Magdalena Walusiak. // Moda na Mazowsze. – 2017, nr 09, s. 26-27, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja publiczna

223. JARZĘBSKA, Monika.: Doskonalenie jakości usług krajowej administracji skarbowej – komunikacja oraz skuteczność i efektywność poboru podatków na przykładzie Urzędu Skarbowego w Sierpcu / Monika Jarzębska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 26 (2017), s. 251-270, il. – Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— BIAŁECKA, Małgorzata.: Mocarz ducha = poz. 92

— LEWANDOWSKA, Anna.: Po prostu dobry człowiek: Mocarz ducha = poz. 93

Samorząd terytorialny

— BIAŁECKA, Małgorzata.: Mocarz ducha = poz. 92

224. DANIELUK, Jacek.: O zarobkach w oświacie i nie tylko: nadzwyczajna sesja Rady Miasta / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 45, s. 5, il.

225. DĄBROWSKI, Jacek.: Miliard w miejskiej kasie! / Jacek Dąbrowski, Andrzej Gałuszewski. // Panorama Mazowsza Płockiego. – 2017, nr 11-12(13), s. 7, il.

Planowany budżet miasta Płocka na 2018 r. Realizacja inwestycji miejskich.

226. Gmina wyróżniona w Rankingu Rzeczypospolitej / oprac. MAT. // Ekstra Sierpc. – 2017, nr 10, s. 8, il.

Ranking Rzeczypospolitej dotyczący najlepszych samorządów w Polsce.

227. Inwestycje 2017. // Nasz Gostynin. – 2017, nr 4(35), s. 3-5, il. Inwestycje w Gostyninie w roku 2017.

— (jac.): To będzie kręgosłup miasta = poz. 173

— KALKOWSKA, Aleksandra.: Infrastruktura drogowa = poz. 144

— KĘPCZYŃSKI, Dariusz.: Samorząd jest częścią mojej osobowości = poz. 101

— LEWANDOWSKA, Anna.: Po prostu dobry człowiek: Mocarz ducha = poz. 93

— **Nowa oferta dla seniorów** = poz. 254

228. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Ponad trzysta milionów na inwestycje miejskie / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2017, nr 6(118), s. 4, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka Andrzejem Nowakowskim. Podsumowanie osiągnięć inwestycyjnych w 2017 r. oraz plany inwestycyjne na 2018 r.

— **Partnerstwo** publiczno-prywatne źródłem finansowania inwestycji na terenie Gminy i Miasta Wyszogród = poz. 178

229. PERZYŃSKI, Jarosław.: Rozmowa z Jarosławem Perzyńskim: inwestycje zrealizowane i te w planach / Jarosław Perzyński; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 46, s. 6, il.

Rozmowa z burmistrzem Sierpca na temat inwestycji w mieście.

230. RĘDZIKOWSKA, Katarzyna.: Rozmowa z panią Katarzyną Rędzikowską – sołtysiem Dziegielewa / Katarzyna Rędzikowska; rozm. przepr. Mariola Kopka. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 16, s. 19, il. // Słowo Gozdowa. – 2017, nr 4(71), s. 14-16, il.

Dot. problemów sołectwa Dziegielewo.

231. SK.: Adam Struzik z wizytą w Szczutowie: o województwie, programach unijnych i pomyśle na rozwój gminy / SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 43, s. 1, 6, il.

Wizyta Adama Struzika w Szczutowie.

— SK.: Projekt za 3 miliony i NiSPL = poz. 240

232. SK.: Ultimatum wojewody: albo umowy, albo zamknę szpital: wojewoda ostrzeża / SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 52, s. 1, 5, il.

Posiedzenie Komisji Spraw Społecznych dotyczące sytuacji szpitala w Sierpcu.

233. STACHURSKA, Agnieszka.: Nowa siedziba MP17 – budowa czy adaptacja / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2017, nr 20, s. 10, il. – (Twarzą w twarz)

Dot. siedziby Miejskiego Przedszkola nr 17.

234. STRADOMSKI, Józef.: Bolesne doświadczenia wzmacniają / Józef Stradomski; rozm. przepr. Anna Adamska, Andrzej Gałuszewski. // Panorama Mazowsza Płockiego. – 2017, nr 11-12(13), s. 11-14, il.

Rozmowa z Wójtem Gminy Staroźreby. Straty w gminie spowodowane huraganem.

— STRUŻIK, Adam.: Mazowsze liderem rozwoju na mapie Europy = poz. 142

— **Trwające** procesy inwestycyjne w gminie Drobin = poz. 148

235. TYBURA, Joanna.: Budżet obywatelski oceniamy na plus...: przystanek Płock / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2017, nr 289, s. 12, il.

Ankieta przeprowadzona przez firmę Kantar Millward Brown na zlecenie Gazety Wyborczej i Radia TOK FM.

— TYBURA, Joanna.: Lepiej poznać PPP = poz. 143

— TYBURA, Joanna.: Większość przeciw przyjęciu uchodźców = poz. 211

— **Ważniejsze** inwestycje miejskie w II połowie 2017 roku = poz. 149

— WIŚNIEWSKI, Andrzej.: Żłobek w Słupnie już czeka na kolejne dzieci = poz. 207

— **Wydział** Gospodarki Komunalnej = poz. 182

236. ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Moim priorytetem są inwestycje / Sylwester Ziemkiewicz; rozm. // Panorama Mazowsza Płockiego. – 2017, nr 9-10(11), s. 8-10, il.

Rozmowa z wójtem gminy Radzanowo.

Wybory

— LEWANDOWSKA, Anna.: Czy ktoś pokona Andrzeja Nowakowskiego? = poz. 193

Sądownictwo

— KAMLER, Marcin.: Agresja szlachty płockiej na początku XVII wieku = poz. 134

237. ZAMOYSKI, Andrzej Hieronim Franciszek (1716-1792).: Zbiór praw sądowych / przez ex-kanclerza wielkiego koronnego Andrzeja Zamoyskiego ułożony i w roku 1778 drukiem wydany, w 300. rocznicę urodzin X Ordynata, w roku 2017 przedrukowany, „Wstępem” oraz „Słownikiem wyrazów i zwrotów staropolskich, prawniczych, łacińskich, nazw geograficznych oraz osób” przez Jerzego Piotrowskiego opatrzony. – Biezuń: Muzeum Małego Miasta w Biezuńcu Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2017. – [IV], 208, [2] strony, [1] karta tablic; 131 [5] stron; 76 stron; 22 cm.

Słownik wyrazów i zwrotów staropolskich, prawniczych, łacińskich, nazw geograficznych oraz osób występujących w Zbiorze Praw Sądowych na mocy Konstytucji roku 1776 / Jerzy Piotrowski. – ISBN 978-83-943327-4-7

— ŻMUDA, Wiesław.: Wincenty Hipolit Gawarecki (1788-1852) = poz. 96

Bezpieczeństwo publiczne

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Straż Obywatelska w Płocku i powiecie płockim w 1920 r. = poz. 136

238. MALISZEWSKI, Robert.: Ekonomiczne uwarunkowania bezpieczeństwa w zakładach o znaczeniu strategicznym dla obronności państwa w zakresie tworzenia własnych spółek ochrony / Robert Maliszewski. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.26 (2017), s. 57-70, il. – Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

IX. WOJSKO

— MORACZEWSKI, Igor.: Walki w rejonie Płocka 9-16 września 1939 r. = poz. 137

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

239. ORŁOWSKA, Milena.: Rezydenci chcą zdrowej zmiany: protest młodych lekarzy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 245, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.

240. SK.: Projekt za 3 miliony i NiŚPL: powiat sierpecki / SK. // Kurier Sierpecki. – 2017, nr 40, s. 1, 6, il.

— SK.: Ultimatum wojewody: albo umowy, albo zamknę szpital = poz. 232

— SZATKOWSKA, Lena.: Nam na czymś zależało = poz. 111

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Nauka. Organizacje naukowe

— **Studia** Mazowieckie = poz. 66

Szkolnictwo wyższe

— GRAŻUL-LUFT, Agnieszka.: Płock miastem uniwersyteckim w świetle strategii rozwoju miasta Płocka na lata 2018-2030 = poz. 83

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Wystąpienie prezydenta miasta Płocka przygotowane na konferencję „Senior w mieście” = poz. 255

241. Student w teatrze życia codziennego / pod redakcją Dariusza J. Szadkowskiego. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, copyright 2017. – 148 stron: ilustracje; 24 cm.

Zawiera materiały z II Konferencji Studenckiej zorganizowanej przez Studenckie Koła Naukowe działające przy Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych PWSZ w Płocku. – Bibliografia, netografia przy artykułach. – Streszczenie angielskie przy artykułach. – ISBN 978-83-61601-31-9

Politechnika Warszawska

242. KOWALCZYK, Agnieszka.: 50 lat działalności Filii Biblioteki Politechniki Warszawskiej w Płocku / Agnieszka Kowalczyk, Alicja Potocka. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 33-39, il.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Dwie nagrody od studentów = poz. 100

243. RAD.: Przełomowy rok: 51. inauguracja w Politechnice / rad. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 41, s. 6, il.

— STEFANSKA, Ewelina.: Zespół przy filii czy filia przy zespole? = poz. 268

Towarzystwo Naukowe Płockie

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Płockie mosty na Wiśle – recenzja] = poz. 172

Oświata. Zagadnienia ogólne

244. Dość destabilizacji w polskiej oświacie: Powiatowy Dzień Edu-

kacji Narodowej / Opr. (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 41, s. 16, il.

Powiatowy Dzień Edukacji Narodowej w Ośrodku Szkoleniowo-Wypoczynkowym „Mazowsze” w Soczewce.

245. LEWANDOWSKA, Jolanta.: Gminne obchody Dnia Edukacji Narodowej / Jolanta Lewandowska. // Słowo Gozdowa. – 2017, nr 4(71), s. 16-17, il.

Obchody Dnia Edukacji Narodowej połączone z otwarciem Klubu Dziecięcego „Radosna Kraina” w Gozdowie.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Sytuacja w polskiej oświacie = poz. 171

Szkolnictwo podstawowe

246. JURCZAK, Agnieszka.: Reymontowski kształt patriotyzmu: XXI Ogólnopolski Złot Szkół Reymontowskich – Zawadzki Kościelny / Agnieszka Jurczak. // Notatki Płockie. – 2017, nr 4/253, s. 51-53, il.

247. LISZEWSKA, Agnieszka.: Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Mochowie / Agnieszka Liszewska. // Informator Gminy Mochowo. – 2017, nr 4, s. 22-24, il.

248. MOSZCZYŃSKA, Ewa.: Rocheńska szkoła u progu niepodległości: historia jednego konfliktu – subiektywne spojrzenie / Ewa Moszczyńska. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 53-55, il.

Dot. konfliktu między nauczycielem a mieszkańcami wsi Bądkowo-Rochny.

249. Ocalić od zapomnienia: historia szkoły w Emilianowie / pod redakcją Marzenny Kozłowskiej. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy; Emilianów: Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Emilianowie, 2017. – 304 strony: ilustracje (w tym kolorowe); 25 cm. – Bibliografia na stronach 257-259. ISBN 978-83-65397-57-7

— **Patronka** Szkoły Podstawowej w Cieślach = poz. 99

Szkolnictwo ogólnokształcące

250. BEES.: Był tort, bal i prezenty: 60. urodziny Zespołu Szkół im. Jana Śniadeckiego w Wyszogrodzie / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 41, s. 15, il.

— JANKOWSKI, Robert.: Wisła jest super, Wisła jest seksi = poz. 216

— JURCZAK, Agnieszka.: Reymontowski kształt patriotyzmu = poz. 246

— LEWANDOWSKA, Anna.: Wisła to sprawa narodowa = poz. 220

251. LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. MJRA HENRYKA SUCHARSKIEGO (Sierpc).: 100 lat Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu: 1916-2016: praca zbiorowa / pod redakcją Magdaleny Staniszewskiej; autorzy opracowań: Jarosław Czarnowski i 19 pozostałych. – Sierpc: Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej; Liceum Ogólnokształcące im. mjra Henryka Sucharskiego, 2016. – 578 stron: ilustracje; 23 cm.

Sto lat Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu – ISBN 978-83-936254-9-9

— rad.: Trzymajcie za nas kciuki = poz. 115

Szkolnictwo muzyczne

— DOMAGAŁA, Jarosław.: Czy warto uczyć się muzyki = poz. 91

252. ZAWADZKI, Michał.: Koncentrować się na dzieciach / Michał Zawadzki; rozm. przepr. RED. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 285, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 2, il.

Rozmowa z dyrektorem Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Płocku.

Kształcenie ustawiczne. Oświata dorosłych

— BUKOWSKA, Maria.: Sekcja plastyczno-malarska = poz. 184

— DRZEWOSZEWSKA, Wanda.: Sekcja Teatralna Teatr „Remedium” = poz. 316

- MAT.: Jubileusz i Jerzy Połomski = poz. 264
- 253. MICHALAK, Marta.:** Uniwersytet Ludowy w Grzybowie – tradycja, współczesność, przyszłość / Marta Michalak. // *Wieś Mazowiecka*. – 2017, nr 10, s. 23, il.
- 254. Nowa oferta dla seniorów:** Płocki Powiatowy Uniwersytet Trzeciego Wieku / opr. (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2017, nr 47, s. 25, il.
- 255. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** Wystąpienie prezydenta miasta Płocka przygotowane na konferencję „Senior w mieście” / Andrzej Nowakowski. // *Informacje SUTW w Płocku*. – Zeszyt 13 (2016/2017), s. 30-32, il.
- Przedsięwzięcia realizowane przez Urząd Miasta Płocka na rzecz płockich seniorów.
- 256. SMUK-STRATENWERTH, Ewa.:** Uniwersytety Ludowe w XXI wieku / Ewa Smuk-Stratenwerth. // *Więści znad Wisły*. – 2017, nr 101, s. 28-29, il.
- Fragment z książki: „Uniwersytety Ludowe XXI wieku. Tradycja-Współczesność-Wyzwania Przyszłości” / red. Iwona Błaszczak, Tomasz Maliszewski, Ewa Smuk-Stratenwerth / Grzybów 2017.
- 257. ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.:** Senior w mieście: 15 lat Starorzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku / Maria Zalewska-Mikulska. // *Informacje SUTW w Płocku*. – Zeszyt 13 (2016/2017), s. 34-65, il.

Przedszkola

- 258. JEZIORSKA, Joanna.:** 30 lat troski o dziecko: historia Samorządowego Przedszkola „Niezapominajka” / Joanna Jeziorska. // *Głos Słupna*. – 2017, nr 19(54), s. 6, il.
- Dot. przedszkola w Słupnie.
- LEWANDOWSKA, Jolanta.:
- Gminne obchody Dnia Edukacji Narodowej = poz. 245
- 259. OLSZEWSKA, Agnieszka.:** Publiczne Przedszkole w Gozdowie / Agnieszka Olszewska. // *Słowo Gozdowa*. – 2017, nr 4(71), s. 23-25, il.
- Uroczystości mające miejsce w Publicznym Przedszkolu w Gozdowie.
- 260. Samorządowe Przedszkole w Łącku / oprac.** Aneta Kołodziej-ska, Anna Szczech. // *Gazeta Łącka*. – 2017, nr 2(68), s. 53-56, il.
- Najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w Samorządowym Przedszkolu w Łącku.
- STACHURSKA, Agnieszka.:
- Nowa siedziba MP17 – budowa czy adaptacja = poz. 233

Kultura

- **MiastO!Żyje** = poz. 38
- ORŁOWSKA, Milena.:
- Anielski Kredens znajdziesz w Rogozinie = poz. 188

Domy kultury

- 261. FRAŚ, Anna.:** Gminny Ośrodek Kultury w Łącku / Anna Fraś. // *Gazeta Łącka*. – 2017, nr 2(68), s. 28-35, il.
- Wydarzenia w Gminnym Ośrodku Kultury w Łącku.
- 262. KATE.:** Jubileusz Teresy Kuna-Kramarskiej: koncert / Kate. // *Kurier Sierpecki*. – 2017, nr 41, s. 1, 8, il.
- 263. MAT.:** Artur Barciś w Sierpcu: podwieczorek z gwiazdą / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2017, nr 6, s. 1, 8, il.
- 264. MAT.:** Jubileusz i Jerzy Połomski: XX Przegląd Twórczości Emeryckich Zespołów Artystycznych / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2017, nr 6, s. 1, 19, il.
- ORŁOWSKA, Milena.:
- Gastronomiczna zmiana miejsc = poz. 169

Imprezy kulturalne

- **Gala jubileuszowa 2017 r.** = poz. 282
- 265. (LESZ).:** Publiczność z audiodeskrypcją: VII Festiwal Kultury

- i Sztuki dla Osób Niewidomych/ (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2017, nr 45, s. 9, il.
- Podsumowanie Festiwalu Kultury i Sztuki dla Osób Niewidomych.
- 266. MAT.:** Filuterny językoznawca / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2017, nr 8, s. 7, il.
- MAT.: Gala jubileuszowa = poz. 288
- 267. SMUK-STRATENWERTH, Ewa.:** Święto Michała w Grzybowie / Ewa Smuk-Stratenwerth. // *Słubicki Biuletyn Informacyjny*. – 2017, nr 3-4, s. 9-10, il.
- WALUSIAK, Magdalena.:
- Dzień Kuchni Polskiej – impreza na tysiące stolików = poz. 222
- WYBULT, Witold.:
- Sprawozdanie z Płockich Dni Kultury Chrześcijańskiej 2017 „Idźmy naprzód z nadzieją” = poz. 334

Amatorski ruch artystyczny

- 268. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Zespół przy filii czy filia przy zespole?: 40 lat Masovii / Ewelina Stefańska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2017, nr 267, dod. *Magazyn Płocki*, s. 1, 7, il.
- Zespół tańca ludowego działający przy płockiej filii Politechniki Warszawskiej.

Muzealnictwo

Muzeum Mazowieckie

- KALISZEWSKI, Wojciech.:
- Szkic do portretu Kazimierza Truchanowskiego = poz. 297
- 269. (LESZ).:** Sztuka mody, sztuka reklamy: w Muzeum Mazowieckim o art déco / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2017, nr 45, s. 9, il.
- VII Ogólnopolska Sesja Naukowa „Polskie art déco. Malarstwo i Grafika” w Muzeum Mazowieckim.
- 270. (LESZ).:** 50-lecie wystawy „Secesja w Polsce” w Muzeum Mazowieckim: kolekcja, która rozstawiła Płock / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2017, nr 51/52, s. 6, il.
- 271. NOWAK, Gabriela.:** Zjechalіśmy Kapelą... – Płockie Festiwale Folklorystyczne 1967-1980 / Gabriela Nowak, Hanna Wiśniewska. // *Biuletyn Muzealny*. – 2017, nr [3]/45, s. 2, il.
- ORŁOWSKA, Milena.:
- Irracjonalna oaza na Saharze zła = poz. 97
- 272. ORŁOWSKA, Milena.:** Piękne oczy córki Sulejmana / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2017, nr 254, dod. *Kulturalne Perty Mazowsza*, s. 2, il.
- Zbiory Muzeum Mazowieckiego w Płocku.
- 273. OSTROWSKA, Bożenna.:** Dyrektor Marian Sołtysiak – szef płockich muzealników / Bożenna Ostrowska. // *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*. – 2017, nr 31, s. 262-264
- 274. PENDRASZEWSKI, Mariusz.:** O malarstwie i grafice: ogólnopolska sesja naukowa „Polskie Art Déco” / Mariusz Pendraszewski. // *Biuletyn Muzealny*. – 2017, nr [3]/45, s. 6-7, il.
- 275. SOBIERAJ, Leonard.:** Niezmienny urok secesji / Leonard Sobieraj; rozm. prepr. Marek Kozubal. // *Rzeczpospolita*. – 2017, nr 249, dod. *Życie Regionów: Życie Mazowsza*, s. R2, il.
- Rozmowa z dyrektorem Muzeum Mazowieckiego w Płocku – L. Sobierajem.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- ASZTEMBORSKI, Jarosław.:
- „Żniwa w skansenie” – rekordowa frekwencja = poz. 140
- 276. MAT.:** Boże Narodzenie na Mazowszu / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2017, nr 11, s. 4, il.
- 277. PIASECKI, Aleksander.:** Stodoła z Rębowa, gm. Wyszogród z II połowy XIX wieku jako przykład budownictwa z wtórnie wykorzystanych elementów szkutniczych / Aleksander Piasecki, Robert Piotrowski, Paweł M. Pogodziński. // *Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu*. – T. 8(2017), s. 85-95, il. – *Bibliogr. s. 93-94* – Streszcz. eng.

Muzeum Żydów Mazowieckich

278. KOWALSKI, Rafał.: Szufłada pełna fotografii / Rafał Kowalski. // Biuletyn Muzealny. – 2017, nr [3]/45, s. 10, il.
Przegląd imprez w Muzeum Żydów Mazowieckich w drugim i trzecim kwartale 2017 r.

Radio. Telewizja

279. ORŁOWSKA, Milena.: Za kilka tygodni start nowego radia / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. Magazyn Płocki, s. 3, il.
Radio Polska Live FM w Płocku

Sport. Kultura fizyczna

280. BŁOŃSKI, Robert.: Twierdza zdobyta / Robert Błoński. // Przegląd Sportowy. – 2017, nr 293, s. 2-3, il.

21. kolejka Lotto Ekstraklasy – zwycięstwo Wisły Płock nad Legią Warszawa.

281. Chcemy innego szkolenia grup młodzieżowych: debata o piłce ręcznej / [oprac.] Michał Kublik, Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 251, dod. Magazyn Płocki, s. 6-7, il.

282. Gala jubileuszowa 2017 r.: 55 lat Ogniska TKKF „Kubuś” w Sierpcu. // Ekstra Sierpc. – 2017, nr 9, dod. 55 lat Ogniska TKKF „Kubuś” w Sierpcu. Gala jubileuszowa, s. 2-4, il.
Historia działalności Ogniska TKKF „Kubuś” w Sierpcu.

— KRÓLIKOWSKA, Katarzyna.: Bieg na 10. urodziny = poz. 104
283. LENKIEWICZ, M.: Pogoń za ósemką: 2017 / M. Lenkiewicz. // Czas Wisły. – 2017, nr 87, s. 9-10, il.

Podsumowanie rozgrywek Wisły Płock w 2017 roku.

284. MAŁACHOWSKI, Adam.: Bokserzy znów w Wiśle Płock / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 301, dod. Magazyn Płocki, s. 12, il.

Powołanie sekcji boks olimpijskiego w Wiśle Płock.

285. MAŁACHOWSKI, Adam.: Pierwsi byli piłkarze, bokserzy i pingpongiści: jubileusz Wisły Płock / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 291, dod. Magazyn Płocki, s. 12-13, il.

70. lecie klubu Wisła Płock.

286. MAŁACHOWSKI, Adam.: Wyszliśmy suchą stopą z kryzysu / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 262, dod. Magazyn Płocki, s. 11, il.

Podsumowanie gry Wisły Płock w pierwszej rundzie zasadniczej Lotto Ekstraklasy.

287. MARCINIAK, Jola.: Najdroższy jest rower...: Łukasz Kalaszczczyński najlepszym triathlonistą w Polsce / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 51/52, s. 37, il.

— MARCINIAK, Jola.: Najlepszy katorżnik w Polsce = poz. 98

288. MAT.: Gala jubileuszowa: 55 lat Ogniska TKKF „Kubuś” w Sierpcu / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2017, nr 9, dod. 55 lat Ogniska TKKF „Kubuś” w Sierpcu. Gala jubileuszowa, s. 5-8, il.

289. Najstarszy płocki klub sportowy ma już 135 lat. // Przegląd Sportowy. – 2017, nr 259, dod. Polska na Medal, s. II, il.
Płockie Towarzystwo Wioślarskie

290. OSIŃSKI, Wojciech.: Starcie godne liderów: piłka ręczna / Wojciech Osiński // Przegląd Sportowy. – 2017, nr 244, s. 10-11, il.

8. kolejka PGNiG Superligi Mężczyzn – mecz PGE Vive Kielce z Orlen Wisłą Płock.

— PIECHOWSKI, Mateusz.: Jedzie do Hiszpanii, bo chce grać. Dużo grać = poz. 109

291. SIEDLECKI, Michał.: Stoczniowiec Płocki sto numerów później... / Michał Siedlecki. // PetroNews. – 2017, nr 22, s. 1, 15, il.

Stadion Klubu Sportowego „Stoczniowiec” w Płocku.

292. SYPRZAK, Kamil.: Z okna podglądam Messiego / Kamil Syprzak; rozm. przepr. Tomasz Zimoch. // Angora. – 2017, nr 51, s. 28, il.

Rozmowa z byłym zawodnikiem Orlen Wisły Płock, obecnie obrotowym FC Barcelona – K. Syprzakiem.

293. TRELA, Michał.: Czterdzieści jeden to za mało: ekstraklasa: podsumowanie / Michał Trela. // Przegląd Sportowy. – 2017, nr 296, s. 2-3, il.

9. miejsce Wisły Płock w rundzie jesiennej ekstraklasy piłki nożnej.

294. Wielki sukces maratończyka z Gąbina / oprac. W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2017, nr 4, s. 29-31, il.

295. WIŚNIEWSKI, Adam.: Załatwianie kasy jest trudne / Adam Wiśniewski; rozm. przepr. Wojciech Osiński. // Przegląd Sportowy. – 2017, nr 299, s. 22, il.

Rozmowa z prezesem Orlen Wisły Płock.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

296. CZAPCZYK, Paweł.: Miłość, komunizm i wódka / Paweł Czapczyk. // Nowe Książki. – 2017, nr 10, s. 56-58, il.

Zawiera rec. książki: Zgubitem okulary. Listy z lat 1947-1962 / Wanda Broniewska, Władysław Broniewski. – Warszawa, 2016. — JASKULSKA, Renata.: Jeszcze będą ze mnie ludzie = poz. 87

297. KALISZEWSKI, Wojciech.: Szkic do portretu Kazimierza Truchanowskiego / Wojciech Kaliszewski. // Nowe Książki. – 2017, nr 11, s. 18

Zawiera rec. książki: Poprawianie masek: wokół pisarstwa Kazimierza Truchanowskiego / (red.) Zbigniew Chlewiński. – Płock, 2017.

298. WOŹNIAK, Maciej.: Mickiewicz stworzył fake newsa / Maciej Woźniak; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 262, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 2, il.

Rozmowa nt. poezji i patriotyzmu z autorem książki „Obywatelstwo podwójnego kraju”- M. Woźniakiem.

Życie literackie

— (lesz).: Nastaw budzik na czytanie wierszy = poz. 340

— „O Liść Dębu” = poz. 300

Poezja

— KIJOWSKI, Maciej.: Władysław Broniewski wobec ustroju państwa = poz. 88

299. MICHALSKA, Jolanta.: Skąta rozpaczająca / Jolanta Michalska. – Płock; Nowe Miszewo; Oliver, 2017. – 102 strony; 23 cm. – ISBN 978-83-934570-6-9

300. „O Liść Dębu”: wiersze nagrodzone: XXIX edycja Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Władysława Broniewskiego / [opracowanie Ewa Luma]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2017. – 68, [2] s.: il.; 20 x 21 cm.

Fot.: prace członków Płockiego Towarzystwa Fotograficznego im. Aleksandra Macieszy prezentowane na wystawie „Mój Płock 2017” – ISBN 978-83-88028-91-5

301. Śpiewnik: Płock 2017 / fotografie Jan Waćkowski; opracowanie graficzne Dorota Zalewska. – Płock: Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna, 2017. – 27 s.: ilustracje; 21 cm.

— WANECKI, Jarosław.: Broniewski i Płock = poz. 89

— WOŹNIAK, Maciej.: Mickiewicz stworzył fake newsa = poz. 298

Proza

— CZAPCZYK, Paweł.: Miłość, komunizm i wódka = poz. 296

302. GUTOWSKA-ADAMCZYK, Małgorzata.: Ciastko z wróżbą / Małgorzata Gutowska-Adamczyk. – Warszawa: Prószyński Media, 2017. – 511, [1] s.; 21 cm. – (Cukiernia Pod Amorem: seria 2 / Małgorzata Gutowska-Adamczyk; cz. 1) – U dołu s. tyt.: Prószyński i S-ka. ISBN 978-83-8097-231-5

— KALISZEWSKI, Wojciech.: Szkic do portretu Kazimierza Truchanowskiego = poz. 297

- 303. WŁOCHOWSKA, Anna (1953-):** Smak starego bajdurzenia / Anna Włochowska. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2017. – 55 stron: ilustracje; 20 cm. – Tekst w gwarze liszyńskiej – ISBN 978-83-64825-48-4
- 304. ZASIMOWICZ, Leszek Marcin (1981-):** Licho / Leszek Marcin Zasimowicz. – [Kraków]: Ridero, 2017. – 70 stron; 21 cm. – ISBN 978-83-8126-045-9

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka

- GRABOWSKA, Martyna.: Dawny dom letniskowy płockiego seminarium duchownego tzw. „Antoniówka” w Brwilnie k. Płocka = poz. 204
- GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 315
- 305. LEWANDOWSKA, Anna.:** Jak Maciej kotłownię na klub przerobił: młodzi utalentowani / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 239, dod. Magazyn Płocki, s. 8, il. Projekt rewitalizacji kotłowni miejskiej tematem pracy licencjackiej Macieja Michalaka z Płocka, studenta Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.
- 306. MAŁECKA, Agnieszka.:** Od ścian po detale: nekropolia piastowska jak nowa / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2017, nr 47, dod. Gość Płocki, nr 47/487, s. III, il. Remont kaplicy królewskiej w katedrze płockiej.
- 307. ORŁOWSKA, Milena.:** Dwanaście minut w kaplicy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2017, nr 275, s. 8, il. Otwarcie Kaplicy Królewskiej w katedrze płockiej po remoncie.
- ORŁOWSKA, Milena.: Hotel Starzyński może się stać... zabytkiem = poz. 177
- 308. ORŁOWSKA, Milena.:** Kto pokocha elektrownię na Radziwiu: budynek z duszą / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 267, dod. Magazyn Płocki, s. 4-5, il. Wszczęcie postępowania w sprawie wpisania dawnej Elektrowni Miejskiej na Radziwiu w Płocku do rejestru zabytków.
- PIASECKI, Aleksander.: Stodoła z Rębowa, gm. Wyszogród z II połowy XIX wieku jako przykład budownictwa z wtórnie wykorzystanych elementów szkodliwych = poz. 277
- Popiołek. Elżbieta.: Dzieje pomnika na placu Wolności w Rębowie = poz. 221
- SK.: Rozmowa z Pawłem Grabowskim = poz. 86

Malarstwo. Grafika. Rzeźba. Galerie

- BUKOWSKA, Maria.: Sekcja plastyczno-malarska = poz. 184
- 309. Collection A.K. Pologne.** – Canes: La Fabuloserie-musée d'art horst-les-normes, 2017. – 91, [1] strona: ilustracje kolorowe; 20 x 24 cm. – (Collectionneurs turbulents, art hors-les-normes sans frontières; 1) – ISBN 978-2-9552595-2-8
- Katalog wystawy sztuki nieprofesjonalnej kolekcji Andrzeja Kwasińskiego, zwanej Kolekcją A.K. w La Fabuloserie, zawierającej również dzieła płockich twórców art brut.
- 310. DĄBROWSKI, Piotr.:** Plakat BHP: Health and Safety at Work posters: Płocka Galeria Sztuki, ul. Sienkiewicza 36 Płock, 07.10-19.11.2017/ wystawa z kolekcji Galerii Plakatu Piotra Dąbrowskiego. – Płock: Płocka Galeria Sztuki, 2017. – 135 strony: ilustracje; 29 cm. – Równoległe tekst polski i angielski
- 311. Kolekcja A.K. Polska:** teksty polskie / tłumaczenie z francuskiego Ewa Młodecka, Marek Młodecki. – Canes: La Fabuloserie-musée d'art horst-les-normes, 2017. – 43, [1] strona; 20 x 24 cm. – (Niesforni kolekcjonerzy, sztuka bez norm i granic; 1)
- Katalog wystawy sztuki nieprofesjonalnej kolekcji Andrzeja Kwasińskiego, zwanej Kolekcją A.K. w La Fabuloserie, zawierającej również dzieła płockich twórców art brut.

- 312. MAT.:** Tajemnice odkrywane w drewnie / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2017, nr 9, s. 3, il. Wystawa Edmunda Szpanowskiego „Tajemnice odkrywane w drewnie. 45 lat pracy twórczej Edmunda Szpanowskiego”.
- 313. ROBAK, Waldemar.:** Pomiędzy obserwacją a interpretacją – artystyczne podsumowanie roku w Płockiej Galerii Sztuki / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2017, nr 23, s. 20, il. Zbiorowa wystawa płockich artystów w PGS.
- 314. STEFAŃSKA, Ewelina.:** I na jawie, i we śnie zawsze zgodnie z BHP: nowa wystawa w PGS / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 233, dod. Magazyn Płocki, s. 8, il. Wystawa „Plakat BHP” w Płockiej Galerii Sztuki.

Sztuka stosowana

- SOBIERAJ, Leonard.: Niezmienny urok secesji = poz. 275

Ochrona zabytków

- 315. GRABOWSKI, Zbigniew.:** Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka. część pierwsza / Zbigniew Grabowski. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 40-47, il. – Bibliogr. Historia dworów w Kowalewie, Miszewie Murowanym i Starożrebach.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Jak Maciej kotłownię na klub przerobił = poz. 305
- ORŁOWSKA, Milena.: Kto pokocha elektrownię na Radziwiu = poz. 308
- Płock = poz. 126
- TYBURA, Joanna.: Mówią: być kwestarzem na cmentarzach to duma, służba = poz. 180
- TYBURA, Joanna.: Tak ratowaliśmy „Płockie Powązki” = poz. 181

Teatr

- 316. DRZEWOŚZEWSKA, Wanda.:** Sekcja Teatralna Teatr „Remedium” / Wanda Drzewoszevska. // Informacje SUTW w Płocku. – Zeszyt 13 (2016/2017), s. 8-9, il. Działalność Sekcji Teatralnej Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku.
- 317. SZATKOWSKA, Lena.:** Pół wieku przyjaźni z Melpomeną / Lena Szatkowska. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 87-[93], il. Płockie Towarzystwo Przyjaciół Teatru
- WYBULT, Witold.: Sprawozdanie z Płockich Dni Kultury Chrześcijańskiej 2017 „Idźmy naprzód z nadzieją” = poz. 334

Muzyka

- 318. JASTRZĘBSKI, Michał.:** Skończyłem chyba całkiem nieźle?: kariery płocczan / Michał „Dimon” Jastrzębski; rozm. przepr. Renata Jaskulska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 245, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il. Rozmowa z perkusistą zespołu Lao Che.
- Kate.: Jubileusz Teresy Kuna-Kramarskiej = poz. 262
- MARCINIAK, Jola.: Pół wieku na scenie = poz. 102
- PYTELEWSKA, Maria.: Muzyka to moje drugie życie = poz. 331
- STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Przegrał, ale wygrał = poz. 105
- Śpiewnik = poz. 301
- 319. Wesołych Świąt [Dokument dźwiękowy]** / wykonanie Chór parafii św. Faustyny „Eklezja”; kierownik artystyczny Hieronim Chamski. – Płock: Agencja Artmusic, [2017]. – 1 płyta CD (22 min.): digital, stereo.; 12 cm. Zawiera: 1. Gdy ziemię cichym snem / ludowa melodia austriacka, słowa i opracowanie Hieronim Chamski. 2. Słychać już aniołów chór / melodia francuska z XVIII w.; słowa i opracowanie Hieronim Chamski. 3. Przybieżeli do Betlejem / melodia – autor nieznan; słowa – Żabczyc (1630); opracowanie Hieronim

Chamski. 4. Bracia, patrzcie jeno / melodia – Karol Dąbrowski; opracowanie Hieronim Chamski. 5. Dlaczego dzisiaj / melodia – Markiewicz; słowa – Jan Kaszycki; opracowanie Hieronim Chamski. 6. Narodził się Jezus / kolęda tradycyjna; opracowanie Hieronim Chamski. 7. Do szopy, hej, pasterze / kolęda tradycyjna; opracowanie Hieronim Chamski. 8. Jasna panna / melodia – Jan Maklakiewicz; słowa tradycyjne XVII w.; opracowanie Hieronim Chamski. 9. Bóg zawitał / autor nieznany; opracowanie Hieronim Chamski.

— WOLBACH, Ryszard.: Ryszard Wolbach, muzyk międzykulturowy = poz. 116

— ZAWADZKI, Michał.: Koncentrować się na dzieciach = poz. 252

Kino. Film

320. (LESZ).: Filmy z Płockiem w tle: „Szatan z siódmej klasy” w Kinie za Rogiem / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 46, s. 19, il.

Projekt „Filmowy Płock”.

— (lesz): Publiczność z audiodeskrypcją = poz. 265

321. ŁABARZEWSKI, Radosław.: W tym kinie popcornu nie będzie: nakręcone miasto / Radosław Łabarzewski; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 233, dod. Magazyn Płocki, s. 1, 4-5, il.

Projekt „Filmowy Płock”, m.in. emisja przedwojennego filmu „12 krzesel” z płockim wątkiem w Kinie za Rogiem.

— SZATKOWSKA, Lena.: Nam na czymś zależało = poz. 111

— WANECKI, Jarosław.: Lekarka-pisarka: film o płocczance = poz. 112

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

— BRZOZOWSKA, Ałła.: Biskup płocki Erazm Ciołek (1474-1522) = poz. 90

322. DWOJNYCH, Andrzej.: Krzyże, kapliczki, figurki przydrożne... / Andrzej Dwojnych. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2017, nr 3(64-65), s. 10, il.

Dot. krzyża cholerycznego w miejscowości Łukoszyno Borki.

323. Fatimskie wyzwania: przegląd roku 2017. // Gość Niedzielny. – 2017, nr 51-52, dod. Gość Płocki, nr 51-52/491-492, s. VII, il.

Najważniejsze wydarzenia w diecezji płockiej w 2017 r.

324. GAWARECKI, Wincenty Hipolit.: Wiadomość o kościele z klasztorem księży reformatów w mieście Żurominie / Wincenty Hipolit Gawarecki. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – 2017, nr 31, s. 156-173, il.

Historia kościoła św. Antoniego w Żurominie.

325. KŁODAWSKI, Krzysztof.: Początki i rozwój parafii ewangelicko-augsburskich na Mazowszu Płockim (w 500. rocznicę początków Reformacji) / Krzysztof Kłodawski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.9 (2017), s. 9-37 – Streszcz. w jęz. ang.

326. KWIATKOWSKA, Małgorzata.: Korzeń: dzieje świątyni i parafii w latach 1927-2017 / Małgorzata Kwiatkowska. // Nasze Korzenie. – 2017, nr 13, s. 56-63, il.

— (lesz): Zgubne ponęty trucizny alkoholowej = poz. 213

— MILEWSKI, Mirosław.: Dziś Jezus miałby konto na Twitterze = poz. 107

327. MILEWSKI, Mirosław.: Nie można mylić miłosierdzia z naiwnością / Mirosław Milewski; rozm. przepr. Agaton Koziński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2017, nr 12, s. 1344-1350

Wywiad, którego dziennikowi Polska The Times udzielił biskup Mirosław Milewski.

— MILEWSKI, Mirosław.: Trzeba wierzyć, że ta droga ma sens = poz. 108

— ORŁOWSKA, Milena.: Dwanaście minut w kaplicy = poz. 307

328. PAŃNICZKI.: „Żywe diamenty Maryi”: wspomnienia z XXXVI pieszkiej pielgrzymki na Jasną Górę / pańniczki. // W Duchu i Prawdzie. – 2017, nr 5, s. 6-7, il.

329. PIĘTKA, Włodzimierz.: Fatima spełnia się: życie parafii / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2017, nr 41, dod. Gość Płocki, nr 41/481, s. V, il.

Poświęcenie nowego kościoła pw. Matki Bożej Fatimskiej na płockim Międzytorzu.

330. PIÓRKOWSKI, Wojciech.: Rozmowy w Promieniach Miłosierdzia / Wojciech Piórkowski; rozm. przepr. Andrzej F. Ziółkowski // W Promieniach Miłosierdzia. – 2017, nr 9-10/76-77, s. 7-8, 26-27, il.

Parafia Miłosierdzia Bożego w Gostyninie.

331. PYTELEWSKA, Maria.: Muzyka to moje drugie życie / Maria Pytelewska. // Słowo Gozdowa. – 2017, nr 4(71), s. 5-6, il.

Koncert proboszcza parafii Bonisław poświęcony pamięci Jana Pawła II i błogosławionego księdza Jerzego Popiełuszki.

— SEWERYNIAK, Henryk.: By dobrze Ci było wśród nas = poz. 103

332. SZWEDA, Piotr (1971-).: Dotyk cierpienia: w życiu św. Teresy z Lisieux i św. Faustyny / Piotr Szweda MS. – Kraków: Wydawnictwo Petrus, cop. 2017. – 239, [2] s.: il.; 19 cm. – Bibliogr. s. 221-[240]. ISBN 978-83-7720-408-5 :

333. WALUŚ, Konrad Jan.: Słupiński kościół św. Marcina w 1819 roku / Konrad Jan Waluś. // U Świętego Marcina. – 2017, nr 2, s. 8, il.

Obraz parafii św. Marcina w Słupnie na podstawie rozliczenia finansowego jej komendarza - ks. Fabiana Bielawskiego.

— **Wesołych Świąt** = poz. 319

334. WYBULT, Witold.: Sprawozdanie z Płockich Dni Kultury Chrześcijańskiej 2017 „Idźmy naprzód z nadzieją” / Witold Wybult. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2017, nr 11, s. 1188-1197
Dni Kultury Chrześcijańskiej w Płocku, w tym promocja książki o Andrzeju Drętkiewiczu w Książnicy Płockiej.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Czytelnictwo

— ORŁOWSKA, Milena.: Co za czytelnik! = poz. 341

Biblioteki publiczne

335. BEDYK, Artur.: Aktualności z Gminnej Biblioteki Publicznej w Słubicach / Artur Bedyk, Anna Ostrowska. // Słubicki Biuletyn Informacyjny. – 2017, nr 3-4, s. 11-14, il.

336. BEDYK, Artur.: Czytamy w Bibliotece w Słubicach / Artur Bedyk, Anna Ostrowska. // Wieści znad Wisły. – 2017, nr 101, s. 10-13, il.

337. JACHURA, Barbara.: Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Bodzanowie / Barbara Jachura. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2017, nr grudzień, s. 22-23, il.

338. Wieści z Gminnej Biblioteki Publicznej w Słubicach. // Wieści znad Wisły. – 2017, nr 102, s. 11-13, il.

Dot. uroczystości mających miejsce w Gminnej Bibliotece Publicznej w Słubicach w 2017 r..

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

339. Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego: jesteśmy z Wami już 80 lat! / [redaktor Joanna Banasiak; tłumaczenia Małgorzata Szymczak]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2017. – 52 s.: il.; 19x19 cm. – Inny tyt.: Władysław Broniewski Municipal Library in Płock: – Tekst równol. pol. i ang. – ISBN 978-83-88028-89-2

340. (LESZ).: Nastaw budzik na czytanie wierszy: Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Władysława Broniewskiego / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2017, nr 47, s. 20, il.

Uroczystość wręczania nagród w 29. edycji konkursu „O Liść Dębu”.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Po prostu dobry człowiek: Mocarz ducha = poz. 93
— „O Liść Dębu” = poz. 300
341. ORŁOWSKA, Milena.: Co za czytelnik! / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2017, nr 285, dod. Magazyn Płocki, s. 5, il. Trzecia Gala Czytelnicza Książnicy Płockiej i 80-lecie płockiego bibliotekarstwa publicznego.

— SZATKOWSKA, Lena.: Andrzeja Drętkiewicza portret ze wspomnień = poz. 94
— WYBULT, Witold.: Sprawozdanie z Płockich Dni Kultury Chrześcijańskiej 2017 „Idźmy naprzód z nadzieją” = poz. 334

Drukarstwo. Księgarstwo

— ZAMOYSKI, Andrzej Hieronim Francisz

INDEKS OSOBOWY

- Adamczyk, Małgorzata zob. Gutowska-Adamczyk, Małgorzata.
 Adamkowski, Arkadiusz 18
 Adamska, Anna 234
 Asiński, Wojciech 73
 Asztemborski, Jarosław 140
 Banasiak, Joanna 339
 Bańka, Krystyna 128-9
 Bedyk, Artur 335-6
 BeeS. 250
 Berezowski, Andrzej 122
 Białecka, Małgorzata 92
 Błoński, Robert 280
 Bondyra, Michał 26, 107
 Borowska, Jolanta 113
 Brzosko, Ewa 194
 Brzozowska, Alła 90
 Buczkowski, Krzysztof 55, 195-6
 Bukowska, Maria 184
 Burlewicz, Paweł 78
 Bziuk, Justyna 1
 Cegłowska, Blanka zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
 Chamski, Hieronim 319
 Chrustowska, Ewa zob. Franke-Chrustowska, Ewa.
 Chudzyński, Marian 82
 Cieślak, Adriana Barbara 34
 Czapczyk, Paweł 296
 Czarnomski, Jarosław 251
 Czerwińska-Jędrusiak, Barbara 60
 Danieluk, Jacek 224
 Dąbkowski, Norbert 165
 Dąbrowski, Jacek 50, 225
 Dąbrowski, Karol 319
 Dąbrowski, Paweł 16
 Dąbrowski, Piotr 310
 Deja, Monika 76
 Domagała, Jarosław 91, 139
 Domagała, Joanna 139
 Dopierata, Elżbieta 164
 Drzewoszewska, Wanda 316
 Duraj, Danuta zob. Walczak-Duraj, Danuta.
 Dwojnych, Andrzej 32, 322
 Felic, Barbara 141
 Franke-Chrustowska, Ewa 95
 Frąś, Anna 261
 Furman, Tomasz 161
 Gałuszewski, Andrzej 225, 234
 Gancarczyk, Marek 20
 Gawarecki, Wincenty Hipolit 324
 Głapiak, Elżbieta 151
 Głowacka, Aleksandra 139
 Głowacka, Mariola 52
 Gołębiewski, Grzegorz 136, 172, 185
 Gontarz, Jerzy 14
 Gortat, Ryszard 135
 Gospodarek, M 41
 Gozdowski, Piotr 152
 Górská-Sieradzka, Jolanta 114
 Grabowska, Martyna 204
 Grabowski, Zbigniew 315
 Graniszewska, Magdalena 153, 158
 Grażul-Luft, Agnieszka 83
 Grzywacz, Jacek 81
 (gsz) 244
 Gurda-Jaroszewska, Milena 92
 Gutowska-Adamczyk, Małgorzata 302
 (jac) 173
 Jachura, Barbara 337
 Jagodziński, Andrzej 205
 Jankowski, Robert 216
 Jaroszewska, Milena zob. Gurda-Jaroszewska, Milena.
 Jarzębska, Monika 223
 Jasińska, Katarzyna 125
 Jasiński, Wojciech 154
 Jaskulska, Renata 87, 318
 Jastrzębski, Michał 318
 Jeziorska, Joanna 258
 Jędrusiak, Barbara zob. Czerwińska-Jędrusiak, Barbara.
 Józwik, Tomasz 154, 155
 Jurczak, Agnieszka 246
 Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kaliszewski, Wojciech 297
 Kalkowska, Aleksandra 144-5
 Kamler, Marcin 134
 Kansy, Andrzej 59
 Kansy, Małgorzata 39
 Kaszycki, Jan 319
 Kate. 262
 (katia) 186
 Kawaska, Aleksandra 166
 Kelman, Krzysztof 123
 Kępczyński, Dariusz 101
 Kiciński, Łukasz 67
 Kijowski, Maciej 88
 Kłobukowski, Paweł 13
 Kłodawski, Krzysztof 325
 Koczyk, Bogdan 123
 Kołodziejska, Aneta 260
 Koński, Wiesław 49
 Kopeć, Wiesław 80
 Kopka, Mariola 230
 Kordala, Tomasz 48
 Koseski, Adam 66
 Kościelska-Krawczyk, Joanna 92
 Kowalczyk, Agnieszka 242
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Rafał 278
 Kowalski, Tomasz 217
 Kozakowska, Katarzyna 7
 Koziński, Agaton 327
 Kozłowska, Ewa 1
 Kozłowska, Marzenna 249
 Kozłowska, Zofia 58, 77
 Kozubal, Marek 275
 Krajewski, Tomasz 37
 Krawczyk, Joanna zob. Kościelska-Krawczyk, Joanna.
 Król, Małgorzata 117
 Królikowska, Katarzyna 104
 Krupińska, Sylwia 28
 Krzętowska, Agnieszka 205
 Kublik, Michał 281
 Kurach, Aurelia 218
 Kwasiborski, Andrzej 309, 311
 Kwiatkowska, Małgorzata 326
 Kwiatkowski, J. A. 41
 Leleń, Andrzej 139
 Lenkiewicz, M. 283
 (lesz) 213, 265, 269-70, 320, 340
 Lewandowska, Anna. 93, 100, 193, 208, 216, 220, 298, 305
 Lewandowska, Celina Cecylia 139
 Lewandowska, Danuta 196
 Lewandowska, Jolanta 245
 Lipińska, Wiesława 33
 Liszewska, Agnieszka 247
 Luft, Agnieszka zob. Grażul-Luft, Agnieszka.
 Luma, Ewa 300
 Łabarzewski, Radosław 321
 Łakoma, Agnieszka 156
 Łątką, Marcin 135

- MA. 157
Maklakiewicz, Jan Adam 319
Malczyk, Dariusz 40
Maliszewski, Robert 238
Małachowski, Adam 104, 109, 281, 284-6
Matecka, Agnieszka 306
Marciniak, Jola 98, 102, 119, 209, 287
Markiewicz 319
Masłanka, Renata 62
MAT. 187, 226, 263-4, 266, 276, 288, 312
Matuszewska, Anna 12
Mayer, Bartłomiej 153
Mazurek, Robert 108
Mazurska, Wiesława 1
Merecki, Zbigniew 139
Michalak, Marta 95, 253
Michalska, Jolanta 299
Michnik, Adam 18
Mieszkowski, Wiktor 4
Mikulska, Maria zob. Zalewska-Mikulska, Maria.
Milewski, Mirosław 107-8, 327
Młodecka, Ewa 311
Młodecki, Marek 311
Młodziejewska, Magdalena 130
Moraczewski, Igor 137
Moszczyńska, Ewa 248
Muchametczyn, Ewa 198
Mućka, Magdalena 199
Nawacki, Grzegorz 158
Nawrocki, Artur 159-60
Niesłuchowski, Piotr 39
Nowak, Gabriela 271
Nowakowski, Andrzej 228, 255
Nycek, Jan Bolesław 30, 43, 228
Odolczyk, Marcin 25
Olszewska, Agnieszka 259
Olszewski, W. 294
Orłowska, Milena 97, 125, 146, 169, 177, 188, 239, 272, 279, 307-8, 321, 341
Osiński, Wojciech 290, 295
Ostrowska, Anna 335-6
Ostrowska, Bożenna 273
Pater, Kristian 161
Pendraszewski, Mariusz 274
Perzyński, Jarosław 229
Piasecki, Aleksander 277
pątniczki 328
Piechowski, Mateusz 109
Piekarski, Jacek 63
Piekarski, Tomasz 53, 106, 114
Piętko, Włodzimierz 329
Piotrowski, Jerzy 237
Piotrowski, Robert 57, 277
Piórkowski, Wojciech 330
Podawca, Konrad 127, 165
Pogodziński, Paweł M. 277
Pogonowski, Stanisław 110
Popiołek, Elżbieta 221
Potocka, Alicja 242
Przygocka, Janina 70
Pytelewska, Maria 189, 331
rad. 115, 243
Radwańska-Justyńska, Teresa 190
Rakowski, Witold 84
Raniszevska, Dorota 123
RED 252
Rędzikowska, Katarzyna 230
Robak, Waldemar 313
Rokita, Agata 14
Rutecka, Jolanta 116
Rutkowska, Ewa D. 57
Rutkowska, Martyna 99
Rzeszotarski, Jan 57
Samoraj, Andrzej 27
Sekelecka, Sylwia 25
Sekuła, Beata 142
Seweryniak, Henryk 103
Sieczkowski, Włodzimierz 139
Siedlecki, Michał 291
Sieradzka, Jolanta zob. Górską-Sieradzka, Jolanta.
Sierant, Maria 39
Siwek, Jakub 69
SK. 86, 120, 229, 231-2, 240
Ślodzi, Maciej 83
Smuk-Stratenwerth, Ewa 76, 191, 256, 267
Sobieraj, Leonard 8, 275
Sobociński, Michał 132
Sokołowska, Joanna 6
Solka, Wojciech 162
Stachurska, Agnieszka 51, 171, 233
Staniszewska, Magdalena 251
Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 105
Stańczak, Edyta 139
Stefańska, Ewelina 163, 268, 314
Stradomski, Józef 234
Stratenwerth, Ewa zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
Struzik, Adam 142
Sulkowska, Anna 200-1
Syperek, Anna 25
Syprzak, Kamil 292
Szadkowski, Dariusz J. 241
Szat. 147
Szatkowska, Lena 91, 94, 111, 317
Szatkowski, Tomasz 68
Szczech, Anna 260
Szweda, Piotr 332
Szymczak, Małgorzata 339
Ślęzak, Patryk 29
Świerkocka, Marta 202
Święcicka, Olga 150
Tomaszewska, Zofia Aleksandra 167
Trela, Michał 293
Turkowski, Romuald 133
Tworek, Stanisława 99
Tybura, Joanna 124, 143, 168, 170, 175, 180-1, 206, 210-2, 235
Typiak-Kowalska, Iwona 1
Umięcki, Dariusz 135
Wackowski, Jan 301
Walczak-Duraj, Danuta 21
Walusiak, M. 41
Walusiak, Magdalena 222
Waluś, Konrad Jan 333
Wanecki, Jarosław 89, 112
Węglicka, Anna 7
Wielechowska, Małgorzata 162
Wiśniewska, Hanna 271
Wiśniewski, Adam 295
Wiśniewski, Andrzej 101, 207
Wiśniewski, Janusz 79
Włochowska, Anna 303
Wojtylak, Mariusz 131
Wolbach, Ryszard 116
Woźniak, Maciej 298
Woźniak, Norbert 138
Wybułt, Witold 334
Zalewska, Dorota 301
Zalewska-Mikulska, Maria 257
Zalewska, Paulina 142
Zamoyski, Andrzej Hieronim Franciszek 237
Zasada, Zdzisław Jan 121

Zasimowicz, Leszek Marcin 304
Zawadzki, Michał 252
Zegar, Tomasz 54
Ziembicka, Małgorzata 194
Ziemkiewicz, Sylwester 236
Ziętek, Janina 35
Ziętek, Maria 42
Zimoch, Tomasz 292
Ziółkowski, Andrzej F. 330
Żabczyc, Jan 319
Żabowska, Monika 130

Żmuda, Wiesław 96
Żuławnik, Mariusz 183

Opracowanie:

Izabela Istał, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-402 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

AGNIESZKA CIECHOMSKA	—	mgr historii, kierownik Archiwum TNP
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI	—	dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes TNP
KS. MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI	—	profesor, kanonik, historyk Kościoła. Wieloletni wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Punkcie Konsultacyjnym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Płocku. W latach 2002-2018 Wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
EWA HORODYSKA-GIZIŃSKA	—	mgr, filolog, nauczyciel akademicki w Politechnice Warszawskiej Filia w Płocku, członek TNP
BARBARA KONARSKA-PABINIAK	—	dr nauk humanistycznych, prezes Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego, członek TNP
JANUSZ PIWOWAR	—	pracownik archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, kierownik Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej
KS. LESZEK SMOLIŃSKI	—	mgr teologii, kapłan diecezji płockiej, wikariusz parafii pw. Świętej Trójcy w Rypinie, publicysta, doktorant na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
KRZYSZTOF SOBOCIŃSKI	—	mgr historii, absolwent Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, zawodowo związany z branżą farmaceutyczną
MAGDALENA STANISZEWSKA	—	mgr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, pracownik Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu, regionalistka, dziennikarka, członek Zarządu sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego
Autorki Bibliografii	—	Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska